

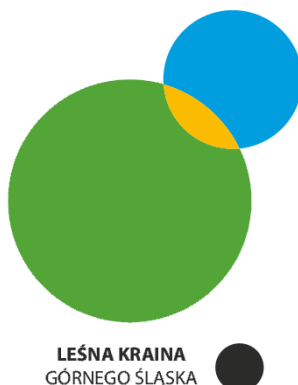

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Raport z badania ewaluacyjnego ex-post

Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność
na lata 2016-2020

Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania
„Leśna Kraina Górnego Śląska”.

Warszawa, 30.11.2022 rok.

1. Wstęp

- Raport jest efektem badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez firmę Marzena Cieślak Company z Warszawy. Przedmiotem badania była ewaluacja ex post procesu wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” (dalej: LSR) w okresie programowania Unii Europejskiej 2014-2020.
- Firma Marzena Cieślak Company jest niezależnym podmiotem specjalizującym się między innymi w badaniach ewaluacyjnych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PROW na lata 2014-2020.
- Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w tych obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze.
- Głównym celem badania było zgromadzenie szerokiego zakresu danych i informacji, pozwalających na wszechstronną ocenę procesu przygotowania i wdrażania LSR. Kluczową kwestią była odpowiedź na pytanie, czy oceniana strategia trafnie diagnozowała potrzeby mieszkańców obszaru oraz jego potencjał rozwojowy. Na tej podstawie sformułowano wnioski na temat wpływu działalności LGD na rozwój lokalnej społeczności.
- Raport jest efektem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy majem a listopadem 2022 roku. Dane wykorzystane w raporcie pochodziły z różnych okresów, tj. od rozpoczęcia realizacji strategii w 2016 roku do 31 grudnia 2021 (z uwzględnieniem ich aktualizacji w 2022 roku). Uwzględniono również dane z monitoringu prowadzonego systematycznie przez organy LGD, według harmonogramu zapisanego w planie komunikacji. Większość procesu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji spoczywała również na pracownikach LGD. Bez nich, ich systematycznej pracy i zaangażowania nie udało się zgromadzić materiału do napisania niniejszego dokumentu. Podziękowania należą się nie tylko Prezesowi, pracownikom Biura i członkom Zarządu oraz zaangażowanym w wywiady członkom Rady, uczestnikom spotkań i beneficjentom. Nie można zapomnieć również o członkach Stowarzyszenia, sympatykach oraz wszystkich respondentach, którzy rzetelnie wypełniali ankiety.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. Badanie miało charakter całościowy i wyczerpujący. Zebrano informacje pochodzące z wielu rozproszonych źródeł, dokonano ich analizy, a następnie wypracowano rekomendacje na poziomie eksperckim. W tym celu wykorzystano szerokie instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału.
2. Realizacja badania została oparta na wykorzystaniu koncepcji triangulacji metodologicznej (zróżnicowaniu źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki czemu możliwe było zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie). Triangulacja została zastosowana odnośnie do źródeł danych, metod oraz perspektyw badawczych.
3. Zastosowany został partycypacyjny model badania, zarówno na etapie przygotowania, realizacji, wnioskowania oraz rekomendacji z badania. W proces badawczy zostali włączeni wszyscy istotni interesariusze, których badanie bezpośrednio lub pośrednio dotyczyło. Współpraca zapewniła zbudowanie szerokiego wsparcia dla działań podejmowanych w procesie ewaluacji. Ewaluator konfrontował zidentyfikowane oczekiwania, wymagania, dążenia i zasoby z rzeczywistością.
4. Partycypacyjne podejście do badania osiągnięto w szczególności poprzez partnerskie relacje pomiędzy Wykonawcą a Zamawiającym na każdym etapie prac, bieżącą wymianę informacji o przebiegu badania, podejmowano działania zaradcze (terminy). Zastosowanie różnorodnych metod i technik badawczych zapewniło udział wszystkim zainteresowanym w każdym etapie badania.
5. LGD opracowała cele strategiczne we współpracy i partnerstwie ze społecznością lokalną oraz przedstawicielami trzech sektorów: społecznego (w tym mieszkańców), gospodarczego oraz publicznego. Wynikiem konsultacji była opracowana analiza SWOT, która uwzględniała również dane statystyczne. W taki sposób opracowano cele ogólne i szczegółowe, które w długiej perspektywie miały skutecznie zapobiegać negatywnym następstwom zdiagnozowanych problemów i potrzeb.
6. W trakcie prac nad LSR, LGD uznała, iż niezbędne będzie podjęcie działań wiążących się z trzema rodzajami problemów. Pierwszy z nich miał charakter gospodarczy, drugi kulturowy, a trzeci społeczny. W konsekwencji opracowano trzy cele główne, do których dopasowano cele szczegółowe. Pierwszy z nich to **Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców**. Drugi cel główny to: **Rozwój turystyczny obszaru w oparciu o walory przyrodnicze i kulturalne**. Jako cel trzeci przyjęto: **Budowa zintegrowanego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa**.
7. Zmiany społeczne i gospodarcze sprawiły, że w trakcie wdrażania konieczna była analiza LSR pod kątem jej aktualności, ale także sprawności i efektywności realizacji oraz użyteczności podejmowanych działań i przyjmowanych rozwiązań. Rzetelna ocena LSR na tym etapie wdrażania wymagała nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom, ale także samemu procesowi oraz zachodzącym w otoczeniu zmianom. Był to istotny element oceny, ponieważ uzyskane wyniki zostaną uwzględnione przez LGD w kolejnym okresie programowania 2023-2027.
8. Nabory były ogłaszane zgodnie z harmonogramem. Wszystkie nabory cieszyły się dużym zainteresowaniem. Nie zdarzyło się, żeby trzeba było powtarzać nabór. Z reguły wniosków było więcej niż limit.
9. Skuteczność działań doradczych, animacyjnych oraz informacyjno – promocyjnych jest wysoka.
10. Z deklaracji pracowników Biura LGD najbardziej potrzebne są szkolenia, które przedstawiają i uaktualniają stan wiedzy na temat zakresu zmian w przepisach oraz wpływających na funkcjonowanie biura. Nadal istnieje duże zapotrzebowanie na warsztaty, zwłaszcza w zakresie przygotowywania i realizacji nowej LSR wielofunduszowej, związanych z jej wdrażaniem procedur,

lokalnych kryteriów oceny wniosków, regulaminu i kryteriów wyboru LSR, itp. W nowej perspektywie wystąpi potrzeba szkoleń dot. nowych przepisów.

11. Przedstawiciele LGD podkreślali, że wybierane do realizacji operacje każdorazowo były analizowane pod kątem zgodności z LSR oraz przyjętych kryteriów wyboru, czego efektem był wybór najlepszych wniosków ze złożonych do dofinansowania. Początkowo przedstawiciele Rady napotykali problemy w ocenie wniosków, które wynikały z niejasności kryteriów dot. głównie innowacyjności oraz ochrony środowiska. Na przestrzeni lat udało się wypracować definicje, które nie powodowały poważniejszych problemów w ocenie.
12. Doprecyzowano zapisy w procedurach, które obecnie są bardziej przyjazne (również beneficjentom) niż na początku wdrażania LSR. Duże znaczenie w kontekście ułatwień dla wnioskodawców miały profesjonalne spotkania informacyjne i doradztwo udzielane wnioskodawcom przez pracowników biur LGD.
13. Procedury określone zostały przez beneficjentów jako wystarczająco przejrzyste i przyjazne. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji były, według nich, jednoznaczne i nie budziły większych wątpliwości. Pozwalały także na wybór najlepszych wniosków, które są spójne z celami LSR. Dobrą ocenę jakości funkcjonowania i działalności LGD potwierdza deklaracja chęci aplikowania o ponowne wsparcie ze środków LSR w przyszłości (gdyby pojawiła się taka możliwość).
14. LGD starała się w swoich działaniach wychodzić naprzeciw oczekiwaniom wszystkich zainteresowanych, w tym społeczności lokalnej, samorządów, czy NGOs. Realizowane w ramach LSR projekty były spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i przyczyniały się do jego wzmocnienia. Wybrane projekty w pełni odpowiadały na potrzeby społeczności lokalnej. Działalność LGD pozytywnie wpłynęła na poprawę komunikacji między różnymi aktorami i buduje powiązania między nimi.
15. LGD wykazała się dużą aktywnością w zakresie prowadzenia naboru wniosków. Większość z nich spotkała się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności jej rozwój.
16. Przyjęty system ogłaszania naborów pozwalał na składanie wniosków z różnych dziedzin, tj. w bardzo szerokim zakresie działalności oraz rodzaju przedsięwzięć. Wymuszało to na pracownikach LGD i członkach Rady konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji, żeby możliwa była prawidłowa ocena złożonych projektów. Z drugiej jednak strony mieliśmy do czynienia z sytuacją, w której trudno było porównywać między sobą projekty. Rozwiązaniem mogłoby być ukierunkowanie tematyki naborów lub zapewnienie możliwości wyboru projektów komplementarnych.
17. LGD podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań komunikacyjnych, a sam plan komunikacyjny był dostosowywany do potrzeb zarówno LGD, jak i lokalnej społeczności. Działania realizowano z bardzo dużą regularnością, a zestaw wykorzystanych sposobów komunikacji był bardzo szeroki - prowadzono spotkania, drukowano i rozdysponowywano ulotki i biuletyny, uruchomiono newsletter czy umieszczano informacje na stronach internetowych gmin, na stronie LGD i w lokalnej prasie. W pewnym momencie uznano, że kluczowe będzie postawienie na rozwiązania internetowe, co też się sprawdziło. Generalnie dzięki korzystaniu z różnorodnych działań komunikacyjnych, udało się dotrzeć do szerokiej grupy zainteresowanych.
18. Działania komunikacyjne zrealizowane przez LGD wykorzystywały różnorodne metody i kanały dotarcia do odbiorców. Były kierowane do szerokiego grona odbiorców istotnych z punktu widzenia realizacji LSR: przedsiębiorców, samorządów gminnych, przedstawicieli grup defaworyzowanych, lokalnych podmiotów gospodarczych oraz mieszkańców obszaru LGD.

19. Funkcjonowanie biura LGD należy ocenić bardzo dobrze i to zarówno pod względem działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, jak i doradczych. Zatrudnieni pracownicy wykazali się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności. Beneficjenci chętnie korzystali ze wsparcia szkoleniowego i doradczego LGD na etapie składania wniosku, gdyż było ono punktowane. Dzięki temu wnioski składane w wyniku udzielonego wsparcia były dobrej jakości.
20. Postęp rzeczowy w zakresie wskaźników produktu i rezultatu był na znacznie wyższym poziomie niż postęp finansowy. Większość wskaźników była osiągnięta w momencie zawarcia umowy o przyznaniu pomocy, a postęp finansowy jest mierzony wielkością wypłaconych beneficjentom środków finansowych. Występuje odchylenie zostanie ostatecznie zniwelowane na koniec 2024 roku, kiedy wszyscy beneficjenci uzyskają płatności.

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Streszczenie najważniejszych wyników badania	3
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	7
1.1. Kontekst i zakres badania	7
1.2. Cele badania	9
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	11
1.1. Wstęp	11
1.2. Partycypacyjny model badania	11
1.3. Wykorzystane metody badań ewaluacyjnych	12
1.4. Kryteria ewaluacyjne	14
1.5. Analiza ryzyk – podjęte sposoby ich neutralizacji.	15
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją	17
1.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	17
1.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR	22
1.3. Projekty współpracy	41
1.4. Działalność biura LGD	45
1.5. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności	60
6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze	71
1.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	71
1.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	73
1.3. Przedsiębiorczość	74
1.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	75
1.5. Grupy defaworyzowane	77
1.6. Innowacyjność	77
1.7. Projekty współpracy	78
1.8. Ocena funkcjonowania LGD	79
1.9. Ocena procesu wdrażania	79
1.10. Wartość dodana podejścia LEADER	83
7. Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.	85
8. Spis Tabel, Rysunków i Wykresów.	88
9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	90

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

1.1. Kontekst i zakres badania

Jednym z działań, które jest realizowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (dalej: PROW na lata 2014-2020) jest Działanie 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER. Działanie jest wdrażane poprzez Instrument RLKS: Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (z ang. Community-Led Local Development – CLLD), tj. kluczowy instrument realizacji podejścia terytorialnego w polityce rozwoju.

LEADER to jedno z najbardziej popularnych i rozpoznawalnych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich. Jego zadaniem jest pomoc we włączeniu mieszkańców obszarów wiejskich w proces oddolnego podejmowania decyzji i działań mających na celu poprawę jakości ich życia. W metodzie Leader najważniejszym podmiotem procesu jest społeczność lokalna.

Źródłem finansowania ww. działania LEADER jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Podejście miało umożliwić nie tylko wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwojowych, ale też przyczynić się do zwiększenia aktywności obywatelskiej i rozwoju kapitału społecznego.

Z perspektywy EFRROW – RLKS, realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020, poprzez działanie „LEADER”, nie jest innowacją, a raczej kontynuacją znanego z poprzedniej perspektywy podejścia.

RLKS zachowuje podstawowe założenia metody LEADER:

- oddolność (szeroki udział społeczności lokalnej w tworzeniu i realizacji strategii),
- terytorialność (lokalna strategia rozwoju przygotowana dla danego, spójnego obszaru),
- zintegrowanie (łączenie różnych dziedzin gospodarki, współpraca różnych grup interesu),
- partnerstwo (lokalna grupa działania (LGD) jako lokalne partnerstwo, w którym uczestniczą różne podmioty z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego),
- innowacyjność (w skali lokalnej),
- decentralizacja zarządzania i finansowania,
- sieciowanie i współpraca (wymiana doświadczeń i rozpowszechnianie dobrych praktyk).

Operacyjną podstawą podejścia RLKS jest opracowanie przez lokalną społeczność strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (dalej: LSR) oraz realizacja wynikających z niej projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne oraz wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego.

Dla potrzeb realizacji działania Leader w 2016 roku dokonano wyboru 322 LSR, w tym LSR zakładających współfinansowanie z EFRROW – 290, z czego LSR zakładających współfinansowanie wyłącznie z EFRROW – 249.

LSR wraz z jej źródłami finansowania są szczególną formą interwencji publicznej. Skuteczne wdrażanie interwencji jest możliwe, jeśli pozyskiwane są informacje na temat jakości procesu wdrażania i trafności oraz aktualności przyjętych założeń (celów, priorytetów). Dlatego też niezbędnym elementem LSR jest system monitoringu i ewaluacji.

Z perspektywy pojedynczej LGD system ten powinien być dostosowany do specyfiki danego obszaru i danej LSR.

Zgodnie z przepisami art. 33 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.¹, LSR powinny zawierać m.in. opis rozwiązań w zakresie zarządzania i monitorowania LSR wykazujący potencjał lokalnej grupy działania do realizacji LSR oraz opis szczegółowych rozwiązań dotyczących ewaluacji.

Zgodnie z ww. przepisem wszystkie Lokalne Grupy Działania miały obowiązek zawrzeć w swoich LSR ogólną charakterystykę zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania, wskazując główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania.

Zalecenia w ww. zakresie, zawarte również zostały w Poradniku dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020.

Opis przyjętych przez LGD rozwiązań był jednym z elementów oceny LSR na etapie procedury wyboru przez Samorzady Województw Lokalnych Strategii Rozwoju do realizacji w ramach PROW na lata 2014-2020.

Ewaluacja i monitoring są (obok planowania, organizowania, motywowania i koordynowania) podstawowymi funkcjami zarządzania. Są to podstawowe źródła informacji, dzięki którym osoby odpowiadające za interwencję, np. wdrażanie LSR, mogą dowiedzieć się, jakie są jej efekty. Monitoring i ewaluacja są niezwykle istotne w procesie wdrażania LSR, bowiem pozwalają się uczyć, rozumieć efekty działań i wprowadzać korekty, jeśli są konieczne.

Ewaluacja to rodzaj statycznej kontroli (oceny) realizacji i efektów (rezultatów) dokonywanej w określonych momentach. Jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków Unii Europejskiej (efektywności wdrażania LSR) oraz w celu oszacowania jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresu tematyki czy też analizy wpływu na poszczególne problemy, na której jej realizacja miała oddziaływać.

Ewaluacja to w najbardziej ogólnym znaczeniu oszacowanie jakości, wartości i znaczenia. Bardziej rozbudowane definicje odnoszą się do charakterystycznych cech ewaluacji, wskazując m.in., że jest to systematyczne badanie prowadzone z użyciem zróżnicowanych metod, złożone ze zbierania danych, analizy, oceny oraz informowania o wynikach. Jej celem jest oszacowanie (w odniesieniu do jasno sformułowanych kryteriów) jakości i wartości procesu oraz efektów wdrażania interwencji publicznych.

Ewaluacja to element obowiązkowy każdej wdrażanej strategii ze wsparciem środków UE.

Przeprowadzone badanie ewaluacyjne ex-post obejmowało w szczególności:

- ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele,
- ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności,
- badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.

Podjęto się zatem oceny wartości określonych działań i ich efektów w kontekście przyjętych kryteriów. Odniesiono się do całościowej oceny podjętych działań również w odniesieniu do założeń. Badania prowadzone w ramach niniejszej ewaluacji koncentrowały się nie tylko na ocenie ich skuteczności i efektywności, lecz również na oddziaływaniu i trwałości. Wyniki uzyskanej oceny powinny być przydatne w procesie podejmowania decyzji oraz służyć LGD w procesie uczenia. Będą źródłem informacji użytecznych przy planowaniu kolejnej LSR.

---

¹ Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE)

W procesie ewaluacji zachowane zostały etyczne standardy w prowadzonych badaniach:

- rzetelność, całościowość i dokładność prac,
- poszanowanie godności ludzkiej,
- niezależność i dbałość o bezpieczeństwo pozyskanych danych.

Zakres badania jest zgodny z wymogami wskazanymi w Wytycznych MRiRW nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Podręczniku Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju, a także wiedzy i doświadczenia Wykonawcy w realizacji badań monitoringowych i ewaluacyjnych, obowiązujących standardów oraz dobrych praktyk.

Badanie objęło triangulację metod i źródeł danych.

1.2. Cele badania

Głównym celem badania ex-post (zgodnie z PODRĘCZNIKIEM MONITORINGU I EWALUACJI LOKALNYCH STRATEGII ROZWOJU, udostępnionym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi) była identyfikacja i ocena efektów realizacji LSR. Jego osiągnięcie wymagało:

- odniesienia się do danych monitoringowych pokazujących stopień osiągnięcia celów LSR i wyjaśnienia ewentualnych odchyleń od wartości zakładanych, a także oceny, na ile obserwowane wyniki można uznać za satysfakcjonujące;
- zweryfikowania, w jakim stopniu cele LSR odpowiadały na lokalne potrzeby i w jakim stopniu potrzeby te zostały zaspokojone;
- oszacowania wpływu realizacji LSR na rozwój lokalny i wyjaśnienia mechanizmów tego wpływu.

Istotną rolą ewaluacji było również to, by w ocenie efektów LSR poza obiektywnymi danymi uwzględnić subiektywne opinie zróżnicowanej grupy przedstawicieli społeczności lokalnej, która była adresatem wsparcia i to z jej perspektywy efekty powinny być odczuwane.

Ewaluacja ex-post Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na lata 2016-2020 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” miała charakter zewnętrzny.

Tabela nr 1 Obszary / pytania badawcze

Zakres oceny	Pytania badawcze
Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)	<ul style="list-style-type: none"> • Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
Ocena wpływu na kapitał społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? • W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> • W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? • Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
Turystyka i dziedzictwo kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> • W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego? • W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Grupy defaworyzowane	<ul style="list-style-type: none"> • Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? • Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego? • Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
Innowacyjność	<ul style="list-style-type: none"> • W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne? • Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
Projekty współpracy	<ul style="list-style-type: none"> • Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? • Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
Ocena funkcjonowania LGD	<ul style="list-style-type: none"> • Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR? • Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno - promocyjnych, doradczych)? • Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
Ocena procesu wdrażania	<ul style="list-style-type: none"> • Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem? • Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów? • Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)? • Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
Wartość dodana podejścia LEADER	<ul style="list-style-type: none"> • Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie? • Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? • Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia? • Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Źródło: opracowano na podstawie zapytania ofertowego LGD

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

1.1. Wstęp

Badanie miało charakter całościowy i wyczerpujący. Objęło zebranie informacji pochodzących z wielu rozproszonych źródeł, dokonanie ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Dlatego konieczne było wykorzystanie dość szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego.

Realizacja badania oparła się na wykorzystaniu koncepcji triangulacji metodologicznej.

Triangulacja to różnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie.

Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- **źródła danych:** analiza dotyczy zarówno dokumentów zastanych różnego typu, jak i danych pochodzących z wcześniejszych badań (zostały uzupełniane danymi pierwotnymi);
- **metod badawczych:** łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu oraz wykorzystanie mocnych stron każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- **perspektyw badawczych:** ewaluacja została przeprowadzona przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Zastosowana w badaniach triangulacja pozwoliła na lepsze poznanie i zrozumienie procesów, uwzględniono bowiem różne punkty widzenia na daną kwestię, co pozwoliło również pogłębić wiedzę na temat zebranych danych, a także zwiększyło obiektywizm prowadzonej ewaluacji.

Wybór metod badawczych wynikał z przeznaczenia niniejszego badania ewaluacyjnego, które miało charakter oceniający, podsumowujący, a jego wyniki będą mogły być wykorzystane w programowaniu strategicznym w kolejnych latach.

Duże różnicowanie obszarów wsparcia, jak również skala ocenianej LSR wymusiły na ewaluatorach z jednej strony elastyczność metodologiczną, z drugiej zaś – otwartość na wiedzę specjalistyczną.

Wykorzystanie różnorodnych narzędzi badawczych spowodowało, że uzyskane dane w dużej mierze duplikowały zdobytą wiedzę, co wpłynęło na ich wiarygodność. Zastosowano efektywne i wzajemnie uzupełniające się metody jakościowe. Została również wykorzystana wiedza ekspercka, wykraczającą poza zakres samej LSR, co pozwoliło z uzyskanych informacji wybrać te, które były istotne przy ewaluacji LSR oraz stanowiły podstawę do wypracowania rekomendacji na przyszłą perspektywę.

1.2. Partycypacyjny model badania

Zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą było jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, wnioskowania oraz rekomendacji.

W proces badawczy zostali włączeni wszyscy istotni interesariusze, których badanie bezpośrednio lub pośrednio dotyczyło. Współpraca zapewniła zbudowanie szerokiego wsparcia dla podejmowanych działań w trakcie badania ewaluacyjnego. Skonfrontowano poszczególne grupy zidentyfikowane w oparciu o zgłaszane oczekiwania, wymagania, dążenia lub zasoby z postrzeganiem procesu przez inne grupy.

Partycypacyjne podejście do badania zostało osiągnięte w szczególności poprzez:

- partnerskie relacje pomiędzy Wykonawcą a Zamawiającym na każdym etapie prac;
- bieżące informowanie o przebiegu badania i podejmowanie działań zaradczych w przypadku pojawienia się jakichkolwiek trudności (dotyczyło to np. konieczności przesunięcia terminu zakończenia pracy);
- zastosowano szereg metod i technik badawczych pozwalających wszystkim zainteresowanym na możliwość udziału w badaniu, przedstawienia opinii i udziału w dyskusji w zakresie wyniku badania oraz proponowanych rekomendacji (było to niezwykle istotne, gdyż równoległe na obszarze objętym badaniem prowadzone były różne badania absorbujące potencjalnych respondentów i zniechęcające do udziału w kolejnym badaniu).

1.3. Wykorzystane metody badań ewaluacyjnych

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie całościowego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z elementów poddanych badaniu: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostały różne metody lub techniki badawcze.

W ramach badania ewaluacyjnego ex-post poddano analizie dwie kategorie danych:

1. **Dane zastane**, w tym dostępne dane statystyczne oraz dane gromadzone przez LGD w ramach monitoringu,
2. **Dane wywołane**, w tym dane zgromadzone za pomocą technik jakościowych i ilościowych.

Dane statystyczne dostarczyły obiektywnej informacji na temat zmian na obszarze LGD. Dane te objęły w szczególności dane demograficzne, gospodarcze oraz społeczne. Dzięki Internetowi dostęp do danych jest obecnie łatwy i trudności wynikają nie w ilości danych, ale możliwości ich segregacji. W obszar LSR wchodzi bowiem 16 gmin województwa śląskiego:

- powiat lubliniecki: Ciasna, Herby, Kochanowice, Koszęcin, Pawonków,
- powiat tarnogórski: Kalety, Krupski Młyn, Miasteczko Śląskie, Tworóg, Zbrostawice,
- powiat gliwicki: Pilchowice, Pyskowice, Rudziniec, Sośnicowice, Toszek, Wielowieś.

Źródłem był nie tylko serwis internetowy GUS oraz Bank Danych Lokalnych, który jest obecnie największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Mimo tego nie są to dane wystarczające, by jedynie na nich oprzeć ocenę, dlatego pozyskano również dane pierwotne.

Dane statystyczne zostały zaprezentowane w tabelach i na wykresach. Szczegółowy wykaz Tabel i Wykresów został umieszczony na końcu raportu.

LGD, zwłaszcza dla potrzeb realizacji corocznych warsztatów refleksyjnych, zgromadziła istotne dane na temat procesu wdrażania LSR, które zostały poddawane łącznej analizie. Wśród tych danych kluczowe były w szczególności informacje o prowadzonych naborach, dane o postępie rzeczowo-finansowym stanu wdrażania LSR, wskaźniki realizacji planu szkoleń i planu komunikacji oraz dane dotyczące świadczonych przez LGD doradztwa. Dane te, po zestawieniu, zostały wykorzystane w niniejszym raporcie.

Analiza danych zastanych pozwoliła na ocenę skuteczności działań prowadzonych przez LGD oraz wskazała, w których obszarach działalność LGD pokrywała się ze zmianami na obszarze objętym LSR sugerowanymi przez wyniki analizy danych pochodzących z GUS.

Przedstawiciele wykonawcy przeprowadzili badania jakościowe obejmujące w szczególności wywiady, wywiady pogłębione oraz zogniskowane wywiady grupowe.

Dotyczyły one mieszkańców, beneficjentów, przedstawicieli samorządów terytorialnych oraz pracowników biura LGD, a także przedstawicieli organów – Zarządu i Rady. Wywiady były prowadzone w trakcie warsztatu refleksyjnego, w siedzibie LGD lub telefonicznie. Rozmowy te odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportu. Zapewniły podstawowe informacje na temat przebiegu procesu wdrażania LSR, identyfikacji czynników oddziałujących na ten proces oraz podejmowanych działaniach zaradczych. Zebrane informacje zostały wykorzystane w czasie formułowania rekomendacji.

W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Przygotowano również uniwersalny kwestionariusz ankiety dla mieszkańców obszaru LSR, beneficjentów wsparcia oraz innych podmiotów zaangażowanych we wdrażanie LSR. Zastosowano technikę CAWI (computer-assisted web interview), co oznacza, że ankieta przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej. Za dystrybucję linka do ankiety odpowiedzialni byli pracownicy LGD. Celem było zgromadzenie co najmniej 200 poprawnie wypełnionych ankiet. Dzięki dużemu zaangażowaniu udało się zgromadzić wymaganą liczbę odpowiedzi.

Zestawienie danych wykorzystanych w procesie ewaluacji:

- **ILOŚCIOWE** – zgromadzono i przeanalizowano informacje liczbowe, pozwalające poznać zależności pomiędzy występującymi zmiennymi; podlegały analizie statycznej;

- **JAKOŚCIOWE** – dokonano identyfikacji, poznania i zrozumienia badanych zjawisk, co było niezbędne dla właściwej interpretacji informacji liczbowych;

- **ANALIZA DOKUMENTÓW** – dokonano badania faktów, informacje były zbierane w sposób formalny, co pozwoliło na wykorzystanie dokumentów zgromadzonych podczas planowania i realizacji projektu. Badanie on desk research, które zapewniło wykorzystanie informacji zawartych w szczególności w:

a. dokumentach programowych na lata 2014-2020, przepisów UE i krajowych,

b. sprawozdaniach, raportach monitoringowych, ewaluacyjnych, które wcześniej zrealizowała LGD (poprawnie i systematycznie prowadzony monitoring zapewnił możliwość obserwowania nie tylko postępów w realizacji LSR, ale stanowił materiał pomocniczy do ewaluacji);

c. dokumentacji projektowej, dokumentacji wytworzonych w trakcie wdrażania LSR lub pozyskanej w formie wytycznych, zaleceń, interpretacji, wystąpień pokontrolnych, zaleceń i rekomendacji, dobrych praktyk oraz najczęściej identyfikowanych nieprawidłowości,

d. wynikach ankiet, które wcześniej przeprowadziła LGD,

e. dostępnych danych statystycznych,

f. danych monitoringowych pozyskanych przez LGD z Samorządu Województwa.

- **WYWIADY** – pozwoliły na uzyskanie opinii od osób zaangażowanych w realizację danego projektu, wdrażania LSR oraz innych uczestników tego procesu, co zapewniło możliwość poruszenia szczegółowych problemów i poznania interpretacji uczestników (metoda wykonywana na próbie reprezentatywnej). Objęły w szczególności wywiady pogłębione z:

a. Zarządem LGD (2);

b. pracownikami biura LGD (3);

c. przedstawicielami Rady (3);

d. mieszkańcami (11);

e. beneficjentami, w tym przedstawicielami samorządów (9).

Pytania w wywiadzie miały charakter otwarty. O kolejności ich zadawania lub sposobie formułowania decydowała osoba prowadząca wywiad. Wszystkie wywiady zostały przeprowadzone przez eksperta, co zapewniło możliwość przekrojowego ujęcia ich wyników w badaniu.

Wywiady były przeprowadzone bezpośrednio oraz uzupełniająco telefonicznie (TDI). Zapewniono pełną poufność poprzez anonimizację danych.

Ta technika badań jakościowych pozwala na prowadzenie rozmowy z respondentem opartej na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Scenariusz zawierał wytyczne dotyczące tematów rozmowy. Wywiad miał swobodną strukturę, mniejsze znaczenie miała kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji, żeby zrozumieć istotę zagadnienia z punktu widzenia respondenta.

- ANKIETY

Badania przeprowadzone metodą kwestionariuszową z zastosowaniem ankiety możliwej do wypełnienia poprzez stronę internetową. Obejmowały: ankiety zadowolenia beneficjentów, ankiety doradztwa, ankiety oczekiwań mieszkańców, ankiety członków LGD.

W ramach badania została zastosowana metoda badań ankietowych CAWI. Wyniki przygotowano po dokonaniu analizy statystycznej. W zakresie oceny przeprowadzono badanie i interpretację zebranego materiału w celu identyfikacji występujących prawidłowości, dynamiki i współzależności. Do analiz wykorzystano część danych zastanych, które w pełni odpowiadały wymogom ewaluacji, uzupełnionymi danymi pozyskanymi w trakcie badania.

- ANALIZA STRONY INTERNETOWEJ

Celem analizy była konstruktywna identyfikacja czynników, które mają wpływ na skuteczność strony internetowej uwzględniającej w szczególności ewentualną poprawę jakości przekazu, wzrost skuteczności przekazu oraz dostosowanie przekazu do standardów określonych w ramach dobrych praktyk (przez obiorców treści strony internetowej).

W zakresie oceny uwzględniono zawartość merytoryczną strony, jej funkcjonalność i przejrzystość, strukturę i łatwość nawigacji, a także szatę graficzną.

1.4. Kryteria ewaluacyjne

Zakres przedmiotowy badania ewaluacyjnego ex-post warunkowały pytania ewaluacyjne, które zostały pogrupowane według następujących kryteriów ewaluacyjnych:

- skuteczności (effectiveness) (S) – ocena, czy działania/cele szczegółowe zaplanowane w LSR były skutecznie realizowane i w jakim stopniu przyczyniły się do osiągnięcia założonych celów i priorytetów LSR;
- efektywności (efficiency) (E) – ocena stosunku poniesionych nakładów do uzyskanych produktów i rezultatów; pozwalająca ocenić poziom skutków ekonomicznych LSR;
- trwałości efektów (sustainability) (TW) – ocena trwałości wypracowanych pozytywnych efektów LSR po zakończeniu okresu jej realizacji, w perspektywie średnio i długookresowej; czy możliwe jest utrzymanie się wpływu LSR w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu;
- oddziaływania/wpływu (impact) (O) – ocena wpływu wypracowanych pozytywnych efektów LSR na inne podmioty niż objęte bezpośrednim wsparciem; ma rzeczywiste rozwiązywanie problemów i wpływa na rozwój regionu.
- oddziaływania/wpływu (impact) (O) – rozumianej jako ocena wpływu wypracowanych pozytywnych efektów LSR na inne podmioty niż objęte bezpośrednim wsparciem; ma rzeczywiste rozwiązywanie problemów i wpływa na rozwój regionu.

Tabela nr 2 Drzewo pytań ewaluacyjnych w ewaluacji ex-post

Kryterium ewaluacyjne	Pytanie ewaluacyjne
Skuteczność	<p>Czy cele interwencji zdefiniowane na etapie programowania są/zostały osiągnięte?</p> <p>Jak silny jest/był wpływ czynników zewnętrznych?</p> <p>Jakie były/są sukcesy interwencji?</p> <p>Jakie problemy napotyka interwencja?</p> <p>Czy wybrane instrumenty i rozwiązania okazały się odpowiednie do zidentyfikowanych problemów?</p> <p>Czy system zarządzania i wdrażania okazał się skuteczny?</p>
Efektywność	<p>Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu innych instrumentów?</p> <p>Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych?</p>
Użyteczność	<p>Czy program spełnia/spełnił oczekiwania adresatów?</p> <p>Czy interwencja przyczynia się/przyczyniła się do rozwiązania, zminimalizowania adresowanych problemów (z punktu widzenia odbiorców pomocy)?</p> <p>Czy interwencja przyczynia się/przyczyniła się do wykorzystania szans rozwojowych?</p> <p>Czy efekty interwencji są korzystne dla różnych grup odbiorców?</p> <p>Czy pojawiły się pozytywne efekty uboczne?</p> <p>Jakie środki publiczne zmobilizowane zostały przez środki pomocowe?</p> <p>Czy pomoc publiczna zmobilizowała jakieś środki prywatne (efekt dźwigni)?</p> <p>Czy zrealizowana inicjatywa pobudziła kolejne inwestycje (efekty impulsu, mnożnikowe)?</p> <p>Czy inwestycja wkomponowała się i sprzęgła z innymi działaniami publicznymi – wzmacniając je? (efekt synergii)</p> <p>Czy pojawiły się negatywne efekty uboczne?</p>

Źródło: Opracowanie na podstawie K. Olejniczak, *Wprowadzenie do zagadnień ewaluacji*, [w:] K. Olejniczak, M. Kozak, B. Ledzion (red.), op. cit., 2008.

1.5. Analiza ryzyk – podjęte sposoby ich neutralizacji.

- Ryzyko związane z terminowym zakończeniem realizacji badania

Prawidłowe zaplanowanie poszczególnych etapów w harmonogramie.

Odpowiedni zespół badawczy złożony z ekspertów o wysokich kwalifikacjach i dużym doświadczeniu w realizacji badań ewaluacyjnych.

Posiadanie narzędzi do badań ankietowych.

Dyspozycyjność członków zespołu dla potrzeb wykonania wszystkich zadań niezbędnych dla właściwej realizacji badania, również w sytuacjach przesunięć w zaplanowanych terminach, niezależnych od zespołu badawczego.

Zapewnienie w umowie z Zamawiającym możliwości zmiany terminu na uzasadnioną prośbę Wykonawcy.

- Ryzyko związane z nieuzyskaniem zakładanych wielkości prób badawczych

Zaprojektowanie ankiety zachęcającej do wzięcia udziału w badaniu - krótka aranżacja, wskazująca na wagę badania i jego praktyczny wymiar.

Informowano respondentów badań ilościowych i jakościowych o anonimowości udzielanych odpowiedzi, co zwiększyło skłonność do wzięcia udziału w badaniu.

Realizacja badania ilościowego IDI (np. telefonicznych, indywidualnych) była realizowana przez osoby doświadczone w prowadzeniu badań ankietowych oraz posiadające umiejętność przekonania respondenta do wzięcia aktywnego udziału w badaniu.

Dyspozycyjność osób przeprowadzających wywiady i dostosowanie się do terminu rozmowy odpowiadającego respondentowi.

Rezygnacja z nagrywania rozmów, co zwiększyło otwartość badanych.

- Uzyskanie informacji, których zakres i poziom szczegółowości nie będzie satysfakcjonował Zamawiającego

W trakcie badania zespół badawczy stosował podejście interaktywne, prezentując postępy prac i wstępne wnioski jeszcze w trakcie badania.

Opracowanie harmonogramu prowadzonych badań, który podlegał aktualizacji.

Opracowanie scenariuszy i materiałów do badania, w szczególności dla potrzeb realizacji prac terenowych.

Zapewnienia respondentom pełnej anonimowości.

Formułowania zrozumiałe i użyteczne zapytania (unikano powtórzeń, dzięki wykorzystaniu do badania danych zastanych).

Pozostawanie w stałym kontakcie z Zamawiającym (kontakt telefoniczny i e-mail).

- Ryzyko odmów wzięcia udziału w badaniu ilościowym

W obliczu dużej liczby podmiotów przeprowadzających badania metodami ankietowymi oraz potencjalnej nieufności badanych co do podmiotu prowadzącego badanie i sposobu wykorzystania informacji, niezwykle istotnym było uwiarygodnienie celu prowadzenia badania oraz samego podmiotu ankietującego.

Ankieterzy przed rozpoczęciem wywiadu informowali respondenta o celu badania oraz pełnej anonimowości udzielanych odpowiedzi i zapewniali, iż wyniki będą gromadzone wyłącznie w formie zbiorczych zestawień statystycznych. Unikano zadawania pytań wrażliwych.

Zadbano o anonimowość i poufność respondentów zapewniło poczucie bezpieczeństwa ankietowanym, co pozytywnie wpłynęło na szczerść respondentów w kwestiach stanowiących przedmiot badania oraz zapewniło oczekiwane rezultaty.

Dostosowano również czas trwania ankiety do możliwości respondenta.

Nie było potrzeby autoryzacji osób przeprowadzających wywiady.

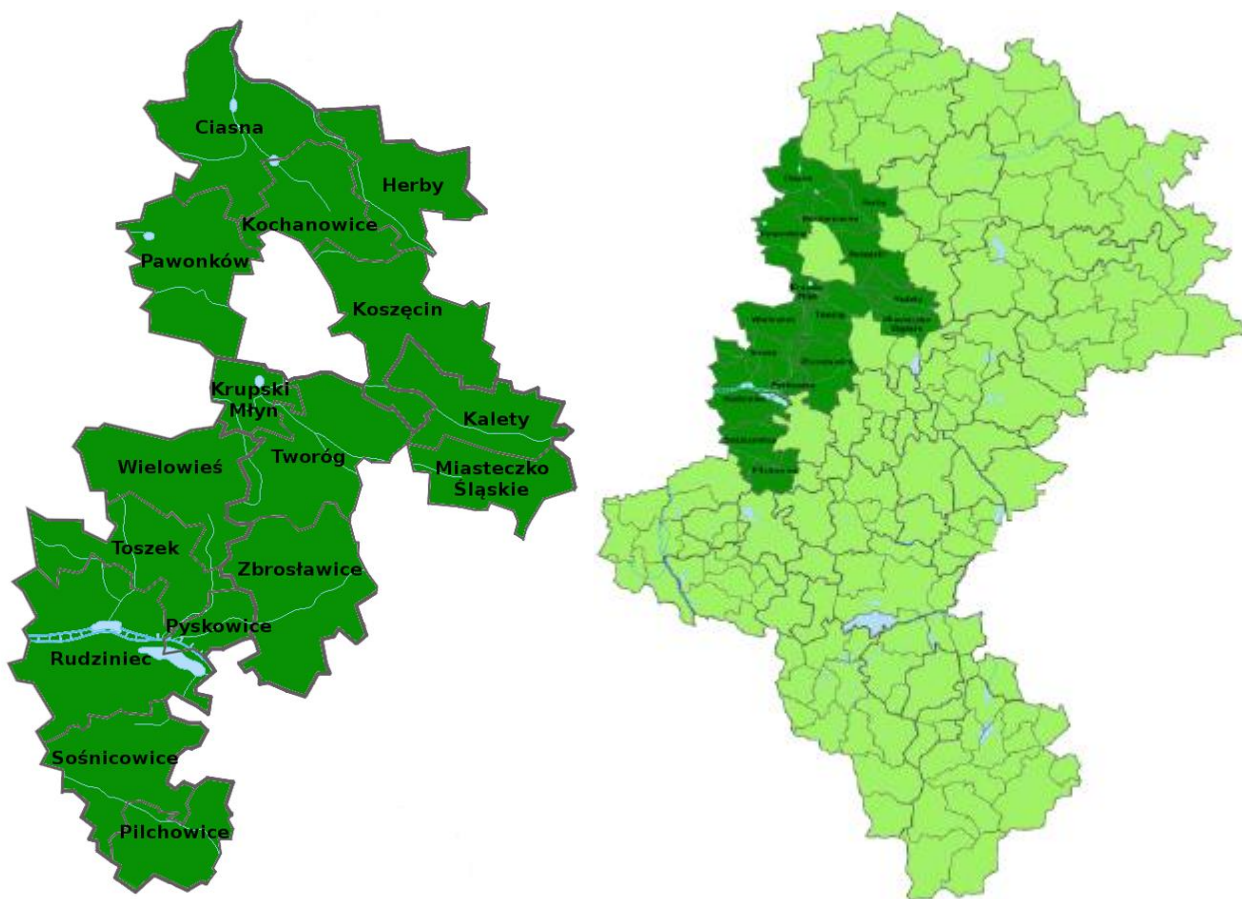
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

1.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

LGD (Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”) zostało zarejestrowane 29.10.2014 roku jako stowarzyszenie „specjalne” posiadające osobowość prawną z siedzibą w Koszęcinie. Stowarzyszenie kontynuuje misję Fundacji „Spichlerz Górnego Śląska”, która we wcześniejszym okresie programowania na lata 2007-2013 funkcjonowała na obszarze obecnej LSR. W stosunku do obszaru z poprzedniej perspektywy programowej (2007-2013) w 2015 roku LGD rozszerzyła się o nowe gminy, tj. Kalety, Miasteczko Śląskie, Pyskowice i Zbrostawice.

Obszar objęty LSR, tworzy 16 gmin, które są położone w granicach administracyjnych trzech powiatów: gliwickiego, tarnogórskiego i lublinieckiego. Zajmują powierzchnię 1 596 km², co stanowi 12,94% powierzchni województwa śląskiego. Gminy LGD tworzą zlokalizowany w zachodniej części województwa śląskiego pas wzdłuż granicy z województwem opolskim.

Rysunek nr 1 Mapa obszaru

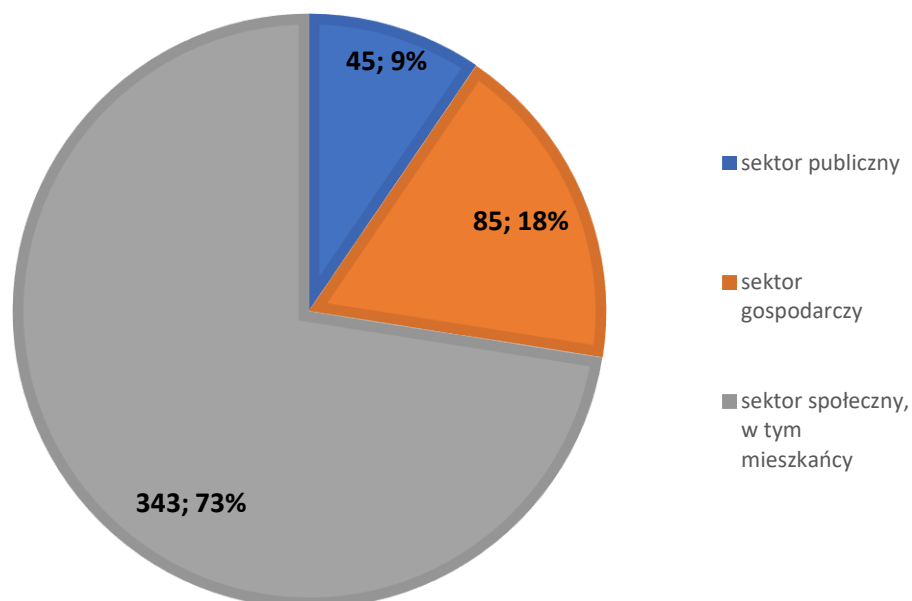
Źródło: Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022

Struktura LGD została tak skonstruowana, aby oddawać w sposób reprezentatywny specyfikę obszaru LGD i społeczności go zamieszkującej. Statut LGD potwierdza inkluzywny charakter działalności stowarzyszenia, gdyż zapewnia otwartość stowarzyszenia na nowych członków oraz kadencyjność członków organów stowarzyszenia.

W 2022 roku LGD liczy 473 członków, co świadczy o dużym zainteresowaniu jego działalnością oraz możliwości wykorzystania doświadczenia wielu podmiotów go tworzących.

Co ważne, reprezentują oni wszystkie sektory i grupy interesu z obszaru LSR. Wszyscy członkowie Stowarzyszenia brali aktywny udział w budowaniu partnerstwa oraz opracowywaniu i aktualizacji LSR.

Wykres nr 1 Rozkład sektorowości wśród członków LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Organami Stowarzyszenia są Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada LGD. Każdy z organów funkcjonuje w oparciu o przyjęty wewnętrzny Regulamin. Wsparciem działalności LGD jest biuro zatrudniające pracowników legitymujących się wieloletnim doświadczeniem we wdrażaniu, koordynacji i ocenie projektów współfinansowanych ze środków publicznych.

Dokumenty wewnętrzne², które stanowią podstawę funkcjonowania LGD w okresie objętym badaniem podlegały aktualizacji jeśli wymagały dostosowania do obowiązujących przepisów i Wytocznych. Zapewniają one właściwe podstawy do sprawnej działalności i skutecznej realizacji zadań związanych z wdrażaniem LSR.

² 1. Regulamin pracy biura Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

2. Polityka bezpieczeństwa (ochrona danych osobowych).

3. Polityka rachunkowości Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

4. Regulamin pracy dla pracowników biura Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

5. Regulamin wynagrodzenia pracowników biura Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

6. Regulamin rozliczania kosztów podróży służbowych Pracowników Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

7. Regulamin naboru pracowników do biura Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

8. Regulamin Udzielania Zamówień.

9. Regulamin Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

10. Regulamin Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

11. Regulamin Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

12. Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

13. Regulamin świadczenia usług doradczych Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

Dane statyczne mają istotne znaczenie dla oceny procesów poprzedzających przygotowanie LSR. Badanie ewaluacyjne ex-post obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele oraz weryfikację poziomu skuteczności i efektywności interwencji. Badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR i ich trwałość będzie możliwe po zakończeniu wdrażania LSR (po 2024 roku, tj. po roku od zamknięcia programu), kiedy możliwe będzie śledzenie zjawisk na operacjach znajdujących się w okresie trwałości.

Ocena ex-post dotyczyła określonych działań i ich efektów w kontekście przyjętych kryteriów. Odniesiono się do całościowej oceny podejmowanych czynności, również odnosząc się do założeń. Wyniki uzyskanej oceny powinny być przydatne w procesie podejmowania decyzji oraz służyć LGD w procesie uczenia.

Tym samym analizę danych statystycznych ograniczono do minimum.

Tabela nr 3 Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych a 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok.

GMINA	Wskaźnik G 2019 r.	Wskaźnik G 2020 r.	Wskaźnik G 2021 r.	Wskaźnik G 2022 r.
Ciasna	1 302,93	1 391,72	1 495,77	1 578,21
Herby	1 644,91	1 716,75	1 855,55	1 874,70
Kochanowice	1 054,66	1 208,96	1 369,51	1 391,44
Koszęcin	1 182,31	1 261,13	1 396,06	1 412,11
Pawonków	1 015,98	1 047,50	1 136,21	1 149,63
Kalety	1 169,53	1 327,83	2 652,75	1 402,91
Miasteczko Śląskie	2 380,37	2 514,50	1 958,12	2 652,75
Krupski Młyn	2 207,80	2 393,91	2 879,89	2 879,89
Tworóg	1 389,57	1 480,42	1 567,47	1 595,43
Zbrostawice	1 794,27	2 005,41	2 346,37	2 180,15
Pyskowice	1 454,54	1 589,14	1 757,84	1 797,96
Pilchowice	1 735,32	1 971,67	2 114,70	2 142,64
Rudziniec	1 905,66	1 996,95	2 114,97	2 143,39
Sośnicowice	2 066,60	2 168,32	2 186,46	2 272,73
Toszek	1 293,64	1 371,33	1 474,74	1 455,69
Wielowieś	1 146,85	1 255,84	1 313,32	1 339,73
Wskaźnik G dla kraju	1 790,33	1 956,15	2 098,22	2 122,33

Źródło: Opracowanie na podstawie danych do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok.

Odnotowano wzrost podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy w każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Oznacza to poprawę kondycji gmin.

Tabela nr 4 Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca.

Kod gminy	Nazwa gminy	Wydatki w zł na 1 mieszkańca gminy ogółem			
		2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.
2405021	Pyskowice	3 945,75	5 073,97	5 780,86	5 911,89
2405042	Pilchowice	3 735,27	4 338,01	5 583,48	5 811,01
2405052	Rudziniec	3 975,81	5 138,42	5 219,87	5 418,88
2405063	Sośnicowice	4 281,75	5 106,37	6 935,96	5 860,14
2405073	Toszek	3 692,72	3 837,32	5 195,67	5 743,04
2405082	Wielowieś	4 043,85	4 173,78	4 859,04	5 638,78
2407032	Ciasna	4 325,58	5 832,25	6 365,95	6 210,28
2407042	Herby	4 090,54	4 945,33	6 046,59	6 099,80
2407052	Kochanowice	3 855,18	4 481,96	6 374,93	6 795,87
2407062	Koszęcin	3 820,02	4 512,81	4 697,80	5 410,95
2407072	Pawonków	3 645,82	4 068,63	6 078,33	5 169,10
2413011	Kalety	4 142,73	4 292,56	4 708,85	4 963,57
2413021	Miasteczko Śląskie	4 861,85	5 458,95	6 103,53	7 033,26
2413052	Krupski Młyn	6 213,12	5 426,44	7 089,53	7 156,71
2413082	Tworóg	3 743,97	3 806,43	5 556,43	5 049,97
2413092	Zbrosławice	4 221,52	4 609,33	5 755,02	5 990,66

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Odnotowano wzrost wydatków budżetów gmin na 1 mieszkańca w większości gmin wchodzących w skład obszaru LSR. Wyjątkiem są 4 gminy, w których wydatki z 2021 roku w odniesieniu do 2020 roku spadły.

Tabela nr 5 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto.

Nazwa	przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)			
	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.
	[zł]	[zł]	[%]	[%]
Powiat gliwicki	85,9	85,5	85,0	84,4
Powiat lubliniecki	88,9	83,3	84,4	84,0
Powiat tarnogórski	90,3	89,9	88,0	88,7

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

W dwóch powiatach odnotowano spadek przeciętnego wynagrodzenia w realizacji do średniej krajowej. W powiecie tarnogórskim odnotowano nieznaczny wzrost po wcześniejszym spadku.

Tabela nr 6 Ludność w gminach bez miast na prawach powiatu i w miastach na prawach powiatu wg płci.

Lp.	Nazwa Gminy	Typ gminy	2018	2019	2020	2021	ludność na 1 km ²
1	Gmina Ciasna	wiejska	7605	7552	7495	7410	55
2	Gmina Herby	wiejska	6841	6805	6728	6640	76
3	Gmina Kalety	wiejska	8461	8404	8343	8222	108
4	Gmina Kochanowice	wiejska	7029	6926	7051	7015	87
5	Gmina Koszęcin	wiejska	12047	11975	11895	11802	92
6	Gmina Krupski Młyn	wiejska	3193	3155	3126	3097	78
7	Gmina Miasteczko Śląskie	wiejska	7177	7139	7020	6969	104
8	Gmina Pawonków	wiejska	6709	6549	6642	6605	55
9	Gmina Pilchowice	wiejska	11539	11870	11964	11948	178
10	Gmina Pyskowice	wiejska	16717	16983	16910	16641	558
11	Gmina Rudziniec	wiejska	10522	10367	10503	10515	68
12	Gmina Sośnicowice	miejsko-wiejska	8508	8860	8530	8810	77
13	Gmina Toszek	miejsko-wiejska	9037	9201	9111	8999	93
14	Gmina Tworóg	wiejska	7903	8285	7897	8224	66
15	Gmina Wielowieś	wiejska	5945	5953	5905	5821	50
16	Gmina Zbrosławice	wiejska	15048	15486	15540	15621	110
	RAZEM		144 281	145510	144660	144339	115,94

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Statystycznie liczba ludności na obszarze spada, chociaż w kilku miejscowościach odnotowujemy niewielkie wzrosty.

Z powyższych danych wynika, że najwięcej osób zamieszkuje w gminach: Pyskowice, Zbrosławice, Koszęcin, Pilchowice i Rudziniec, zaś najmniej w gminach: Krupski Młyn i Wielowieś.

Ważnym wskaźnikiem demograficznym charakteryzującym badany obszar jest gęstość zaludnienia, wyrażona w liczbie osób przypadających na 1 km². Średnia arytmetyczna gęstość zaludnienia dla obszaru LSR wynosi (ok. 115 osób / km²) i jest znacznie niższa wartość dla województwa śląskiego – 355 osób / km². Gminami o najwyższej gęstości zaludnienia są gminy Pyskowice, Pilchowice, Kalety i Miasteczko Śląskie; z kolei w gminach Wielowieś, Pawonków i Ciasna obserwuje się najniższą gęstość zaludnienia.

Analiza danych statystycznych potwierdza ogólną tendencję starzenia się społeczeństwa obserwowaną w województwie śląskim i generalnie w Polsce. Z roku na rok spada liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (kategoria wiekowa 0-18 lat), wzrasta zaś liczba mieszkańców w wieku 65 lat i więcej. Pomimo dodatniego przyrostu naturalnego w niektórych gminach odnotowuje się również ujemny przyrost naturalny, potwierdzający tendencje starzenia się społeczeństwa.

1.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Chcąc dokonać na obecnym etapie postępu w realizacji LSR niezbędne było dokonanie analizy w zakresie postępu rzeczowym i finansowym. Ewaluacja nie jest wykonywana po zakończeniu realizacji LSR, ale w czasie kiedy nadal odbywają się nabory, w których wykorzystywane są oszczędności, przeliczenia z korzystnego dla potrzeb przyznawania pomocy kursu euro oraz dodatkowe środki przyznane LGD na wydłużoną perspektywę programową. Przyjęte w ramach oceny założenia pozwoliły na identyfikację, czy w efekcie podjętych działań wystąpiły odstępstwa od założeń oraz w jaki sposób radzono sobie z utrudnieniami oraz jakie podejmowano działania zaradcze (jeśli były potrzebne).

W kontekście możliwości oceny postępu w zakresie wdrażania LSR istotne są zmiany wprowadzane w trakcie realizacji. Obejmowały one w szczególności aktualizację LSR zgodnie z wymaganiami podmiotu wdrażającego, aktualizacje budżetu, planu działania, zmiany w procedurach oceny i wyboru operacji / grantobiorców, w tym w kryteriach wyboru operacji / grantobiorców, a także rozszerzenie katalogu możliwości realizacji zakresów wsparcia (smart village).

Analiza pozwoliła również na ocenę skuteczności LGD w procesie zarządzania strategicznego.

Cele główne LSR zostały określone w oparciu o wyniki przeprowadzonej analizy SWOT oraz diagnozy obszaru LSR przy jednoczesnym wykorzystaniu rezultatów spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami społeczności lokalnej. Sformułowania celów dokonano z wykorzystaniem „metody problemowej”, która zapewniła możliwość powiązania zidentyfikowanych celów i przedsięwzięć z diagnozą. Należy podkreślić, iż w znaczącym stopniu przy formułowaniu celów i przedsięwzięć uwzględniono wnioski z konsultacji społecznych.

LSR jest jednofunduszowa. Źródłem jej finansowania jest Europejski Fundusz Rolny na Recz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) oraz środki krajowe. W ramach EFFROW finansowany jest wkład UE w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, a do środków krajowych dolicza się wkład własny jednostek sektora finansów publicznych, które podejmowały się realizacji projektów w ramach ogłaszanych naborów.

Tabela nr 7 Zestawienie naborów wniosków w latach 2016 -2021.

Lp	Nabór	Zakres wsparcia	Rodzaj naboru	Wnioski złożone	Wnioski wycofane	Wnioski wybrane	w tym mieszczące się w limicie
1	2	3	4	5	6	7	7a
1	Ogłoszenia 01/2021- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	44	1	38	25
2	Ogłoszenie 07/2020- Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (zakończone)	6	Konkurs	2	0	1	1
3	Ogłoszenia 06/2020- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	51	3	40	18
4	Ogłoszenie 04/2020- Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych (zakończone)	1, 6	Konkurs	3	0	3	2
5	Ogłoszenie 05/2020- Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu wyposażenia obiektów już istniejących (zakończone)	1, 6	Konkurs	1	0	1	1
6	Ogłoszenie 01/2020/G- Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej (zakończone)	1, 5	Nabór grantobiorców	11	1	10	9
7	Ogłoszenie 02/2020- Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (zakończone)	6	Konkurs	3	0	3	3
8	Ogłoszenie 03/2020- Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu wyposażenia obiektów już istniejących (zakończone)	1, 6	Konkurs	2	0	2	2
9	Ogłoszenie 03/2019- Rozwój działalności gospodarczych (zakończone)	2c	Konkurs	13	0	12	6
10	Ogłoszenia 01/2019- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	74	1	53	42
11	Ogłoszenie 02/2019- Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług (zakończone)	5	Konkurs	3	0	2	2
12	Ogłoszenie 06/2018- Zachowanie tożsamości lokalnej (zakończone)	5	Konkurs	1	0	1	1
13	Ogłoszenia 07/2018- Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (zakończone)	6	Konkurs	7	0	4	3
14	Ogłoszenie 04/2018- Rozwój działalności gospodarczych (zakończone)	2c	Konkurs	29	0	16	8

15	Ogłoszenia 05/2018- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	30	0	21	11
16	Ogłoszenie 01/2018- Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (zakończone)	6	Konkurs	20	0	19	15
17	Ogłoszenie 02/2018- Promocja obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku i rekreacji (zakończone)	8	Konkurs	1	0	1	1
18	Ogłoszenie 03/2018- Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług (zakończone)	5	Konkurs	2	0	2	2
19	Ogłoszenie 03/2017- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	38	1	30	20
20	Ogłoszenie 01/2017- Rozwój działalności gospodarczych (zakończone)	2c	Konkurs	18	0	10	3
21	Ogłoszenie 02/2017- Podejmowanie działalności gospodarczej (zakończone)	2a	Konkurs	21	0	11	11
22	Ogłoszenie 01/2016- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru (zakończone)	1, 5, 6 i 8	Konkurs	19	1	14	11
23	Ogłoszenie 02/2016- Zachowanie dziedzictwa lokalnego (zakończone)	1, 5 i 8	Konkurs	7	0	4	4
24	Ogłoszenie 03/2016- Aktywizacja społeczności lokalnej (zakończone)	1	Konkurs	2	1	1	1
25	Ogłoszenie 04/2016- Wzmocnienie kapitału społecznego (zakończone)	1, 6 i 8	Konkurs	7	0	6	6
			RAZEM	409	9	305	208

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych LGD

Możliwy do wyboru zakres wsparcia w ramach naboru:

1 – wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

2a – rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez podejmowanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.

2c – rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez rozwijanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.

5 – zachowania dziedzictwa lokalnego

6 – rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej

8 – promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych

W latach 2016 -2021 LGD zrealizowała 25 naborów wniosków, w tym 18 jednozakresowych oraz 7 na różne zakresy wsparcia. W przypadku naborów wielozakresowych wnioskodawca miał możliwość wyboru jednego lub kilku zakresów wsparcia (jeśli projekt zapewniał realizację różnych zakresów).

LGD ogłaszała nabory w następujących zakresach, zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia LSR³:

Zakres 1 – wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych.

Zakres 2a – rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez podejmowanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.

Zakres 2b - rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez rozwijanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie.

Zakres 5 – zachowania dziedzictwa lokalnego.

Zakres 6 – rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej.

Zakres 8 – promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

W ramach ogłoszonych naborów w okresie referencyjnym złożono łącznie 400 wniosków, z których wybrano 208 wniosków mieszczących się w limicie (52%). Pozostałe wybrane wnioski (97) nie zmieściły się w limicie środków z ogłoszenia o naborze wniosków.

Po wprowadzeniu zmiany polegającej na przyznawaniu przez Samorząd Województwa wsparcia do limitu przeliczanego według średniego kursu NBC z przedostatniego dnia roboczego poprzedzającego miesiąc przyznania pomocy (LGD może dokonywać wyboru do limitu przeliczanego wg stałego kursu euro wynoszącego 4 zł), niewielka część wniosków, które nie mieściły się w limicie, została sfinansowana. Były to wnioski najwyższej ocenione, dla których po przeliczeniu wg wyższego kursu wystarczyło środków finansowych z ogłoszenia o naborze wniosków.

Najwięcej naborów dotyczyło **Zakresu 6**, w przypadku którego ogłoszono 9 naborów, w tym 5 naborów dotyczących różnych zakresów oraz 4 były jednozakresowe.

Jednozakresowe nabory dotyczyły **Zakresu 2a** oraz **Zakresu 2c**. Największym zainteresowaniem cieszyły się nabory na podejmowanie działalności gospodarczej (**Zakres 2a**), w przypadku których złożono 252 wnioski, z których w limicie zmieściło się 127 (50,4%).

W odniesieniu do pozostałych naborów równie dużym zainteresowaniem cieszył się nabór wniosków na rozwój działalności gospodarczej, w przypadku którego złożono 60 wniosków, z których w limicie zmieściło się 17 (28,3%).

W przypadku pozostałych zakresów wsparcia wpłynęło łącznie 88 wniosków, z których w limicie zmieściło się 64 (72,73%).

Ponadto, LGD przewidywała w LSR możliwość realizacji operacji własnych, w przypadku projektów mających duże znaczenie dla realizacji LSR oraz w sytuacji, kiedy nie było innych podmiotów chętnych do ich realizacji. Przed dokonaniem wyboru LGD zamieszczała na swojej stronie internetowej informację o zamiarze realizacji operacji własnej i dopiero po 30 dniach, jeśli inny podmiot nie zgłosił możliwości realizacji przedsięwzięcia, możliwe było złożenie wniosku i wybór operacji własnej.

---

³ rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2019 r. poz. 664 i 2023, z 2020 r. poz. 1555 oraz z 2021 r. poz. 2358);

W przypadku 1 naboru nie doszło do realizacji operacji własnej, gdyż zgłosił się inny podmiot, który spełniał wymogi określone w ogłoszeniu i zgłosił zamiar realizacji przedsięwzięcia.

W przypadku pozostałych 4 naborów, tj.:

- Nabór 01/2018/OW - P.2.2.1 Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru (1 wniosek).
- Nabór 02/2018/OW - P.3.1.2 Pobudzanie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej (1 wniosek).
- Nabór 01/2021/OW – P.3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalne (1 wniosek).
- Nabór 02/2021/OW – P.3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalne (1 wniosek).

złożono 4 wnioski. Zrezygnowano z realizacji operacji w ramach naboru 01/2018/OW. Przygotowaniem i realizacją pozostałych operacji zajęło się biuro LGD.

W 2020 roku LGD na swojej stronie internetowej zamieściła komunikat o zamiarze realizacji operacji własnej z zakresu przedsięwzięcia 3.2.1 Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych. W wyznaczonym terminie do LGD zgłosił się jeden podmiot z zamiarem realizacji operacji własnej, dlatego LGD nie złożyła wniosku w tym zakresie.

Nabory realizowane były zgodnie z *Harmonogram planowanych naborów wniosków o udzielenie wsparcia na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność*, który – w miarę potrzeb – podlegał aktualizacji. Powodem zmiany Harmonogramu było m.in. uzyskanie bonusu za osiągnięcie wskaźników przypisanych do drugiego kamienia milowego w kwocie 1 670 000 zł oraz pozyskanie dodatkowych środków dzięki zmianie podejścia do przeliczania kursu euro (możliwe było wykorzystanie różnic kursowych). Dodatkowe środki zostały skierowane przede wszystkim na operacje związane z podejmowaniem działalności gospodarczej.

Ponadto, pod koniec sierpnia 2021 roku Komisja Europejska przyjęła strategiczną zmianę Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, wydłużając termin realizacji Programu o 2 lata, dzięki czemu nabory w ramach tego programu będą prowadzone do końca 2022 roku. Dodatkowe środki zostały skierowane na podejmowanie działalności gospodarczej oraz na rozwój infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej. To również wymusiło aktualizację harmonogramu naborów.

W harmonogramie nabory wniosków zostały zaplanowane równomiernie i pragmatycznie. Początek okresu programowania obejmował 4 nabory w 2016 roku oraz 3 nabory w 2017 roku. Mniejsza niż w kolejnych latach liczba naborów wynikała z potrzeby skoncentrowania działań na aktywizacji wnioskodawców oraz prowadzeniu szkoleń w celu nabycia przez nich potencjału do przygotowania dokumentacji i realizacji projektów. Kolejne lata przynoszą większą liczbę naborów, gdyż w 2018 roku zaplanowano w harmonogramie 8 naborów (w tym 1 operacja własna), w 2019 roku – 6 naborów (z czego 3 ogłoszono w 2019 roku, ale przeprowadzono w 2020 roku) oraz w 2020 roku – 5 naborów (w tym operacje własne ogłoszone w 2020, ale złożone w 2021 roku).

Zainteresowanie naborami ze strony społeczności lokalnej nadal jest duże, zwłaszcza w zakresie projektów związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej oraz rozwojem infrastruktury. Mimo negatywnego wpływu na obszar LSR wystąpienia pandemii Covid-19 oraz wojny w Ukrainie, nie zauważa się mniejszego zainteresowania możliwością ubiegania się o wsparcie.

Podobnie, jeśli mowa o projektach niekomercyjnych, w tym projektach nieinwestycyjnych. Zainteresowanie utrzymuje się na podobnym poziomie jak przed pandemią.

Możliwość pozyskania części lub całości dofinansowania w formie dotacji na realizację projektów skłoniła większość wnioskodawców do podjęcia decyzji o ich realizacji. Nieuzyskanie dotacji powodowało przesunięcie w czasie decyzji o realizacji projektu albo do czasu kolejnego naboru albo do czasu pojawienia się innych środków na realizację przedsięwzięcia.

Tabela nr 8 Harmonogram naborów wniosków (stan realizacji na koniec 2021 roku)

rok naboru	półrocze	Zakres wsparcia	
2016	I	-	
	II	• Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru / 346 729,74 € *	01/2016
		• Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług / 46 293,49 € *	02/2016
		• Aktywizacja społeczności lokalnej / 18 644,90 €	03/2016
		• Wzmocnienie kapitału społecznego / 251 941,48 €	04/2016
2017	I	• P. 1.1.1 Rozwój przedsiębiorczości / 83 132,06 €	01/2017
		• P. 1.1.2 Premie na start / 115 961,01 €	02/2017
	II	• P. 1.1.2 Premia na start / 242 726,82 €	03/2017
2018	I	• P. 1.1.1 Rozwój przedsiębiorczości / 270 412,58 €	04/2018
		• P. 1.1.2 Premia na start / 73 812,36 €	05/2018
		• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 565 393,92 €	01/2018
		• P. 2.1.2 Promocja obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku i rekreacji / 11 304,43 €	02/2018
		• P. 2.2.3 Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług / 24 598,59 €	03/2018
	II	• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 132 094,70 €	07/2018
		• P. 2.2.2 Zachowanie tożsamości lokalnej / 0 €	06/2018
		• P. 3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej / 10 074,42 €	02/2018/OW
2019	I	• P. 1.1.2 Premia na start / 656 441,87 €	01/2019
		• P.2.2.3. Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług / 26 630,29 €	02/2019
	II	• P. 1.1.1 Rozwój przedsiębiorczości / 172 354,80 €	03/2020
		• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 104 611,45 €	02/2020
		• P.3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej / 50 388,05 €	01/2020/G
		• P.3.2.3 Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu już istniejących / 46 493,43 €	03/2020

2020	I	• P.3.2.1 Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych / 57 371,93 €	04/2020
		• P.3.2.3 Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu już istniejących / 82 201,61 €	05/2020
	II	• P. 1.1.2 Premie na start / 315 051,06 €	06/2020
		• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 26 814,74 €	07/2020
		• P.3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej / 19 544,53 €	01/2021/OW 02/2021/OW
2021	I	-	-
	II	• P. 1.1.2 Premie na start / 510 590,25 €	01/2021
2022	I	• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 695 095,25 €	
		• P.3.2.3 Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu już istniejących / 43 527,17 €	
	II	• P. 2.2.2 Zachowanie tożsamości lokalnej / 34 154,28 € * P. 1.1.2 Premie na start / 307 056,87 €	
		• P. 2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej / 68 051,92 €	
		• P.3.1.2 Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej / 25 000,00 €	
2023	I	• P.3.2.2 Wspieranie aktywnego udziału społeczeństwa w procesie realizacji LSR / 5 000,00 €	
	II	-	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

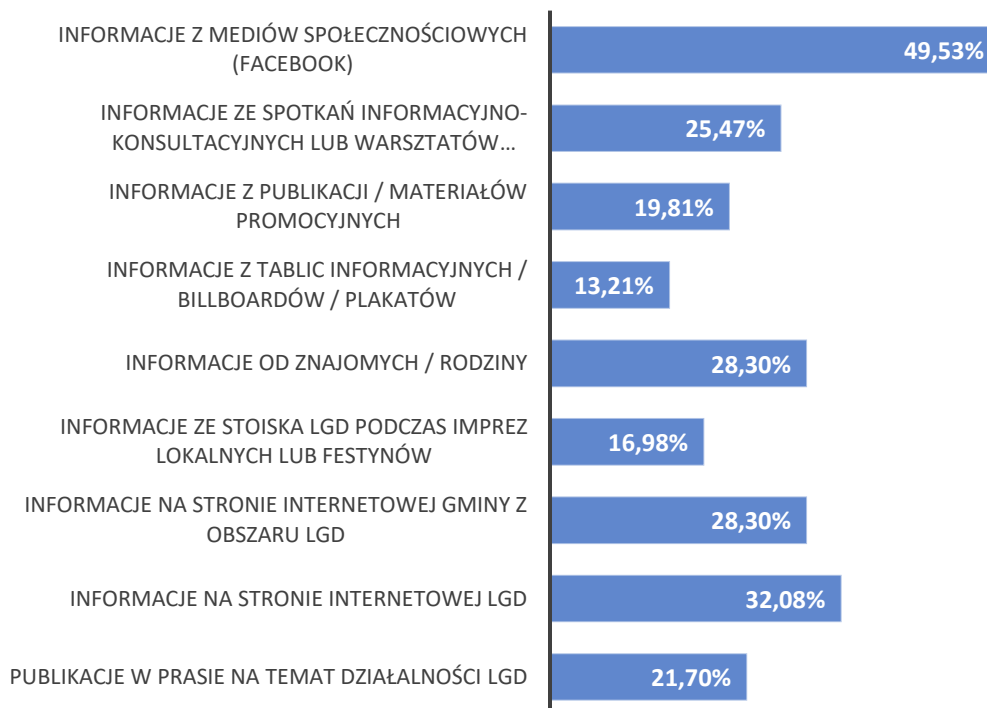
W zakresie badania dokonano również analizy kanałów komunikacyjnych, za pomocą których docierały do wnioskodawców informacje o naborach wniosków i zasadach ubiegania się o wsparcie.

LGD stosowała skuteczne metody dotarcia do odbiorcy:

- informacje o naborach wniosków były zamieszczane na portalu społecznościowym,
- informacje o naborach wniosków były zamieszczane na stronie internetowej LGD oraz gmin wchodzących w skład obszaru LSR,
- podejmowanie działań szkoleniowych poprzedzających nabory wniosków,
- ogłoszenie o naborze wniosków zawierające uporządkowane informacje o zakresie wsparcia, kryteriach dostępu do wsparcia, limitach oraz wymaganych dokumentach aplikacyjnych,
- możliwość bieżącego korzystania z indywidualnego doradztwa umożliwiającego pozyskanie wiedzy o zasadach ubiegania się o wsparcie i możliwości aplikowania o środki finansowe,
- podejmowane działania promocyjne pozwalające na identyfikację LGD jako podmiotu pośredniczącego w dystrybucji środków UE m.in. dzięki możliwości ogłaszania naborów wniosków oraz wyboru operacji,
- działania promocyjne pozwalające poznać dobre praktyki dotyczące projektów realizowanych na obszarze LSR, również przez LGD (projekty współpracy, projekty własne, działania aktywizujące lokalną społeczność, działania kierowane do organizacji pozarządowych).

Przeprowadzone badanie potwierdziło, iż źródła informacji o naborach wniosków pokrywają się ze źródłami i informacji o LGD.

Wykres nr 2 Główne źródła informacji o LGD i podejmowanych przez nią działaniach

Źródło: ankieta ewaluacyjna

Rok 2021 był pierwszym rokiem „nowej” perspektywy wdrażanym na zasadach obowiązujących dla okresu 2014-2020. Dopiero pod koniec 2021 roku przygotowano przepisy wykonawcze wydłużające beneficjentom czas realizacji projektów do czerwca 2024 roku, co przyjęto z dużym zadowoleniem z uwagi na następstwa pandemii ograniczające możliwość terminowej realizacji projektów.

Zmiana umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (umowy ramowej), która zniosła obowiązek weryfikacji poziomów osiągniętych wskaźników, zapewniła LGD możliwość pracy bez presji kar finansowych. Dzięki temu przyjęty harmonogram wdrażania LSR bardziej odpowiadał oczekiwaniom beneficjentów.

Wracające do budżetu LSR środki finansowe nie wymuszały podejmowania przez LGD chaotycznych działań. Zniesienie kamienia milowego zapewniło możliwość bardziej racjonalnego podejścia do ogłaszanych naborów. Mimo to LGD na bieżąco monitorowała stan wdrażania LSR oraz możliwość osiągnięcia zaplanowanych wskaźników.

Pozytywne oddziaływanie na taki stan rzeczy miały również zmiany wprowadzone na podstawie przepisów wykonawczych, będących następstwem wystąpieniu w Polsce pandemii COVID-19. Zmiany umożliwiły skorzystanie z szeregu instrumentów ułatwiających realizację i rozliczenie projektów.

Np. w przypadku przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości zmniejszone zostały zobowiązania beneficjentów, w szczególności w zakresie liczby utrzymanych miejsc pracy (zniesiono tzw. moment bazowy) oraz braku obowiązku dokumentowania osiągnięcia wielkości sprzedaży pod względem ilościowym lub wartościowym. Wprowadzono również możliwość dokonywania zmian w zakresie celów operacji, wskaźników oraz kwoty pomocy. Rada LGD pozytywnie opiniowała szereg propozycji zmian w tym zakresie.

Beneficjenci dokonywali wyboru wykonawców z zachowaniem zasad równego traktowania, uczciwej konkurencji i przejrzystości oraz bez naruszenia konfliktu interesów, rozumianego jako brak bezstronności i obiektywności w wypełnianiu zadań objętych umową, bez konieczności stosowania przepisów dotyczących wyboru w trybie konkurencyjnym.

Na obecnym etapie wdrażania LSR nie ma potrzeby podejmowania działań zaradczych mających na celu aktywizację beneficjentów w zakresie zwiększenia tempa realizacji projektów i składania wniosków o płatność. Mimo ograniczeń będących następstwem pandemii Covid-19 i wojny w Ukrainie (wysoka inflacja, spowolnienie gospodarcze), wnioskodawcy starannie przygotowują swoje projekty do realizacji i pilnują terminów rozliczeń, żeby nie narazić się na ryzyko utraty dofinansowania. Sprzyjają temu obowiązujące przepisy pozwalające na wydłużanie terminów, nawet ponad terminy określone w rozporządzeniu LSR.

Wszystkie wprowadzone zmiany i udogodnienia oraz możliwość ogłaszania dodatkowych naborów, zapewniły LGD wyjątkowy komfort pracy. Wysokie zapotrzebowanie zgłaszane przez beneficjentów było nadal w znaczącym stopniu zaspokajane. Wpływa to na wysoki poziom oceny pracy LGD i identyfikację efektów z działaniami przez nią podejmowanymi. W ocenach przeważa zadowolenie i oczekiwanie dalszej aktywności we wdrażaniu kolejnej LSR.

Kluczowym elementem mającym wpływ na tempo realizacji LSR są wnioskodawcy. Od ich zainteresowania i skuteczności w działaniu zależy, czy możliwe będzie efektywne wdrożenie LSR.

Zainteresowanie naborami w całym okresie wdrażania LSR znacząco przekraczało dostępne budżety. Było to również pochodną większej świadomości pozytywnych efektów realizacji projektów z wsparciem UE oraz działań promocyjnych i aktywizujących realizowanych przez LGD. Ponadto, nie ma na obszarach wiejskich wielu alternatywnych źródeł finansowania projektów.

Jakość dokumentacji aplikacyjnej składanej w związku z ogłaszanymi naborami wniosków sukcesywnie wzrastała. Na końcowym etapie wdrażania LSR większość obowiązujących zasad jest stała (nie podlega zmianom). W obecnym okresie programowania nie pojawiały się „nowe” interpretacje, które powodowałyby konieczność zmiany podejścia do przygotowania dokumentów aplikacyjnych. Wszystkie zaproponowane w systemie wdrażania zmiany – co do zasady – miały na celu uproszczenie podejścia i zostały pozytywnie przyjęte przez odbiorców. Udostępniane aktualne formularze wniosków nie zawierały zbędnych blokad, ograniczających możliwość formatowania dokumentów, co wcześniej stanowiło duże utrudnienie dla wnioskodawców. Poprawione zostały również formuły, które często blokowały możliwość wypełnienia wniosku. W trakcie realizacji LSR dopracowane zostały procedury, lokalne kryteria wyboru. Proces oceny wniosków został wielokrotnie przećwiczony w kolejnych naborach, co spowodowało wyeliminowanie błędów. Wprowadzane uproszczenia oraz wypracowane kanały komunikacji z odbiorcami pomocy i urzędem ułatwiały dokonywanie wyboru projektów w zaplanowanym czasie. To z kolei przełożyło się na możliwość osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu we wszystkich naborach tematycznych.

W składanej przez wnioskodawców dokumentacji aplikacyjnej występują uchybienia, jednak nie mają one większego wpływu na możliwość dokonywania wyborów. Są to uchybienia, które mogą być usunięte w trakcie wezwania przez LGD lub na etapie kontroli administracyjnej. Poprawki te nie mają negatywnych konsekwencji w ramach oceny. Jest to zasadnicza zmiana w porównaniu z początkowym okresem programowania, kiedy wnioskodawcy, biuro i Rada LGD oraz pracownicy podmiotów wdrażających nabywali praktycznych umiejętności wpływających na tempo oceny wniosków. Było ono powodem niezadowolenia wnioskodawców.

Wnioskodawcy mają świadomość, iż dokumentację aplikacyjną należało przygotować w taki sposób, aby projekt mógł konkurować z innymi oraz pozwalał LGD na pozytywną ocenę w zakresie zgodności z LSR oraz uzyskanie najwyższej możliwej liczby punktów. Znalazło to odzwierciedlenie w staranniejszym przygotowywaniu m.in. uzasadnienia dotyczącego zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru.

Stwierdzono również większą świadomość wnioskodawców z korzyści płynących z doradztwa – czas potrzebny na spotkanie z jednym beneficjentem się wydłużył, poruszane zagadnienia wiązały się z konkretnymi problemami w dokumentacji aplikacyjnej lub potrzebą interpretacji lokalnych kryteriów.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami – ciężar udowodnienia faktu spoczywał na osobie, która z tego faktu wywodziła skutki prawne. Braki we wniosku o przyznanie pomocy i załącznikach oraz brak staranności w wypełnianiu dokumentacji aplikacyjnej powodował negatywne konsekwencje dla wnioskodawcy. Etap złożenia protestu nie był etapem uzupełniania informacji podanych we wniosku o przyznanie pomocy. Większa świadomość przełożyła się na większą dbałość o przygotowanie wniosku i wymaganych załączników.

Wnioski dobrej jakości zapewniają szybsze tempo ich oceny przez LGD oraz później – w ramach kontroli administracyjnych – przez Samorząd Województwa. Gotowe do realizacji, kompletne i przemyślane projekty pozwalają na dokonanie właściwych wyborów. Dzięki kompletnej dokumentacji Rada ma możliwość komfortowej pracy. Dlatego też, mimo końcowego etapu wdrażania LSR, utrzymano wszystkie mechanizmy wspierające wnioskodawców w ubieganiu się o wsparcie. LGD zachowuje w tym zakresie wysokie standardy.

Podejmowane w poprzednich latach działania mające na celu zwiększenie jakości dokumentacji aplikacyjnej przyniosły skuteczne i wymierne efekty. Większość wnioskodawców przed przystąpieniem do jej przygotowania kontaktuje się z LGD w celu uzyskania pomocy. Wnioskodawcy mają pełną świadomość, iż jedynie poprawnie przygotowana dokumentacja aplikacyjna zwiększa szanse na uzyskanie dofinansowania.

Mimo lepszej jakości dokumentów aplikacyjnych, wnioskodawcy nadal byli wzywani do poprawek, jednak ich zakres był znacznie mniejszy niż w początkowym okresie wdrażania, co mogło być konsekwencją udzielanego doradztwa. LGD uzyskuje bardzo wysokie oceny dotyczące jakości działań informacyjnych i doradczych.

Na poziom realizacji LSR ma również pozytywny wpływ fakt, iż wnioskodawcy nie rezygnują z realizacji projektów – rezygnacje stanowią niewielki odsetek i są powodowane najczęściej względami osobistymi. Co do zasady – wnioskodawcy wskazują na potrzebę dalszych uproszczeń w procedurach obsługi wniosków. Na pewno dużym uproszczeniem byłoby wprowadzenie generatora wniosków z instrukcją online i walidacjami wykluczającymi możliwość popełniania błędów formalnych.

Wnioski o przyznanie pomocy, które są składane w ramach naborów na rozwój przedsiębiorczości, w związku z koniecznością przygotowania biznesplanów i innych dokumentów finansowych oraz informacji o pomocy de minimis, są wnioskami, które wymagają większego nakładu pracy. W przypadku tych projektów nadal konieczne jest dokonywanie uzupełnień i poprawek.

Mimo potrzeby znacznie mniejszego nakładu pracy na sporządzenie dokumentacji aplikacyjnej – nadal występowała potrzeba wsparcia doradczego w procesie przygotowania dokumentów przez organizacje pozarządowe. Podmioty te zwracają również uwagę na trudność z pozyskaniem wsparcia z uwagi na jego formę (refundacja poniesionych kosztów kwalifikowalnych). Stanowiło to i będzie stanowić poważne utrudnienie w możliwości realizacji projektów. Podmioty te nie posiadają wystarczających środków finansowych na zrealizowanie operacji i oczekiwanie na refundację. Mogło to wpłynąć na niższe, niż np. w przypadku projektów na rozwój przedsiębiorczości, zainteresowanie możliwością uzyskania wsparcia. Wpłynęło to również na konieczność realizacji przez LGD operacji własnych.

Widoczna była tendencja do ujednolicania na poziomie podmiotu wdrażającego podejścia do zakresu wezwania, które były formułowane w podobny sposób. Mimo to wnioskodawcy nadal mieli trudność w ich rozumieniu i korzystali z konsultacji w LGD. Dobrą praktyką stosowaną w procedurach oceny wniosków było podawanie danych kontaktowych do osoby oceniającej. Dzięki temu był możliwy bezpośredni kontakt i wspólna analiza zakresu wezwania.

Wskazywano na potrzebę bardziej zindywidualizowanego podejścia do zakresu wezwania oraz przekazywania poprawek naniesionych na kopiach stron wniosku i załączników.

Świadomość, że nie każdy projekt może podlegać finansowaniu, a wybrane będą tylko te, które realizują podane w ogłoszeniu cele i wskaźniki oraz najlepiej wpisują się w lokalne kryteria wyboru - spowodowała, iż wzrosła dbałość o jakość składanej dokumentacji. Dzięki temu został wyeliminowany problem składania dokumentów w niewłaściwym naborze tematycznym, czy na niewłaściwych wersjach dokumentów.

Przyjęty system ogłaszania naborów pozwalał na składanie wniosków z różnych dziedzin, tj. w bardzo szerokim zakresie działalności oraz rodzaju przedsięwzięć. Wymuszało to na pracownikach LGD i członkach Rady konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji, żeby możliwa była prawidłowa ocena złożonych projektów. Z drugiej jednak strony mieliśmy do czynienia z sytuacją, w której trudno było porównywać między sobą projekty. Rozwiązaniem mogłoby być ukierunkowanie tematyki naborów lub zapewnienie możliwości wyboru projektów komplementarnych.

Tabela nr 9 Zestawienie poziomu realizacji wskaźników produktu LSR

CEL OGÓLNY 1 Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców								
Cel szczegółowy 1 Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR (zakończone)	Realizacja LSR (zawarte umowy)
		2023	LSR	Zakończone	Umowy			
Rozwój działalności gospodarczych	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym:	11	11	10	11	Szt.	90,90%	100%
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	2	2	39	65	Szt.	1950%	3250%
				4	4		200%	200%
Podjęmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	121	121	63	92	Szt.	52,07%	76,03%
Cel szczegółowy 2 Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR	Realizacja LSR
Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR wspomagającej ochronę środowiska	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	130	130	141	-	Os/dzień	108,46%	-
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	190	190	160	-	Os/dzień	84,21%	-
	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	350	350	634	-	Szt.	181,14%	-
CEL OGÓLNY 2 Rozwój turystyczny obszaru w oparciu o walory przyrodnicze i kulturalne								
Cel szczegółowy 1 Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR	Realizacja LSR
Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Liczba nowych miejsc noclegowych w tym agroturystycznych	5	5	16	16	Szt.	320%	320%
	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	61	61	38	43	Szt.	62,30%	70,49%
Promocja obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku i rekreacji	Liczba przeprowadzonych działań marketingowych	19	19	38	55	Szt.	200%	289,47%
Cel szczegółowy 2 Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR	Realizacja LSR
Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru	Liczba wspartych produktów lokalnych	30	30	37	44	Szt.	123,33%	146,67%
Zachowanie tożsamości lokalnej	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	3	3	2	2	Szt.	66,67%	66,67%
Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	6	6	9	10	Szt.	150%	166,67%

	liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	6	6	6	7	Szt.	100%	116,67%
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	6	6	2	6	Szt.	33,33%	100%
CEL OGÓLNY 3 Budowa zintegrowanego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa								
Cel szczegółowy 1 Aktywizacja społeczności lokalnej		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR	Realizacja LSR
Organizacja szkoleń lub innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym podnoszącym kompetencje mieszkańców lub rozwijającym ich świadomość	Liczba szkoleń	9	9	10	23	Szt.	111,11%	255,56%
Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej	Liczba operacji kulturalno-społecznych integrujących mieszkańców	9	9	3	16	Szt.	33,33%	177,78%
Działania aktywizacyjne skierowane do grup zagrożonych ubóstwem lub wkluczeniem społecznym	Liczba operacji aktywizacyjnych skierowanych do grup defaworyzowanych	14	14	19	37	Szt.	135,71%	264,29%
Realizacja wizyt studyjnych krajowych i zagranicznych w celu wymiany doświadczeń, kształtowania postaw pro obywatelskich, integracji i tworzenia kapitału społecznego	Liczba wizyt studyjnych	2	2	3	3	Szt.	150%	150%
Cel szczegółowy 2 Wzmocnienie kapitału społecznego		Wskaźnik produktu				Jednostka miary	Realizacja LSR	Realizacja LSR
Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych	Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie	12	12	14	17	Szt.	116,67%	141,67%
Wspieranie aktywnego udziału społeczeństwa w procesie realizacji LSR	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	30	30	31	-	Szt.	103,33%	-
	Liczba projektów grantowych dotyczących przygotowania koncepcji Smart Village	1	1	0	0	Szt.	0%	0%
Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu wyposażenia obiektów już istniejących	Ilość utworzonych, rozbudowanych, doposażonych miejsc integracji społecznej	23	23	23	25	Szt.	100%	108,7%

Źródło: Opracowanie na podstawie danych monitoringowych LGD

Tabela nr 10 Zestawienie poziomu realizacji wskaźników rezultatu LSR

CEL OGÓLNY 1 Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców				
Cel szczegółowy 1 Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Rozwój działalności gospodarczych	Ilość utworzonych miejsc pracy	80	Szt.	co najmniej 80 miejsc pracy, osiągnięty powyżej 100%
Podejmowanie działalności gospodarczej	Ilość rozpoczętych działalności gospodarczych	121	Szt.	co najmniej 90 rozpoczętych działalności gospodarczych, osiągnięty powyżej 74%
	Liczba osób z grup defaworyzowanych zatrudnionych w tym samozatrudnienie	20	Osoba	co najmniej 20 osób z grup defaworyzowanych, osiągnięty powyżej 100%
	Liczba zmodernizowanych przedsiębiorstw dzięki wsparciu LSR (w tym innowacyjnych)	2	Szt.	co najmniej 2 zmodernizowane przedsiębiorstwa, osiągnięty powyżej 100%
Cel szczegółowy 2 Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR wspomagającej ochronę środowiska	Liczba osób, które otrzymały wsparcie, którym udzielono doradztwa	105	Osoba	co najmniej 105 beneficjentów, którym udzielono doradztwa, osiągnięty powyżej 100%
Cel szczegółowy 1 zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Liczba osób, które skorzystały z miejsc noclegowych w ciągu roku	100	Osoba	Brak zagrożenia realizacji wskaźnika
	Ilość utworzonych miejsc pracy	4	Osoba	Brak zagrożenia realizacji wskaźnika
	Liczba osób, które skorzystały z wspartych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	10 000	Osoba	co najmniej 10 000 osób, obiekty ogólnodostępne o charakterze niekomercyjnym,
Promocja obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku i rekreacji	Liczba osób poinformowanych o ofercie turystycznej obszaru	10 000	Osoba	co najmniej 10 000 osób, promocja poprzez strony internetowe, media społecznościowe oraz inne działania promujące
Cel szczegółowy 2 Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru	Liczba osób poinformowanych o produktach lokalnych z obszaru LGD	16 000	Osoba	co najmniej 16 000 osób, promocja poprzez strony internetowe, media społecznościowe oraz inne działania promujące
Zachowanie tożsamości lokalnej	Liczby osób odwiedzających wsparte zabytki i obiekty	2 000	Osoba	co najmniej 2000 osób, obiekty o charakterze niekomercyjnym, ogólnodostępne
Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług	-	-	-	-
Cel szczegółowy 1 Aktywizacja społeczności lokalnej		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Organizacja szkoleń lub innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym podnoszącym kompetencje mieszkańców lub rozwijającym ich świadomość	Liczba osób, które podniosły swoje kompetencje, i uzyskały certyfikat	70	Osoba	co najmniej 70 osób, osiągnięty powyżej 100%
Pobudzenie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach w tym osoby z grup defaworyzowanych	400	Osoba	co najmniej 400 osób, wydarzenia o charakterze otwartym skierowane również do osób do 30 r.ż. lub nie

				posiadających kwalifikacji zawodowych
Działania aktywizacyjne skierowane do grup zagrożonych ubóstwem lub wkluczeniem społecznym	Liczba osób z grup defaworyzowanych uczestniczących w wydarzeniach aktywizacyjnych społeczność lokalną	40	Osoba	co najmniej 40 osób, wydarzenia skierowane również do osób do 30 r.ż. lub nie posiadających kwalifikacji zawodowych
Realizacja wizyt studyjnych krajowych i zagranicznych w celu wymiany doświadczeń, kształtowania postaw pro obywatelskich, integracji i tworzenia kapitału społecznego	Liczba osób uczestniczących w wizytach studyjnych	90	Osoba	Co najmniej 90 osób, osiągnięty powyżej 100%
Cel szczegółowy 2 Wzmocnienie kapitału społecznego		Wskaźnik rezultatu	Jednostka miary	Realizacja LSR
Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych	Ilość osób uczestniczących w wydarzeniach	2000	Osoba	co najmniej 2000 osób, wydarzenia o charakterze otwartym
Wspieranie aktywnego udziału społeczeństwa w procesie realizacji LSR				
Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu wyposażenia obiektów już istniejących	Ilość osób korzystających z miejsca integracji społecznej	2000	Osoba	co najmniej 2000 osób, obiekty o charakterze niekomercyjnym, ogólnodostępne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z LGD i podmiotu wdrażającego.

Postęp rzeczowy na poziomie wskaźników produktu i rezultatu jest wysoko zaawansowany. Nie ma zagrożeń w możliwości osiągnięcia zarówno wskaźników produktu jak i wskaźników rezultatu na założonych poziomach.

Jedynym wskaźnikiem produktu, którego realizacja pozostanie na poziomie niższym niż 100% (66,67%) jest wskaźnik: Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii. Został on przypisany do przedsięwzięcia 2.2.2 Zachowanie tożsamości lokalnej. LGD przewiduje w II połowie 2022 roku dodatkowy nabór w tym zakresie. Możliwość uruchomienia naboru była uwarunkowana wcześniejszym rozwiązaniem umowy o przyznaniu pomocy z wybranym przez LGD beneficjentem. Dopiero odzyskanie środków finansowych pozwoliło na ponowne ich zaangażowanie. Występujące odchylenie zostanie zniwelowane.

Część wskaźników rezultatu oraz oddziaływania, z uwagi na przyjęcie zakończenia wdrażania LSR na 2023 nie jest możliwa do weryfikacji na obecnym etapie. Takiego stanu rzeczy należy upatrywać w przyjętym sposobie wdrażania PROW na lata 2014-2020 będącym następstwem zmiany sposobu liczenia kursów euro oraz konsekwencji wystąpienia pandemii COVID-19. Zgodnie z pierwotnymi założeniami perspektywa programowa miała zakończyć się w 2020 roku z zachowaniem zasady „n+2” dotyczącej realizacji płatności. W wyniku wystąpienia szeregu niekorzystnych zjawisk będących następstwem wprowadzonych lockdownów, Komisja Europejska podjęła decyzję o wydłużeniu realizacji obecnego okresu programowania o dwa lata, przesuwając część środków finansowych z nowej perspektywy na realizację obecnej. Zachowano przy tym zasady wdrażania obowiązujące w okresie 2014-2020. Ponadto, Instytucja Zarządzająca Programem, wprowadziła szereg uproszczeń, w szczególności w odniesieniu do osób realizujących przedsięwzięcia w zakresie rozwoju przedsiębiorczości poprzez podejmowanie lub rozwijanie działalności gospodarczej. Jedną z kluczowych zmian, mającą zasadniczy wpływ na możliwość weryfikacji stanu realizacji zakresu rzeczowego i finansowego LSR, było umożliwienie uzasadnionego wydłużenia terminów realizacji projektów najpóźniej do 30 czerwca 2024 roku. Należy przy tym zaznaczyć, że zmiana została pozytywnie odebrana przez wszystkich interesariuszy w związku z trudną sytuacją pandemii.

Kolejnym elementem, który na obecnym etapie bezpośrednio wpływa na możliwość oszacowania poziomu realizacji wskaźników rezultatu, jest wprowadzona możliwość uzasadnionej rezygnacji z deklaracji złożonych przez wnioskodawcę na etapie oceny przez Radę LGD w zakresie lokalnych kryteriów wyboru.

Zgodnie z postanowieniami umów o przyznaniu pomocy, propozycja zmian w umowie w odniesieniu do lokalnych kryteriów wyboru nie może powodować, że w wyniku ponownej oceny projekt nie uzyskałby minimum punktowego. Pozostałe postanowienia umowy również mogą ulegać zmianom (w tym przyjęte cele i wskaźniki ich realizacji).

W przypadku wskaźników produktu nie ma realnego zagrożenia, że nie zostaną one osiągnięte na zakładanych poziomach, gdyż w większości przypadków samo zawarcie umowy o przyznaniu pomocy pozwalało na ich osiągnięcie. W przypadku wskaźników rezultatu zmiany te mogą być zasadnicze, zwłaszcza w odniesieniu do liczby utworzonych miejsc pracy, skierowania projektu do grupy defaworyzowanej, itd. Wymogiem minimalnym pozostało utworzenie i utrzymanie jednego miejsca pracy w przeliczeniu na etaty średnioroczne poprzez samozatrudnienie oskładkowane lub utworzenie miejsca pracy dla pracownika. Pozostałe kryteria np. w odniesieniu do grup defaworyzowanych mogą zostać zmienione.

Warto jednakże podkreślić, że założone w LSR poziomy wskaźników rezultatu zostały już osiągnięte, przy czym ostateczna wysokość wskaźnika będzie możliwa do określenia dopiero po zakończeniu wdrażania wszystkich projektów i weryfikacji rzeczywistej liczby utworzonych miejsc pracy.

Badania wykazały również na występujące trudności w monitorowaniu i ewaluacji LSR związane z brakiem systemu informatycznego, do którego podmioty wdrażające wprowadzałyby dane zarówno z wniosków o przyznanie pomocy, umów oraz z etapu rozliczenia projektu. Dotyczy to również ankiet monitorujących, które są składane do podmiotów wdrażających jedynie w wersji papierowej i są przetwarzane na poziomie pojedynczego beneficjenta. W przyszłości LGD powinna zabiegać o uzyskanie dostępu do danych z systemu IT dedykowanego do obsługi RLKS, jak miało to miejsce w okresie programowania 2007-2013. Obecnie dostęp do danych dotyczących stanu realizacji poszczególnych projektów ogranicza się do przekazywanego przez podmiot wdrażający Zestawienia z arkusza kalkulacyjnego Excel, do którego ręcznie wprowadzane są dane z umów i płatności. Z uwagi na czasochłonność przygotowywania zestawienia – dostęp do tych danych jest cykliczny, a zakres mocno ograniczony. Ponadto, pojawiają się pomyłki. Warto zabiegać, aby na przyszłą perspektywę został zapewniony system informatyczny, w przypadku którego (wzorem perspektywy 2007-2013) możliwe byłoby generowanie gotowych zestawień oraz dedykowanych raportów z każdego etapu wdrażania w odniesieniu do pojedynczej LSR.

Warto również zwrócić uwagę na sposób definiowania wskaźników rezultatu. W obiektach o charakterze niekomercyjnym, ogólnodostępnych nie prowadzi się ewidencji odwiedzin. Jednocześnie w LSR nie wskazano jakiego okresu dotyczy badanie (np. roku po zakończeniu realizacji operacji), dlatego można przyjąć, iż można je odnosić do okresu trwałości. Nie zobowiązano beneficjentów do prowadzenia stosowanych ewidencji (nie znalazło to odzwierciedlenia w umowach, nie wprowadzono również obowiązku sprawozdawczego w tym zakresie, nie określono również przykładowych dokumentów, które miały stanowić ślad rewizyjny). Brak nałożenia na beneficjentów wymogu prowadzenia dokumentacji w tym zakresie powoduje, iż w ramach badania ewaluacyjnego oparto się na danych z wywiadu i dokumentacji zdjęciowej (jeśli była dostępna).

Przy określaniu liczby osób poinformowanych o produktach lokalnych z obszaru LGD, nie jest możliwe określenie pełnej liczby osób, które dowiedziały się o produkcie np. z mediów społecznościowych, ze strony internetowej, plakatów, czy innych form promocji. Zasadnie nie zobowiązano beneficjentów do prowadzenia stosowanych ewidencji, gdyż byłoby to niezwykle pracochłonne i kosztowne. W badaniu poziomu tego wskaźnika również oparto się na danych szacunkowych.

Przy formułowaniu wskaźników na nową perspektywę należy zwrócić szczególną uwagę na wspomniany powyżej aspekt. Dotyczy to następujących wskaźników rezultatu:

- Liczba osób poinformowanych o produktach lokalnych z obszaru LGD,
- Liczba osób, które skorzystały z wspartych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej,

- Liczby osób odwiedzających wsparte zabytki i obiekty,
- Ilość osób uczestniczących w wydarzeniach,
- Ilość osób korzystających z miejsca integracji społecznej.

Podobnie w przypadku wskaźników rezultatu skierowanych do określonych grup odbiorców, tj.:

- Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach w tym osoby z grup defaworyzowanych,
- Liczba osób z grup defaworyzowanych uczestniczących w wydarzeniach aktywizacyjnych społeczność lokalną.

W innym przypadku należałoby doprecyzować jakie dokumenty będą potwierdzać udział osób należących do grup defaworyzowanych albo zobowiązać beneficjentów do sprawdzenia np. po roku od otrzymania płatności końcowej w ramach projektu. Znacząca część wydarzeń miała charakter otwarty. W niektórych przypadkach np. zdjęcia z wydarzenia potwierdzały udział w nich osób młodych do 30 roku życia.

Przyjęte poziomy wskaźników produktu są możliwe do osiągnięcia w kontekście zaplanowanych naborów lub zostały już osiągnięte. W przypadku większości wskaźników zawarto już u mowy o przyznaniu pomocy i wnioskodawcy zrealizowali projekty otrzymując płatność lub zamierzają ubiegać się o wypłatę środków.

Warto odnotować znaczne przekroczenia w poziomach osiągnięcia wskaźników, co wskazuje na ich niedoszacowanie w kontekście zasad prowadzonej oceny. Dotyczy to większości wskaźników produktu i wszystkich wskaźników rezultatu. Z jednej strony przyczyną takiego stanu rzeczy może być fakt zwiększenia budżetów (bez konieczności ich aktualizacji) w związku z wprowadzeniem nowego sposobu przeliczania kursów euro. Spowodowało to możliwość przyznania wsparcia większej niż zakładano liczbie podmiotów. Jest to pozytywny aspekt wprowadzonych w trakcie realizacji programu zmian. Przekłada się jednakże na wykonanie większości wskaźników na poziomie wyższym niż 100%.

Możliwość osiągnięcia zakładanych wskaźników nie był taka pewna zwłaszcza w początkowym okresie wdrażania programu, kiedy konieczne było podejmowanie działań zaradczych pozwalających na osiągnięcie pierwszego kamienia milowego, wynikającego z zawartej z podmiotem wdrażającym umowy ramowej⁴. Ponadto, pojawienie się pandemii Covid-19 było poważnym czynnikiem ograniczającym możliwość prawidłowej realizacji LSR. Podjęte przez instytucję zarządzającą programem działania zaradcze doprowadziły m.in. do zmiany postanowień umowy ramowej. Jedynym określonym do osiągnięcia wskaźnikiem jest finansowa realizacja LSR na poziomie 85% udzielonego w ramach LSR wsparcia wg stanu na 30.06.2023 rok.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż tempo wypłaty środków tylko w części jest uzależnione od LGD, gdyż czynnikami wpływającymi na wysokość wypłaconych środków są przede wszystkim sami beneficjenci, którzy składają wnioski rozliczające realizowane projekty. Ograniczeniami w realizacji projektów są często warunki rynkowe, np. wydłużający się czas oczekiwania na dostawy spowodowany zerwaniem łańcuchów dostaw w następstwie Covid-19 oraz wojny w Ukrainie.

Na obecnym etapie wdrażania LSR nie istnieje zagrożenie osiągnięcia finansowego poziomu realizacji strategii, biorąc pod uwagę wartość zawartych umów o przyznaniu pomocy (biorąc pod uwagę terminy instrukcyjne, do końca I kw. 2023 roku powinny być zawarte wszystkie umowy o przyznaniu pomocy, z wyjątkiem przygotowania koncepcji smart village).

---

⁴ umowa o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju kierowanego przez społeczność obszaru Stowarzyszenia „Leśna Kraina Górnego Śląska” nr 00004-6933-UM1210015/15

Tabela nr 11 Finansowy stan realizacji LSR na 30.06.2022 r

Kod poddziałania	Nazwa poddziałania	Limit środków		Złożone wnioski		Zawarta umowa			Zrealizowane płatności		
		ogółem (wartość w euro)	liczba	Wartość w euro	% limitu	liczba	Wartość w euro	% limitu	liczba	Wartość w euro	% limitu
19.2.	Wdrażanie LSR	5 439 500 €	422	10 024 756,83 €	184,30%	157	3 804 241,28 €	69,94%	115	2 965 174,99 €	54,51%
19.3.	Wdrażanie projektów współpracy	543 950 €	5	436 158,57 €	80,18%	5	436 158,57 €	80,18%	2	79 914,22 €	14,69%
19.4.	Wsparcie kosztów bieżących i aktywizacja	776 015 €	1	776 015,00 €	100%	1	776 015,00 €	100%	1	608 888,85 €	78,46%
RAZEM		6 759 465 €	428	11 236 930 €	166,24%	163	5 016 415 €	74,21%	118	3 653 978 €	54,06%

Źródło: dane monitoringowe z podmiotu wdrażającego

Postęp w zakresie realizacji budżetu LSR jest pochodną postępu rzeczowego zarówno na poziomie wskaźników produktu, jak również wskaźników rezultatu. Skuteczność w osiąganiu wartości docelowych wskaźników przekłada się na postęp w wydatkowaniu środków.

Postęp rzeczowy w zakresie zawartych umów o przyznaniu pomocy jest bardziej zaawansowany niż postęp w zakresie wypłaconych środków.

Podobnie, jak w przypadku postępu rzeczowego, pandemia wpłynęła na postęp finansowy, który jest uzależniony od realizacji tego pierwszego – opóźnienia w postępie rzeczowym są przyczyną opóźnień w realizacji budżetu. Ponadto, opóźnienia wynikały również z problemów z uzyskaniem odpowiednich opinii, bądź dokumentów urzędowych, pozwoleń, w przypadku inwestycji, czy też trudności w zakupie odpowiednich elementów zakresu rzeczowego. Wnioskodawcy obawiali się również zatrudniać pracowników ze względu na obowiązujący wówczas okres trwałości zatrudnienia.

Budżet został optymalnie zaprojektowany. W ocenie zespołu LGD wysokość środków na poszczególne przedsięwzięcia była adekwatna do potrzeb zdiagnozowanych i zaprojektowanych w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

Zapytany o operacje, które należy kontynuować w kolejnych latach zespół wskazał na projekty infrastrukturalne oraz otwieranie i rozwój działalności gospodarczej.

Biorąc jednak pod uwagę obecny poziom udzielonego wsparcia (wypłaconych środków finansowych) istnieje ryzyko nie osiągnięcia zakładanego poziomu wskaźnika wypłat wynikającego z umowy ramowej. Dotychczasowa praktyka wskazuje na rozróżnienie kwestii udzielonego wsparcia od wsparcia przyznanego.

Należy rozważyć podjęcie działań zaradczych obejmujących w szczególności bieżące monitorowanie stanu zawartych umów, stosowanie szeregu zachęt do szybszego rozliczania projektów przez beneficjentów (szkolenia z etapu rozliczania projektów, bieżące doradztwo). Warto rozważyć przygotowanie kampanii informacyjnej w mediach społecznościowych i na stronach internetowych wskazujących na potrzebę szybkiej realizacji projektów i nie odkładania w czasie złożenia wniosków o wsparcie.

1.3. Projekty współpracy

Projekt współpracy: Stwórzmy Razem Markę Lokalną

Projekt został opracowany przez pracowników biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” w porozumieniu z pracownikami biura LGD „Brynica to nie granica”. Umowę na jego realizację zawarto 15.02.2018 r.

W ramach projektu przeprowadzono konkurs na logo projektu oraz pn. „Pomysł na produkt lokalny”, w którym wyłoniono 29 laureatów w trzech kategoriach: produkt spożywczy, dziedzictwo kulturowe oraz sztuka / rękodzieło / rzemiosło.

Laureaci uczestniczyli w szkoleniu „Kreowanie i promocja produktu lokalnego” i odbyli wizytę studyjną do Sandomierza, gdzie zdobytą wiedzę skonfrontowali z praktyką. Przeprowadzono Galę finałową rozdania Certyfikatów Marki Lokalnej. Zorganizowano cztery imprezy markowe w Koszęcinie, Ciasnej, Siewierzu i Tworogu promujące produkty lokalne, pod wspólną nazwą Festiwal Produktów Lokalnych, podczas których rozdawano gadzety promocyjne a laureaci prezentowali swoje produkty i usługi. Wydane zostały dwie publikacje, czyli Folder produktów i usług lokalnych i Mapa Szlaku produktów i usług lokalnych.

Główne cele osiągnięte w ramach projektu to:

- wykreowanie unikalnej marki produktów i usług opartych na tradycjach kulturowych i regionalnych mieszkańców obszaru,
- promocja marki lokalnej regionu poprzez aktywizację mieszkańców oraz wydanie materiałów informacyjnych i gadżetów,
- popularyzacja walorów kulturowych i regionalnych oraz integracja z ich wykorzystaniem poprzez organizacje wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych,
- wzrost atrakcyjności obszaru obu LGD,
- popularyzacja wiedzy o produktach i usługach lokalnych,
- długofalowe efekty podjętych działań,
- połączenie wykorzystania zasobów przyrodniczych (podczas imprez plenerowych, wizyty studyjnej), historycznych (podczas konkursu w kategorii dziedzictwo kulturowe - 4 wybrane miejsca historyczne / zabytki), produktów lokalnych (podczas konkursu „Pomysł na produkt lokalny” - 29 laureatów, w tym zwycięzcy), kulturowych (zwycięskie zespoły m.in. folklorystyczne, pieśni i tańca), turystycznych (jak promowanie np. Centrum Ekspozycji Historycznych Zamek w Toszku).

Wartość dofinansowania projektu LGD wyniosła 294 539,47 zł.

Międzynarodowy projekt współpracy: Marka Turystyczna - Sieć Ekomuzea

---

„Marka Turystyczna- Sieć Ekomuzea” to międzynarodowy projekt współpracy, którego partnerami są:

- Stowarzyszenie Lider Pojezierza – pełniący funkcję lidera projektu,
- Stowarzyszenie „WIR” – Wiejska Inicjatywa Rozwoju,
- Zielona Dolina Odry i Warty,
- Lokalna Grupa Działania Zielone Światło,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”,
- Asociația GAL Tara Gugulanilor z Rumuni.

Całkowita wartość operacji po stronie polskich partnerów wynosi 1 182 500,00 zł, z czego udział LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska” wynosi 455 300,00 zł.

Celem projektu jest wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na produktach, usługach, inicjatywach i przedsięwzięciach wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowo-historyczne i przyrodnicze poprzez stworzenie sieci systemów zarządzania i promocji ekomuzeów.

W ramach projektu zaplanowano utworzenie i oznakowanie sieci ekomuzeów na obszarze każdego z partnerów, a także powstanie mobilnej aplikacji turystycznej.

Umowa na realizację projektu została zawarta 05.08.2020 r.

W ramach projektu zrealizowano:

- 1) stronę internetową- www.ekomuzea.pl,
- 2) aplikację mobilną – Ekomuzea,
- 3) Facebook - EkoMuzea - szlakiem przyrody, kultury i historii,
- 4) Instagram – ekomuzea,
- 5) Wizyty studyjne do Partnerów z woj. zachodniopomorskiego, lubuskiego oraz Partnera zagranicznego do Rumunii,
- 6) Szkolenia i doradztwo w zakresie animowania i aktywizowania społeczności lokalnej w obrębie pakietów turystycznych,
- 7) Szkolenie z zarządzania produktem z lokalnymi organizacjami turystycznymi i promocją turystyczną
- 8) Tworzenie pakietów turystycznych,
- 9) Zakup gadżetów promujących projekt,
- 10) Konferencja podsumowująca projekt.

Przygotowawczy projekt współpracy: Opracowanie koncepcji sieci tras rowerowych

---

Przygotowawczy projekt współpracy realizowany był w okresie od stycznia do kwietnia 2021 r. przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” oraz Lokalną Grupę Działania „Brynica to nie granica”. Umowa na jego realizację została zawarta 14.01.2021 r. Projekt miał na celu wspieranie rozwoju turystyki rowerowej na obszarze partnerów poprzez opracowanie koncepcji sieci tras rowerowych. Koncepcja ma służyć do realizacji przyszłych inwestycji partnerów.

Opracowany dokument wskazuje przebieg głównych tras, szlaków. Stanie się on podstawą do spójnego rozwoju turystyki rowerowej wykorzystującej walory przyrodnicze, kulturowe, lokalne atrakcje turystyczne. Koncepcja prócz wyznaczenia głównych tras, szlaków obszaru partnerskich LGD określa skuteczne działania oraz racjonalizuje wydatki związane z rozwojem turystyki rowerowej.

Propozycje przebiegu szlaków poddano konsultacjom społeczności lokalnej podczas dwóch spotkań, w których uczestniczyli m.in.: przedstawiciele władz lokalnych, przedstawiciele LGD, przedstawiciele lokalnych środowisk rowerowych, pasjonaci jazdy na rowerze.

Wykonawca koncepcji uwzględnił w dokumencie wytyczne, sugestie i propozycje usprawnień od lokalnej społeczności.

Wartość projektu LGD wyniosła 58 106,00 zł.

Projekt współpracy: Marka Lokalna na BIS

---

25 lutego 2021 r. w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego została podpisana umowa o przyznaniu pomocy na realizację operacji pn. „Marka Lokalna na bis”, realizowanej w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego PROW na lata 2014-2020.

Partnerami w projekcie są:

- Lokalna Grupa Działania „Brynica to nie granica”
- Lokalna Grupa Działania Nadarzyn-Raszyn-Michałowice

Całkowita wartość operacji wynosi 1 056 985,00 zł, z czego udział Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” wynosi 504 985,00 zł.

Projekt jest kontynuacją operacji realizowanej w 2018 r. pn. „Stwórzmy Razem Markę Lokalną”.

W ramach projektu „Marka Lokalna na bis” przygotowano szereg działań związanych z promocją produktów lokalnych występujących na obszarze partnerskich LGD, m.in.: konkurs „Marka Lokalna”, szkolenia dla laureatów konkursu, wizytę studyjną, udział w targach produktów regionalnych, promocję produktów lokalnych w telewizji i Internecie oraz otwarcie Centrum „Marki Lokalnej”.

Zrealizowane działania:

1) Konkurs „Marka Lokalna” trwał od 22.03.2021 r. do 14.05.2021 r. i obejmował 4 kategorie: produkt spożywczy, sztuka / rękodzieło, produkt użytkowy / rzemiosło, produkt turystyczny / rekreacyjny.

Wyniki konkursu „Marka Lokalna”

2) 17 czerwca 2021 r. w Zbrostawicach odbyła się uroczysta Gala Konkursu „Marka Lokalna”, podczas której laureatom wręczono statuetki oraz certyfikaty „Marki Lokalnej”

3) 14-15 lipca 2021 r. przeprowadzono szkolenie z zakresu promocji produktu lokalnego w Internecie

4) 11-15 sierpnia 2021 r. odbyła się promocja projektu podczas XII Europejskich Targów Produktów Regionalnych w Zakopanym

5) stworzenie Centrum Marki Lokalnej w Miasteczku Śląskim

6) 21-22 września 2021 r. przeprowadzono szkolenie z wystąpień publicznych i prezentacji biznesowych

7) 1-3 lipca 2022 r. odbył się Jarmark Marki Lokalnej

Międzynarodowy projekt współpracy: Akademia promocji Leader-Ty

---

30.11.2021 r. wspólnie z partnerami: Stowarzyszeniem LGD „Lider Pojezierza” oraz Stowarzyszeniem LGD „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim” została podpisana umowa o przyznaniu pomocy na realizację projektu współpracy pt. „Akademia promocji Leader – Ty”.

Całkowita wartość operacji wynosi 183 475,00 zł, z czego udział Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” wynosi 68 803,00 zł.

Operacja ma na celu popularyzację metody LEADER i działań LGD wśród młodych ludzi na obszarach działania partnerów projektu poprzez zorganizowanie Akademii dla organizacji pozarządowych, władz lokalnych, biznesu i młodzieży, która jest częścią LEADER ‘a.

Projekt jest skierowany w głównej mierze do osób młodych w wieku 18-29 lat. Jest szansą dla wszystkich tych, którzy chcą aktywnie działać na rzecz obszaru LSR, decydować o kierunkach jego rozwoju, współtworzyć wspólnotę myśli i czynów, nadawać kierunek i przewodzić tym działaniom, a także pragną rozbudzać kreatywność i przejmować inicjatywę. Już wkrótce zostanie ogłoszony nabór młodzieży do udziału w projekcie. Dla uczestników przewidziano m.in. szkolenia i warsztaty oraz wyjazdy zagraniczne.

Projektu współpracy „Turystyka Rowerowa Atrakcyjnym Sposobem Aktywności” - TRASA

Umowę o przyznaniu pomocy na realizację projektu współpracy zawarto 10.05.2022 r.

Całkowita wartość operacji wynosi 2 410 175 zł, z czego udział Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska wynosi 588 909 zł.

Celem projektu jest promowanie turystyki rowerowej poprzez oznakowanie sieci szlaków rowerowych lub stworzenie miejsc odpoczynku rowerzystów, a także wydanie materiałów informacyjno-promocyjnych oraz organizację wydarzeń.

Partnerami projektu są:

- LGD „Zielony Wierzchołek Śląska”,
- LGD „Brynica to nie granica”,
- Stowarzyszenie „Razem na wyżyny”,
- LGD „Bractwo Kuźnic”.

Na terenie LGD zostanie zaprojektowane i oznakowane około 250 km szlaku rowerowego. Będzie on przebiegał przez najciekawsze miejsca turystyczne obszaru, zachęcając turystów do odwiedzenia lokalnych atrakcji. Koncepcja szlaku jest dostępna na stronie internetowej LGD.

Etap projektowania i oznakowania zostanie zwieńczony rajdem rowerowym.

Celem projektu jest promowanie turystyki rowerowej poprzez oznakowanie sieci szlaków rowerowych, a także wydanie materiałów informacyjno-promocyjnych oraz organizację wydarzeń.

1.4. Działalność biura LGD

Biuro LGD ma siedzibę w Koszęcinie.

Mocną stroną Biura jest profesjonalna kadra, która współpracuje ze sobą od wielu lat. Dzięki temu realizowane działania cechuje wysoki profesjonalizm, samodzielność i dopracowanie każdego szczegółu. Wszystkie inicjatywy podejmowane przez biuro LGD m.in. w zakresie działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, szkoleniowych czy doradczych były adekwatne do sytuacji i skuteczne, co zostało bardzo dobrze ocenione przez odbiorców. W organizacji obowiązują partnerskie relacje, co pozwala na uzyskiwanie wysokiej efektywności. Każdy organ LGD ma do odegrania inną rolę, a całość spaja skutecznie funkcjonujące biuro. Dzięki partnerstwu i współpracy możliwe jest podejmowanie właściwych decyzji, gdyż cały „mechanizm” działa wydajnie i realizuje przyjęte założenia. Taka współpraca to wynik zaangażowania wszystkich pracowników, co skutkuje skuteczną komunikacją, budowaniem partnerskich rozwiązań w ramach lokalnych sieci oraz dalszym rozwojem potencjału obszaru działania LGD.

Koordinacja przepływu informacji oraz wsparcie organów na każdym etapie prowadzonych działań umożliwia współpracę wszystkich sektorów: publicznego, prywatnego i społecznego.

Skuteczność działań doradczych, szkoleniowych, animacyjnych czy informacyjno-promocyjnych jest wysoka. Doradztwo było prowadzone na podstawie zatwierdzonego *Regulaminu świadczenia usług doradczych Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”*, który szczegółowo określa obowiązujące zasady. Z doradztwa można było skorzystać osobiście w biurze, telefonicznie, za pośrednictwem poczty elektronicznej, a także od czasu COVID-19 również za pośrednictwem komunikacji elektronicznej jak Skype i Google Meet. Z doradztwa korzystali w większości wnioskodawcy, gdyż dzięki temu możliwe było uzyskanie dodatkowych punktów w ramach lokalnych kryteriów wyboru. LGD premiowała w szczególności fakt korzystania z więcej niż jednej formy doradztwa biura LGD.

Biuro LGD wspierało wnioskodawców w rozwiązywaniu trudności związanych z ubieganiem się o pomoc, interpretowaniem obowiązujących przepisów oraz starało się pomagać w sporządzaniu odpowiedzi na wezwania do uzupełnień/wyjaśnień. Biuro LGD było pierwszym punktem kontaktowym blisko beneficjenta, rozmawiało językiem, który był zrozumiały dla odbiorcy. Działania informacyjne i doradcze biura w istotny sposób wpłynęły na jakość składanych wniosków (ma to odzwierciedlenie w złożonych ankietach). Znaczna część wnioskodawców korzystała z zaleceń LGD i modyfikowała swoje projekty, żeby pełniej wpisywały się w LSR oraz obowiązujące wymogi. W przypadku większości wybranych projektów zawierane są umowy przyznania pomocy (z wyjątkiem sytuacji, w których wnioskodawcy rezygnują z ubiegania się o wsparcie). Decyzje powodujące odmowę przyznania wsparcia na etapie kontroli administracyjnych wniosków o przyznanie pomocy lub wniosków o płatność dotyczyły przypadków, kiedy beneficjenci tworzyli sztuczne warunki do uzyskania wsparcia lub nie wypełniali wymogów wynikających z obowiązujących przepisów.

Ograniczenia finansowe zmniejszają możliwości aktywnego zaangażowania LGD w działania informacyjno-promocyjne poza Planem komunikacji. LGD realizuje program ankietowania i zdobywania informacji dotyczących funkcjonowania LGD, społeczności lokalnej i zmian społeczno-gospodarczych.

Respondenci w przeprowadzonych rozmowach wskazywali na wysoką użyteczność świadczonego doradztwa, co owocowało wyższą jakością składanych dokumentów aplikacyjnych.

W ankiecie oceniającej funkcjonowanie LGD w 2021 roku ponad 72% ankietowanych wskazała bardzo dobre i dobre odpowiedzi. Ocena negatywna (źle i bardzo źle) dotyczyła 10% respondentów. W przeprowadzonych wywiadach uzupełniających respondenci wskazywali, że jest pewna niewielka część mieszkańców w ogóle jest negatywnie nastawiona na wszelkie przejawy aktywności wykraczające poza ich bezpieczną strefę komfortu.

Niezadowolenie z pracy LGD można się również wiązać z faktem, iż wiele wniosków w szczególności dotyczących podejmowania działalności gospodarczej, zostało ocenianych negatywnie lub mimo pozytywnej oceny nie zmieściło się w limicie.

Ponadto, część mieszkańców nie widzi potrzeby aktywności LGD w tak wielu obszarach mających wpływ na jakość życia mieszkańców. Woleliby ograniczyć wydatkowanie środków na konkretne zamierzenie. Biorąc jednak pod uwagę wielkość obszaru, jego zróżnicowanie oraz występujące potrzeby rozwojowe, nie byłoby zasadne koncentrowanie pomocy w największych ośrodkach. Zrównoważony rozwój uwzględnia bowiem aspekty również mniejszych społeczności lokalnych.

Ponad 80% ankietowanych zgodziło się również ze stwierdzeniem, że stowarzyszenie wykazuje zrównoważoną reprezentację podmiotów z obszaru działania LGD pod względem sektorowym, instytucjonalnym, geograficznym, społecznym. Wynik ma bezpośrednie potwierdzenie w strukturze partnerów LGD oraz obszarze dedykowanym do Podejścia Leader.

Ponad 60% respondentów pozytywnie odebrało prowadzone przez LGD działania informacyjno-promocyjne oraz możliwość uzyskania informacji i pomocy ze strony biura LGD. Pozytywne oceny (ponad 60% odpowiedzi bardzo dobrze i dobrze) dotyczyły również na jakości pracy biura i funkcjonowania LGD.

Tak pozytywny odbiór działalności LGD może być pochodną podejmowanych aktywności w obszarze działań promocyjno-informacyjnych, ale również świadczonego doradztwa przez biuro LGD. Wnioskodawcy korzystali z różnych form doradztwa (osobistego kontaktu, informacji telefonicznej i mailowej). Głównym obszarem zainteresowań było podejmowanie działalności gospodarczej oraz projekty infrastrukturalne. Pomimo tej samej liczby naborów na działania komercyjne i niekomercyjne ponad 90 % wniosków złożono na podejmowanie działalności gospodarczej, gdyż ten zakres cieszy się największym zainteresowaniem. Wymagało to znajomości przez pracowników wielu zagadnień wykraczających ponad przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej, np. kwestie podatków, składek ZUS, zagadnienia związane z prawem budowlanym, potrzebą uzyskania opinii, decyzji lub innych dokumentów organów administracji publicznej w związku z prowadzoną działalnością i wielu innych. Tym bardziej należy docenić wysoką ocenę pracy biura w tym zakresie.

Rzeczy

Tabela nr 12 Realizacja Planu szkoleń dla pracowników Biura i członków organu decyzyjnego.

Lp..	Nazwa szkolenia	Termin i czas trwania	Oddziaływanie szkolenia (efektywność)	Pozycja z planu szkoleń	Nazwa zadania zgodnie z planem szkoleń	Liczba osobodni	Biuro	Rada
1	Szkolenie dla pracowników biura nt. „Jak być sobą i osiągać założone cele w relacjach biznesowych?” szkolenie w zakresie asertywności i komunikacji	10.06.2016 r. Czas trwania: 1 dzień / 8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	4	4	0
2	Szkolenie dla Rady oraz pracowników biura nt. „Podstawy prawne funkcjonowania LGD oraz metodyka oceny i wyboru operacji do finansowania przez LGD w ramach LSR”	29.06.2016 r. Czas trwania: 1 dzień/8 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS)	1	Podstawy prawne funkcjonowania LGD i metodyka oceny i wyboru operacji do finansowania przez LGD w ramach LSR 2014-2020 Zakres: Podstawowe dokumenty LGD założenia i cele LSR, regulaminy. Przepisy unijne i krajowe, procedury LGD, wybór operacji. Rola i zadania organu decyzyjnego, metodyka postępowania z wnioskiem o pomoc.	19	4	15
3	Udział pracownika Biura LGD w szkoleniu organizowanym przez firmę zewnętrzną z zakresu ochrony danych osobowych dla ABI i ADO.	14.09.2016 r.; 1 dzień / 8 godzin	Wyposażenie pracownika Biura LGD wyznaczonego do pełnienia funkcji ABI w niezbędną wiedzę w zakresie ochrony danych osobowych; realizacja polityki bezpieczeństwa danych osobowych	4	Administrowanie danymi osobowymi przez LGD w świetle obowiązku rejestrowania zbiorów danych w GIODO. Zakres: Zasady dotyczące przetwarzania danych, odpowiedzialność karna, dyscyplinarna i cywilna jaka wiąże się z tym procesem, wnioski zgłoszenia zbiorów do GIODO.	1	1	0
4	Szkolenie dla Rady oraz pracowników biura nt. „Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania Wsparcie na wdrażanie operacji w	04.10.2016 r.; 1 dzień / 8 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	17	3	14

	ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Lokalne kryteria wyboru operacji – zasady wykorzystania ich w procesie oceny wniosków. Zasady prawidłowej oceny wniosków zgodnie z celami ogólnymi, szczegółowymi oraz przedsięwzięciami.”		2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS)					
5	Szkolenie dla koordynatorów nt. „Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	05.10.2016 r.; 1 dzień / 8 godzin	Wyposażenie koordynatorów gminnych w niezbędną wiedzę umożliwiającą prawidłowe wypełnianie dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS)	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	1	1	0
6	Szkolenie dla pracowników biura nt. „Tworzenie biznes planów oraz Zasady udzielania doradztwa dla różnych beneficjentów starających się o środki z budżetu LGD.”	06–08.10.2016 r. Czas trwania: 3 dni/ 24 godziny	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	5	Szkolenia tematyczne z zakresu tworzenia i funkcjonowania NGO oraz z zakresu działalności gospodarczej. Zakres: Zasady udzielania doradztwa dla różnych beneficjentów starających się o środki z budżetu LGD.	12	12	0
7	Szkolenie dla Rady oraz pracowników biura nt. „Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania w ramach poddziałania Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Zakres tematyczny rozwijanie/podejmowanie działalności gospodarczych.”	03.02.2017 r. Czas trwania: 1 dzień/8 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS). Doskonalenie zawodowe pracowników biura	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	15	3	12

8	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym organizowanym przez FAOW z zakresu monitoringu i ewaluacji	16-17.05.2017 r. Czas trwania: 2 dni/ 16 godziny	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	3	Zasady ewaluacji i monitoringu LSR Zakres: Ewaluacja i monitoring LSR w kontekście obowiązujących wytycznych.	6	6	0
9	Szkolenie dla pracowników biura nt. „Standardy obsługi beneficjentów i komunikacja w relacjach biznesowych”	23.06.2017 r. Czas trwania: 1 dzień / 8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu:- zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami- rozwijanie współpracy- efektywna komunikacja- doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	4	4	0
10	Szkolenie dla Rady oraz pracowników biura nt. „Zasady prawidłowej realizacji i rozliczania operacji w ramach poddziałania Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.”	3-4.07.2017 r. Czas trwania: 2 dni/16 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS). Doskonalenie zawodowe pracowników biura	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	32	6	26
11	Szkolenie dla pracowników biura nt. „Zasady skutecznej komunikacji w relacji z beneficjentem”	07.11.2017 r. Czas trwania: 1 dzień / 8 godzin	Wyposażenie pracowników Biura w kompetencje komunikacyjne związane z pracą z beneficjentem w zakresie doradztwa. Warsztat sytuacyjny związany z problemami, które wystąpiły w trakcie udzielania doradztwa. Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	3	3	0
12	Szkolenie dla pracowników Biura LGD: Trening odporności psychicznej i komunikacji w relacjach zawodowych	23.01.2018 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	4	4	0
13	Szkolenie dla członków Rady i pracowników Biura LGD:	26.01.2018 r., 1 dzień/8 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego i pracowników Biura	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	18	3	15

	Podjęcie do oceny wniosków o przyznanie pomocy przez Radę LGD w kontekście dotychczasowych doświadczeń i zmian w obowiązujących przepisach i wytycznych		LGD w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS). Doskonalenie zawodowe pracowników biura					
14	Udział pracownika Biura LGD w szkoleniu organizowanym przez firmę zewnętrzną BEZPIECZENSTWO INFORMACJI W OPARCIU O ROZPORZADZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) (RODO GDPR)	27.03.2018 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	1	1	0
15	Szkolenie dla pracowników Biura LGD: „Zasady udzielania doradztwa”	25.06.2018 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	5	Szkolenia tematyczne z zakresu tworzenia i funkcjonowania NGO oraz z zakresu działalności gospodarczej. Zakres: Zasady udzielania doradztwa dla różnych beneficjentów starających się o środki z budżetu LGD.	4	4	0
16	Szkolenie dla Rady, Zarządu oraz pracowników biura LGD „Monitoring i ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju”	24-25.09.2018 r. Czas trwania: 2 dni/16 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę w zakresie monitoringu i ewaluacji. Doskonalenie zawodowe pracowników biura.	3	Zasady ewaluacji i monitoringu LSR Zakres: Ewaluacja i monitoring LSR w kontekście obowiązujących wytycznych.	28	8	20
17	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym „Profesjonalna strona www. Jak pisać teksty do Internetu?” organizowanym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach	29.11.2018 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	2	2	0
18	Szkolenie dla Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej oraz pracowników biura LGD	18.03.2019 r., 1 dzień/8 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	14	5	9

	„Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania – projekty grantowe”		procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS). Doskonalenie zawodowe pracowników biura					
19	Szkolenie dla Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej oraz pracowników biura LGD „Personal Branding... czyli jak Cię widza, tak Cię piszą!”	19.03.2019 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	4	4	0
20	Szkolenie dla kandydatów na Energetyków Gminnych	22-23.01.2019 r., 05-06.02.2019 r., 05-06.03.2019 r., 6 dni/42 godziny	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	6	6	0
21	Udział pracownika Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym AKADEMIA LIDERÓW SPOŁECZNYCH	23-24.02.2019 r., 20-24.03.2019 r., 27-28.04.2019 r., 17-19.05.2019 r., 25-26.05.2019 r., 08-09.06.2019 r., 31.08- 01.09.2019 r., 25.10.2019 r. (razem 160 godzin)	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	19	19	0
22	Udział pracownika Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym „Rachunkowość Organizacji Pozarządowych” organizowanym przez Urząd Gminy Pilchowice	13.09.2019 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności,	1	1	0

					podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków			
23	Udział pracownika Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym „Efektywne NGO i Izby Gospodarcze”	09-11.12.2019 r., 3 dni/ 24 godziny	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	3	3	0
24	Szkolenie dla Rady oraz pracowników biura LGD „Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania”	04-05.02.2020 r., 2 dni/16 godzin	Wyposażenie członków organu decyzyjnego w niezbędną wiedzę umożliwiającą aktywny udział w procesie oceny i wyboru operacji do finansowania, w ramach LSR, w zgodzie z przepisami PROW 2014-2020 i zasadami podejścia LEADER (RLKS). Doskonalenie zawodowe pracowników biura	2	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania.	36	10	26
25	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu zewnętrznym „Efektywne prowadzenie strony na portalu Facebook (fanpage) - praktyczne wskazówki”	23.04.2020 r., 1 dzień/8 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	3	3	0
26	Udział pracowników Biura LGD w Kursie języka Angielskiego dla Dorosłych na poziomie B1	08.10.2019 r.- 30.06.2020 r., 28 dni/28 godzin	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu:- zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami- rozwijanie współpracy- efektywna komunikacja- doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	8	8	0
27	Szkolenie dla pracowników biura pt. „Zasady udzielania doradztwa dla beneficjentów w okresie pandemii- szczególne środki ostrożności i formy udzielania doradztwa.”	09.10.2020 r.	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	5	Szkolenia tematyczne z zakresu tworzenia i funkcjonowania NGO oraz z zakresu działalności gospodarczej. Zakres: Zasady udzielania doradztwa dla różnych	4	4	0

					beneficjentów starających się o środki z budżetu LGD.			
28	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu „Niezbędnik organizacji pozarządowych, czyli o tym jak spać spokojniej” i „Arsenał młodego Fundraisera, czyli jak rozpocząć i kontynuować pozyskiwanie darczyńców dla organizacji”	08.12.2020 r., 12.01.2021 r.	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	2	2	0
29	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu „Wzorcowa dokumentacja ochrony danych osobowych wynikająca z RODO”	19.05.2021 r.	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	1	1	0
30	Udział pracowników Biura LGD w szkoleniu z zakresu efektywności energetycznej	03.12.2020 r., 16.02.2021 r., 25.03.2021 r., 22.04.2021 r., 27.05.2021 r., razem 10h 20 min	Doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji LSR	6	Szkolenia z zakresu: - zarządzanie sobą w czasie oraz zarządzanie konfliktami - rozwijanie współpracy - efektywna komunikacja - doskonalenie umiejętności, podnoszenie kwalifikacji związanych z zakresem obowiązków	6	6	0

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Plan szkoleń dla pracowników Biura i członków organu decyzyjnego

---

W celu efektywnego wykorzystania zasobów ludzkich oraz zapewnienia profesjonalnej realizacji zadań w ramach wdrażania LSR opracowano i realizowano szkolenia w zakresie podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych organu decyzyjnego, pracowników biura oraz pozostałych organów LGD. Podstawową formą podnoszenia kwalifikacji pracowników LGD i członków Rady są szkolenia zewnętrzne i wewnętrzne. Szkolenia zewnętrzne obejmują szkolenia wyjazdowe, kursy, warsztaty, seminaria, konferencje, spotkania informacyjne i inne formy kształcenia pozaszkolnego przeprowadzane przez wyspecjalizowanych organizatorów zewnętrznych. Szkolenia wewnętrzne obejmują pogłębianie wiedzy i zdobywanie umiejętności przez większą grupę pracowników, w zakresie dotyczącym podstawowych zagadnień prawnych, administracyjnych i organizacyjnych oraz związanych z szeroko rozumianym wdrażaniem LSR.

Odbiorcy szkoleń mają wpływ na zakres zaplanowanych do realizacji działań podnoszących kwalifikacje. Ma to ogromne znaczenie w kontekście rozwoju osobistego i wpływa na wysoka jakość wykonywanych zadań.

Obowiązek przygotowania i realizacji Planu szkoleń wynika z obowiązujących zasad.

Plan komunikacji

Na działania związane z aktywizacją zostanie przeznaczona kwota 628 tys. zł.

Skuteczna komunikacja w procesie tworzenia i wdrażania LSR jest warunkiem nieodzownym w osiągnięciu założonych efektów. Głównym warunkiem komunikacji jest jej obustronność, a więc komunikacja na linii LGD – społeczności lokalne – LGD. Takie podejście zapewniło LGD możliwość pozyskiwania informacji zwrotnej i służyło transparentności podejmowanych przez LGD działań. Okazało się również niezwykle ważne w budowaniu zaufania do LGD, która w swej działalności korzysta ze środków publicznych.

Celem głównym planu komunikacji było wspieranie realizacji celów określonych w LSR przez zachęcanie wnioskodawców, beneficjentów oraz uczestników projektów do korzystania z Funduszy Europejskich dzięki dostarczaniu informacji niezbędnych w procesie ubiegania się o środki europejskie. Ważną przesłanką było również motywowanie i edukowanie projektodawców w obszarze właściwej realizacji projektów, kształtowanie świadomości społeczeństwa w zakresie postępów realizacji LSR oraz upowszechnianie efektów wykorzystywania budżetu LSR.

Cel główny Planu komunikacji został osiągnięty dzięki realizacji celów szczegółowych, które pozwoliły na zdefiniowanie i dobór odpowiednich narzędzi komunikacji, kluczowych wskaźników, umożliwiających dokładniejszą analizę efektów prowadzonej polityki informacyjnej oraz zapewnienie synergii i spójności działań poszczególnych instytucji zaangażowanych w proces informowania i promocji. Zostały one sformułowane po analizie potrzeb i oczekiwań beneficjentów wskazanych w ankietach oraz na konsultacjach społecznych przeprowadzanych przez LGD.

Zgodnie z założeniami Plan komunikacji zapewnił m.in.

- stworzenie spójnego, przejrzystego, jednolitego i pozytywnego wizerunku LGD,
- wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów,
- informowanie o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu realizacji założonych wskaźników,
- bieżące informowanie o ewentualnych zmianach w LSR oraz w kryteriach oceny projektów,
- popularyzowanie, prezentacja oraz promocję sukcesów i efektów poprzez informowanie mieszkańców obszaru o już zrealizowanych projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
- utrwalenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej LGD.

Określono również docelowe grupy obiorców, które zostały zidentyfikowane na podstawie przyjętych ww. celów. Działania informacyjne i promocyjne dotyczące promocji LSR były kierowane do trzech podstawowych grup: społeczności lokalnej, beneficjentów (projektodawców), potencjalnych beneficjentów (potencjalnych projektodawców).

Ponadto działania komunikacyjne adresowane były również do mediów, członków LGD oraz koordynatorów gminnych. Media silnie kształtowały wizerunek LGD wśród grup docelowych.

Koordinatory gminni stanowili istotną grupę docelową działań informacyjnych i promocyjnych, gdyż aktywnie uczestniczyli w procesie promocji i informowania o LSR. Stanowili oni istotny kanał informacyjny docierający zarówno do potencjalnych beneficjentów, jak i do społeczności lokalnej.

Również członkowie LGD byli informowani o możliwościach i korzyściach wynikających z finansowego wsparcia LSR. Ich publiczne wypowiedzi miały istotny wpływ na postrzeganie i wizerunek LGD.

Plan komunikacji miał również na celu dotarcie do przedstawicieli grup defaworyzowanych określonych w LSR w celu ich aktywizacji dla wywołania efektu zachęty oraz wzrostu zaangażowania.

Każdą z grup docelowych charakteryzuje inna specyfika funkcjonowania, w związku z czym ich potrzeby w zakresie przekazu komunikacyjnego były różne. Z tego względu LGD odpowiednio dostosowywała treści przekazu i jego formy do oczekiwań ww. grup, w sposób umożliwiający uzyskanie optymalnej i skutecznej komunikacji, zapewniającej realizację wszystkich przyjętych celów działań informacyjno-promocyjnych określonych w Planie komunikacji. Wszystkie podjęte działania odbywały się z zachowaniem zasad jednolitej wizualizacji i identyfikacji, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Księdze Wizualizacji Znaku PROW na lata 2014-2020.

W okresie sprawozdawczym>

- zamieszczono 65 artykułów w prasie lokalnej, w tym bezpłatnej
- wydano 14 Biuletynów Wieści z „Leśnej Krainy” (jeden w półroczu)
- zamieszczono w siedzibach jednostek sektora finansów publicznych z obszaru LSR zamieszczono 58 ogłoszeń dotyczących w głównej naborów, informacji o spotkaniach konsultacyjno-szkoleniowych oraz konkursach
- przeprowadzono 31 spotkań z mieszkańcami dotyczących m.in. planowanych naborów,
- zorganizowano 16 lokalnych wydarzeń promocyjnych dotyczących m.in. targów, forum przedsiębiorczości, udziału w dożynkach, projektów współpracy, klastra energii, dramatalii.

W zakresie realizacji Planu komunikacji LGD rozdysonowała również różnorodne materiały promocyjne, w tym notesy, długopisy, ołówki, breloczki, breloki ze szmatką do czyszczenia okularów, balony, podstawki pod telefon.

Głównym działaniem w ramach Planu komunikacji była strona internetowa (czytelna, intuicyjna, aktualna, zawierająca szczegółowe informacje o LGD, LSR, dokumentach towarzyszących, naborach, procedurach, wzorach formularzy i wiele innych). Było to jedno z najlepiej ocenianych narzędzi Planu komunikacji.

Tabela nr 13 Liczba odwiedzin na stronie internetowej

Lp.	Okres	Liczba odwiedzających	Liczba odsłon
1	01.07.2015 - 31.12.2015	1791	13764
2	01.01.2016 - 30.06.2016	1839	10833
3	01.07.2016 - 31.12.2016	2544	22856
4	01.01.2017 - 30.06.2017	3676	31144
5	01.07.2017 - 31.12.2017	3144	29178
6	01.01.2018 - 30.06.2018	5313	51484
7	01.07.2018 - 31.12.2018	3289	22585
8	01.01.2019 - 30.06.2019	3878	37190
9	01.07.2019 - 31.12.2019	4292	33450
10	01.01.2020 - 30.06.2020	3717	21968
11	01.07.2020 - 31.12.2020	4860	31569
12	01.01.2021 - 30.06.2021	5714	29317
13	01.07.2021 - 31.12.2021	6215	34075
14	01.01.2022 - 30.06.2022	5768	28865
SUMA:		56040	398278

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Tabela nr 14 Inne materiały informacyjne

Lp.	Tytuł materiału promocyjnego	Typ materiału promocyjnego	Rok wydania
1	"Leśna Kraina - tu warto przyjechać!"	ulotka	2015
2	"Projekt krok po kroku"	ulotka	2016
3	"Założ swoją firmę"	ulotka i plakat	2017
4	"Marka Lokalna"	ulotka i plakat	2018
5	"Założ swoją firmę"	ulotka w. II	2019
6	"Tu warto przyjechać"	ulotka	2019
7	"W drogę z Leśną Krainą Górnego Śląska"	ulotka/broszurka	2020
8	"Z nami nie zgubisz się w terenie"	ulotka	2021

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Tabela nr 15 Materiały informacyjne z głównymi założeniami LSR

Lp.	Nazwa publikacji	Data wydania publikacji	Miejsce publikacji	Liczba stron
1	Poradnik realizacji operacji przez NGO	październik 2016 r.	Koszęcin	61 str.
2	Poradnik realizacji operacji przez przedsiębiorców	styczeń 2017 r.	Koszęcin	40 str.
3	Dobre praktyki LSR	listopad 2019 r.	Koszęcin	8 str.

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Tabela nr 16 Liczba odwiedzin na portalu społecznościowym

Portal społecznościowy (funkcjonuje od lipca 2015 r.)					
Lp.	Okres	Liczba odwiedzin	Liczba obserwujących	Liczba „polubieni”	Zasięg postów
1	01.07.2015 - 31.12.2015	276	124	121	9204
2	01.01.2016 - 30.06.2016	342	178	232	7715
3	01.07.2016 - 31.12.2016	489	261	262	10286
4	01.01.2017 - 30.06.2017	368	285	284	7292
5	01.07.2017 - 31.12.2017	463	324	321	18748
6	01.01.2018 - 30.06.2018	602	386	378	41946
7	01.07.2018 - 31.12.2018	428	427	417	16843
8	01.01.2019 - 30.06.2019	635	540	525	34358
9	01.07.2019 - 31.12.2019	518	618	600	36984
10	01.01.2020 - 30.06.2020	574	663	646	55992
11	01.07.2020 - 31.12.2020	498	706	686	31182
12	01.01.2021 - 30.06.2021	683	794	767	51202
13	01.07.2021 - 31.12.2021	589	982	944	114591
14	01.01.2022- 30.06.2022	765	1113	1060	104653
RAZEM:		7230	1113	1060	540996

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Tabela nr 17 Liczba zorganizowanych przez biuro LGD własnych wydarzeń

Lp.	Nazwa wydarzenia	Miejsce	Data	Lista obecności
1	Konferencja prasowa	Miasteczko Śląskie	15 lipca 2015	Lista obecności: 6 osób
2	Święto Lasu	Kalety	24 września 2016	Liczba osób odwiedzających stoisko LGD: 199 osób
3	Święto Lasu	Kochanowice	10 czerwca 2017	Liczba osób odwiedzających stoisko LGD: 73 osoby
4	Święto Lasu- Rowerowe zakończenie Lata	Miasteczko Śląskie	26 sierpnia 2017	Liczba osób odwiedzających stoisko LGD: 8 osób
5	Festiwal Produktów Lokalnych	Koszęcin	9 czerwca 2018	Liczba wystawców: 20
6	Festiwal Produktów Lokalnych	Ciasna	16 czerwca 2018	Liczba wystawców: 20
7	Festiwal Produktów Lokalnych	Siewierz	23 czerwca 2018	Liczba wystawców: 20
8	Festiwal Produktów Lokalnych	Tworóg	30 czerwca 2018	Liczba wystawców: 20
9	Śniadanie biznesowe - Networking	Proboszczowice	13 grudnia 2018	Lista obecności: 37
10	Wizyta studyjna - „Dobre praktyki w podejmowaniu działalności gospodarczej”	teren LSR	13 grudnia 2018	Lista obecności: 17
11	Konferencja „Festiwal Przedsiębiorczości”	Koszowice	19 grudnia 2019	Lista obecności: 41
12	„Poznaj III sektor Leśnej Krainy Górnego Śląska”	on-line	9 grudnia 2020	Lista obecności: 16
13	Wizyta studyjna Szlakiem produktu lokalnego	teren LGD	4 marca 2021	Lista obecności: 7
14	Spotkanie Wójtów i Burmistrzów z obszaru Stowarzyszenia LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”	Hotel Olympic Ustroń	24-25.03.2022	Lista obecności: 18

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Tabela nr 18 Liczba zorganizowanych przez biuro LGD spotkań z koordynatorami gminnymi

L.P.	Nazwa wydarzenia	Miejsce	Data	Lista obecności
1	Spotkanie z Koordynatorami	Wielowieś	24.06.2015	Planowana liczba osób: 32; Rzeczywista liczba osób: 17
2	Spotkanie z Koordynatorami	Pawonków	07.03.2016	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 11
3	Spotkanie z Koordynatorami	Kalety	04.07.2016	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 15
4	Spotkanie z Koordynatorami	Zbrosławice	18.08.2016	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 14
5	Spotkanie z Koordynatorami	Toszek	12.05.2017	Planowana liczba osób: 18; Rzeczywista liczba osób: 16
6	Spotkanie z Koordynatorami	Koszęcin	17.11.2017	Planowana liczba osób: 19; Rzeczywista liczba osób: 14
7	Spotkanie z Koordynatorami	Lipie Śląskie	09.06.2018	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 8
8	Spotkanie z Koordynatorami	Kochanowice	24.01.2019	Planowana liczba osób: 20; Rzeczywista liczba osób: 18
9	Spotkanie z Koordynatorami	on-line prowadzone z Biura LGD w Koszęcinie	25.11.2020	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 10
10	Spotkanie z Koordynatorami	on-line prowadzone z Biura LGD w Koszęcinie	17.05.2021	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 12
11	Spotkanie z Koordynatorami	Krupski Młyn	15.03.2022	Planowana liczba osób: 16; Rzeczywista liczba osób: 19

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Analizując powyższe zestawienia LGD prowadzi działania komunikacyjne na bieżąco i z dużą systematycznością oraz bierze pod uwagę ich wieloaspektowość. Biuro prowadzi również szczegółowy monitoring podejmowanych aktywności, który pozwala na określenie postępów w Planie komunikacji.

Dobór działań komunikacyjnych nie był przypadkowy, gdyż zależał od wielu czynników, w tym etapu realizacji LSR, stanu realizacji budżetu i poziom wskaźników.

Na obecny etapie nastąpiła intensyfikacja prac mająca na celu doprowadzenie do zakończenia naborów poprzez pełne wykorzystanie budżetów. Dodatkowo, stosowane są zachęty aby rozliczać terminowo projekty lub dostosowywać je do realiów (zmieniać umowy) zamiast wycofywać się z ich realizacji.

Kolejny etap będzie obejmował prezentację efektów projektów realizowanych i zrealizowanych w ramach PROW na lata 2014-2020, wyszukanie najlepszych praktyk, przeprowadzenie oceny dotychczasowych osiągnięć i weryfikację jak to się powinno przełożyć na przyszłość. Duży nacisk zostanie również położony na wsparcie beneficjentów w realizacji projektów oraz badanie opinii i satysfakcji z prowadzonego doradztwa, czy innych działań animacyjnych.

Plan komunikacji jest realizowany zgodnie z corocznie opracowywanym harmonogramem.

1.5. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

Corocznie monitorowano skuteczność podejmowanych działań komunikacyjnych, poziom satysfakcji ze świadczonego doradztwa czy ocenę funkcjonowania biura. Monitoring nie obejmował np. mailingu.

Pracownicy nie wskazywali na trudności w realizacji planu, pomimo wielkości zaplanowanych do realizacji działań. Wszystkie stosowane mechanizmy w realizacji celów LSR, ich zróżnicowana forma, zapewniały możliwość dotarcia do każdego mieszkańca z obszaru LSR, zwiększyły rozpoznawalność LGD. Na pytanie ankietowe, czy słyszał Pan/Pani o Stowarzyszeniu Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” ponad 90% respondentów odpowiedziało twierdząco.

Na potrzeby badania ewaluacyjnego wykorzystano również badanie ilościowe w formie ankiety internetowej. Celem badania było poznanie opinii mieszkańców na temat warunków życia w gminach członkowskich LGD na potrzeby oceny stanu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Uwzględniono również odpowiedzi uzyskane w wywiadach bezpośrednich. Łącznie próba liczyła 133 ankietowanych.

71% ankietowanych nie rozważa zmiany miejsca zamieszkania, a 29% osób, które mają takie plany wskazuje, iż powodem jest przede wszystkim brak perspektyw rozwojowych (44%), powody osobiste (19%), utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi (14%).

Ankietowani to w głównej mierze osoby zatrudnione poza rolnictwem (62%), osoby prowadzące działalność gospodarczą (13%), osoby bezrobotne (10%), osoby uczące się (3%) i inne (12%).

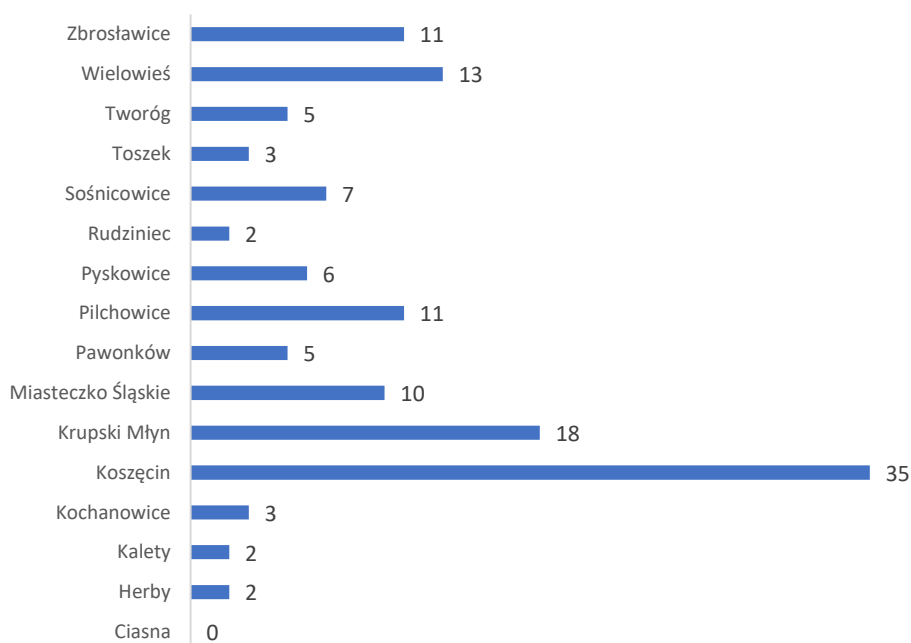
52% ankietowanych stanowiły kobiety.

W badaniu wzięły również udział osoby niepełnosprawne (7%).

Głównie były to osoby z wykształceniem wyższym (54%) i średnim 39%.

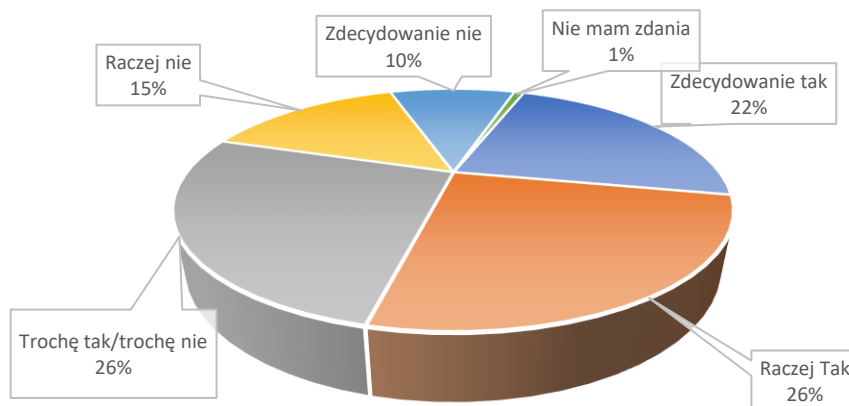
Jednocześnie najwyższy udział w odsetku badanych miały osoby w przedziale wiekowym 35-50 lat(45%), powyżej 50 r.ż. (27%) oraz osoby w przedziale wiekowym 25-34 lat(23%). Osoby młode do 24 roku życia stanowiły 5% ogółu badanych.

Wykres nr 3 Miejsce zamieszkania

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

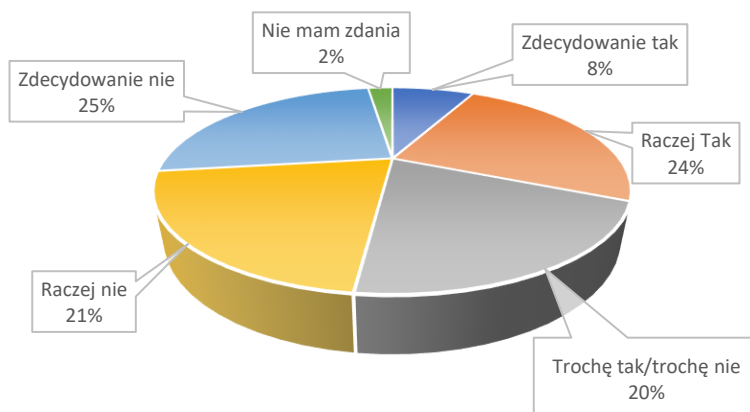
Wykres nr 4 W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „Moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Większość respondentów (44%) zgadza się ze stwierdzeniem, że moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby. Neutralnie do tej kwestii podeszło 26% ankietowanych („trochę tak/trochę nie”). Jedynie 10% zdecydowanie nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Znacząca większość mieszkańców jest zatem zadowolona ze swoje miejsca zamieszkania, które zaspokajają wszystkie podstawowe potrzeby.

Wykres nr 5 W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „W ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się?”

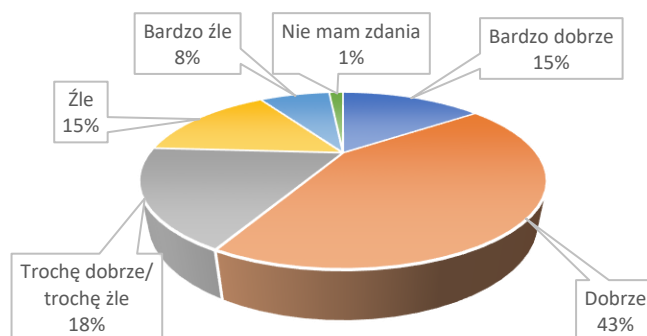

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Znacząca część mieszkańców nie odczuła poprawy warunków życia w swoim otoczeniu, co potwierdza udzielenie odpowiedzi „zdecydowanie nie” przez 25% ankietowanych lub „raczej nie” przez 21%.

Poprawę warunków życia w swoim otoczeniu zauważa jedynie 8% ankietowanych, którzy odpowiedzieli „zdecydowanie tak” oraz 24%, którzy odpowiedzieli „raczej tak”. Neutralnie do tej kwestii podeszło 20% badanych odpowiadając „trochę tak/trochę nie”. Bez znaczenia dla wyników pozostają osoby nie mające w tej kwestii zdania.

Wykres nr 6 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem atrakcyjności turystycznej?

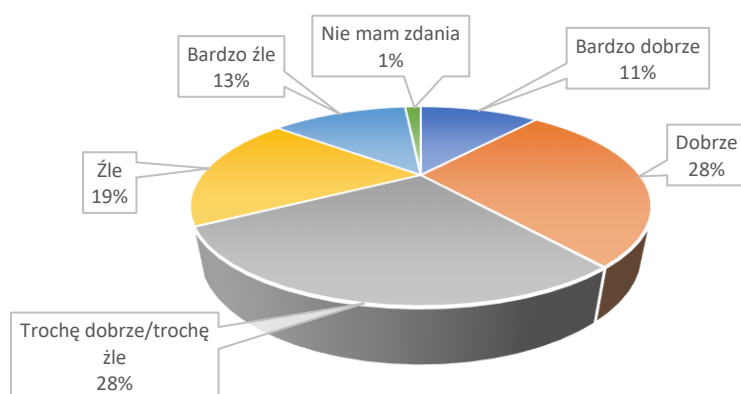
Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Istotną kwestią w analizie SWOT było niewykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LSR. Dlatego kwestia atrakcyjności turystycznej również była przedmiotem oceny. Pozytywnie tę kwestię postrzegało 58% respondentów, neutralnie 18%, negatywnie 23%, w tym ocenę zdecydowanie negatywną udzieliło 8% ankietowanych.

Podobna ocena dotyczyła promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki. Bardzo dobrze i dobrze oceniło tę kwestię 41% respondentów, neutralnie 25%, źle 20% i bardzo źle 11% ankietowanych.

Wielu respondentów zwracało uwagę na potrzebę rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, która była postrzegana jako panaceum na szereg problemów związanych z jakością życia na obszarze LSR. Dostęp do infrastruktury i oferty kulturalnej, szeroko wspieranej w ramach LSR, został pozytywnie oceniony (bardzo dobrze, dobrze i neutralnie) przez 67% ankietowanych. Mimo to niedoskonałości w tym zakresie zgłosiło aż 32%, oceniając gminę pod względem infrastruktury i oferty kulturalnej źle (19%), bardzo źle (13%).

Wykres nr 7 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem infrastruktury i oferty kulturalnej?

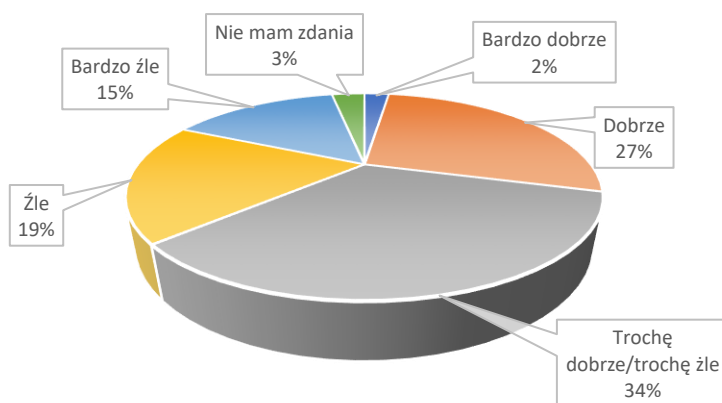

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Respondenci z obszaru LSR bardzo dobrze ocenili swoją gminę pod względem zaangażowania mieszkańców w zakresie rozwiązywania lokalnych problemów. Ocena respondentów pod względem dostępności infrastruktury i oferty sportowej oraz rekreacyjnej w gminie również była optymistyczna. Bardzo dobrze i dobrze ofertę oceniła połowa badanych, średnio 27% (trochę dobrze/trochę źle), źle – 14%, natomiast bardzo źle jedynie 8% ankietowanych. Obszar LSR słabiej wypada w ocenie dostępności do infrastruktury drogowej, w przypadku której 29% oceniło ją średnio, 32% dobrze i bardzo dobrze, natomiast 40% źle i bardzo źle.

Kwestia wykluczenia komunikacyjnego od zawsze jest bolączką wielu obszarów wiejskich. Środki finansowe, które można było przeznaczyć na realizację projektów związanych z infrastrukturą drogową były niewystarczające, również z uwagi na konieczność wyrównywania szans w innych obszarach życia, dlatego zdecydowano się nie wspierać tego zakresu.

Wykres nr 8 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów?

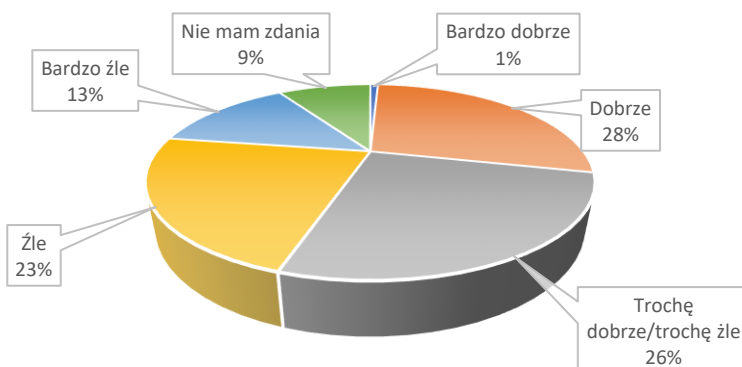
Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

W przypadku kwestii zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów znacząca część wypowiedziała się pozytywnie (2% bardzo dobrze, 27% dobrze, 34% średnio). Negatywna ocena dotyczyła 34%, w tym bardzo źle oceniło kwestię zaangażowania mieszkańców w tym zakresie 15% respondentów. s

W przypadku tożsamości mieszkańców z regionem również znacząca część wypowiedziała się pozytywnie (8% bardzo dobrze, 38% dobrze, 27% średnio). Negatywna ocena dotyczyła 21%, w tym bardzo źle oceniło tę kwestię 7% respondentów.

Ocena działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych przyniosła zmianę rozkładu ocen. Tylko 1% ankietowanych oceniło tę kwestię bardzo dobrze, a aż 9% nie miało zdania.

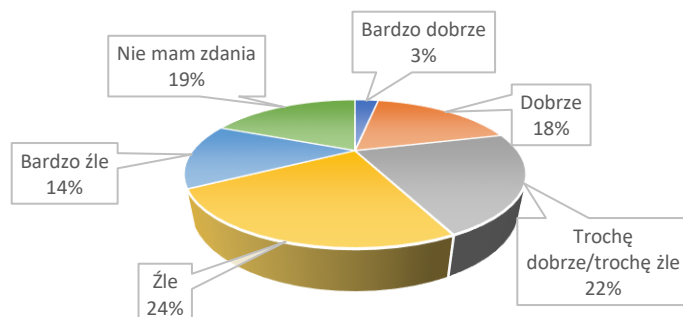
Wykres nr 9 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych?

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD

Ocena mechanizmów kierowanych do osób bezrobotnych również pokazała, iż kwestia ta wymaga analizy i podjęcia zdecydowanych działań na poziomie LSR. Tylko 3% oceniło tę kwestię bardzo dobrze, aż 19% nie miało zdania.

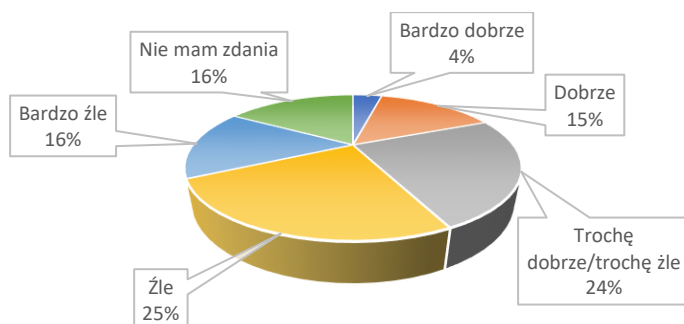
Wykres nr 10 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz bezrobotnych?

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD i na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Wiek był jednym z czynników, który pozwolił na określenie grupy osób defaworyzowanych (osoby do 30 r.ż.). W badaniu odniesiono się do grupy osób do 34 r.ż. Tutaj również 16% respondentów nie posiadało własnego zdania, a negatywna ocena obejmowała 41% ankietowanych. Migracje osób młodych w poszukiwaniu lepszej jakości życia oraz lepiej opłacanej pracy są kluczowym problemem na obszarach wiejskich. Społeczeństwo się starzeje, dlatego na poziomie LSR należy podejmować zdecydowane działania mające na celu przeciwstawianie się tym negatywnym trendom.

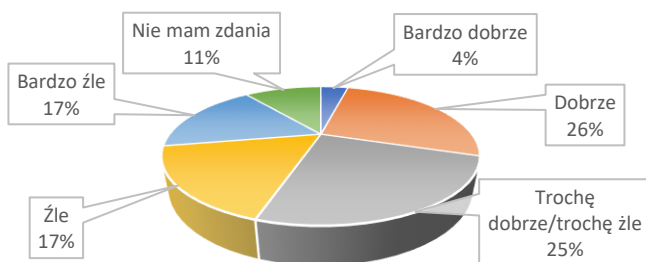
Wykres nr 11 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia?

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD i na podstawie ankiety ewaluacyjnej

W odróżnieniu do działań na rzecz osób młodych respondenci wyżej ocenili aktywności kierowane do osób po 50 roku życia, które pozytywnie oceniło 55% respondentów (4% bardzo dobrze, 26% dobrze, 25% średnio). Negatywna ocena dotyczyła 34% respondentów. Ten obszar będzie wymagać szczególnej analizy i wyciągnięcia wniosków na nową perspektywę. Ponadto zasadniczą kwestią powinno być również zapewnienie wsparcia realizacji działań w ramach szeroko rozumianej polityki senioralnej.

Wykres nr 12 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz osób po 50 roku życia?

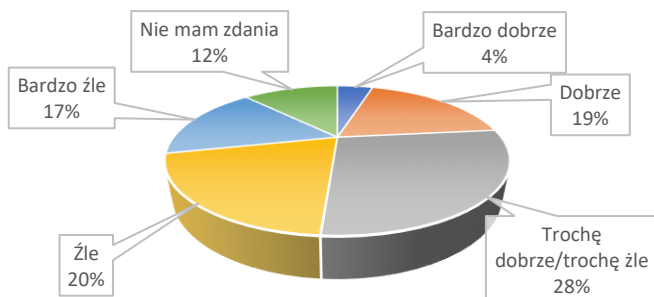

Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD i na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Możliwość zrównoważonego Rozwoju Obszarów Wiejskich jest w znacznym stopniu uzależniona od aktywności kobiet. Możliwość korzystania ze wsparcia kierowanego bezpośrednio do kobiet zapewni efekt synergii. Respondenci dość nisko ocenili oferowane aktywności w tym zakresie. Prawie 37% ankietowanych negatywnie oceniło podejmowane działania na rzecz kobiet, neutralnie wypowiedziało się 28% badanych. Pozytywnie tę kwestię postrzega jedynie 23% respondentów.

Wykres nr 13 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz kobiet?

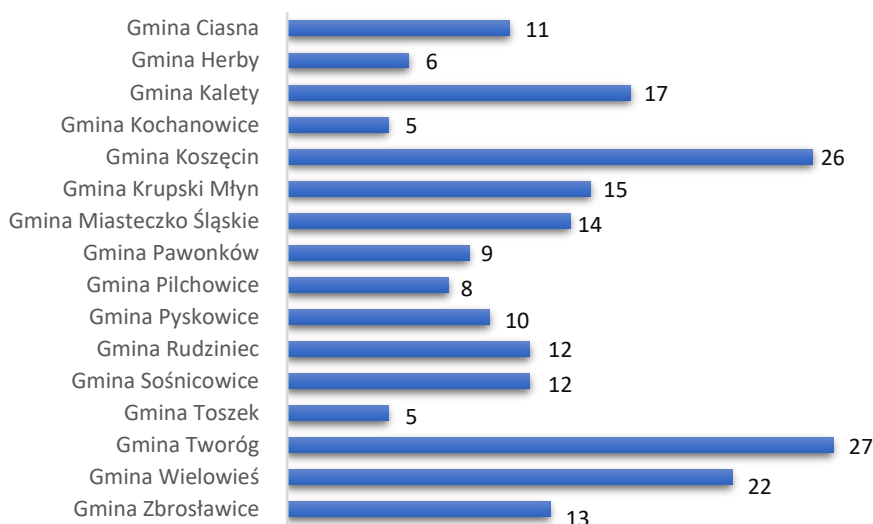
Źródło: opracowanie na podstawie danych LGD i na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Wdrażanie LSR to systematyczna praca z interesariuszami. W związku z tym, oprócz niezwykle istotnych obiektywnych wskaźników realizacji poszczególnych działań, warto zwrócić uwagę na postrzeganie przez nich zmian w otoczeniu zmian jaki zaszły w gminie w ostatnich kilku latach. Pomiar tego aspektu realizacji LSR jest niezwykle trudny, gdyż nie można ocenić, czy na poszczególne wymiary życia społecznego wpływ miały działania podjęte w ramach wdrażania LSR, czy też inne czynniki zewnętrzne, w tym realizacja innych projektów na badanym terenie. Należy jednak przyjąć, że jeżeli respondenci widzą zmianę, to nawet w przypadku dublowania się działań realizowanych z różnych źródeł finansowania, wpływ operacji w ramach LSR był pozytywny.

Badana grupa dostrzega zmiany w niemal każdym obszarze, o który byli pytani respondenci, jednak różni się odsetek wskazań sugerujących zauważenie tej zmiany.

W celu uzupełnienia badania ewaluacyjnego przygotowano dodatkową ankietę dla potrzeb realizacji badania internetowego ilościowego. Celem badania było uzupełnienie opinii mieszkańców na temat jakości życia w gminach członkowskich. Łącznie próba liczyła 212 ankiet.

Wykres nr 14 Miejsce zamieszkania respondenta ankiety ewaluacyjnej ex-post

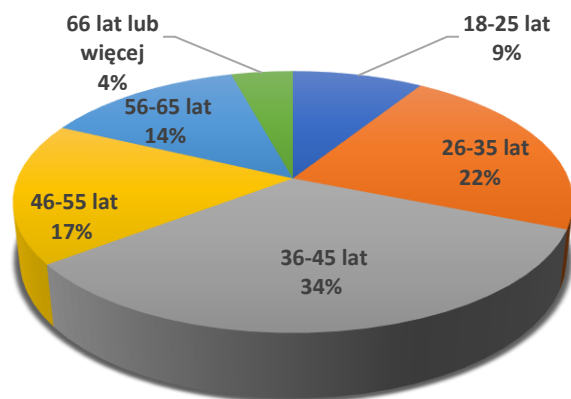

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

59% ankietowanych stanowiły kobiety. Największy udział w badaniu mieli przedstawiciele sektora społecznego (59,4%), sektora gospodarczego (24,1%), a najmniejszy sektor publiczny (16,5%). Głównie były to osoby z wykształceniem wyższym (68,4%) i średnim (23,1%).

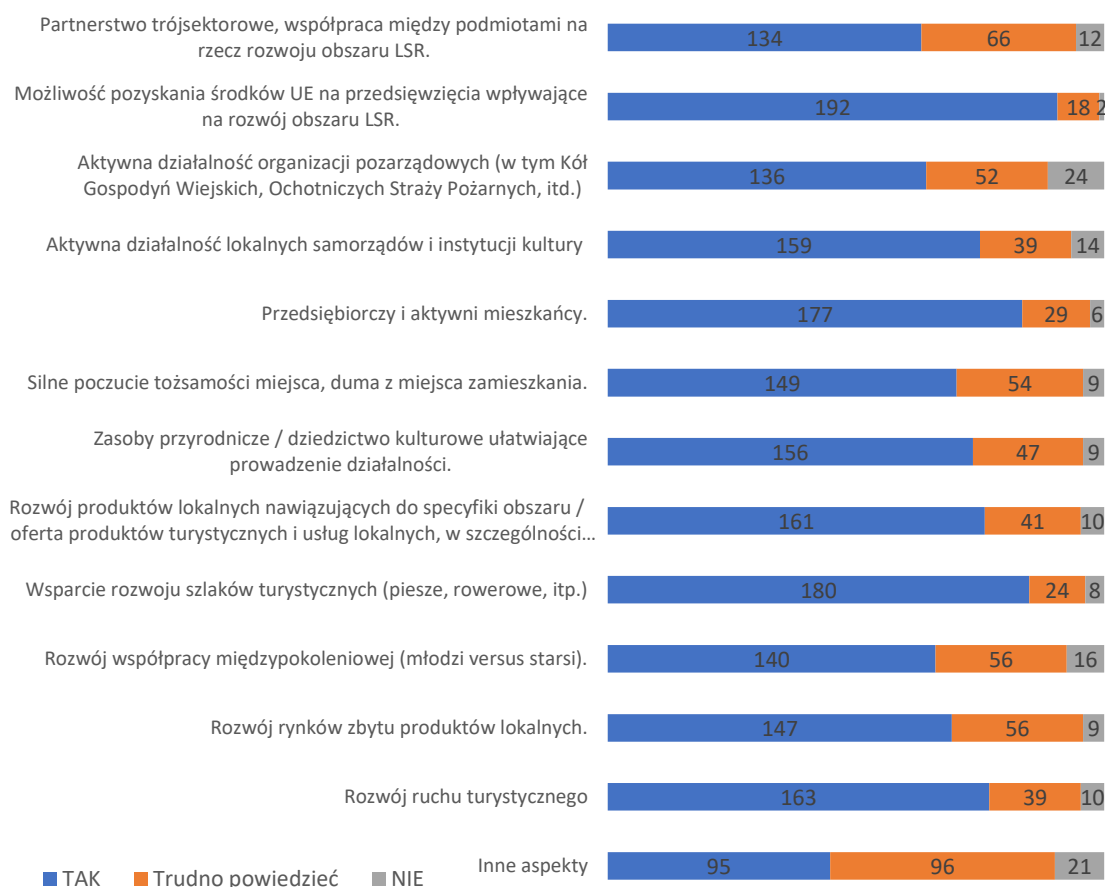
Jednocześnie najwyższy udział w odsetku badanych miały osoby w przedziale wiekowym 35-50 lat (45%), powyżej 50 r.ż. (27%) oraz osoby w przedziale wiekowym 25-34 lat (23%). Osoby „młode do 24 roku życia stanowiły 5% ogółu badanych.

Wykres nr 15 Wiek respondenta ankiety ewaluacyjnej ex-post

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Wykres nr 16 Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu

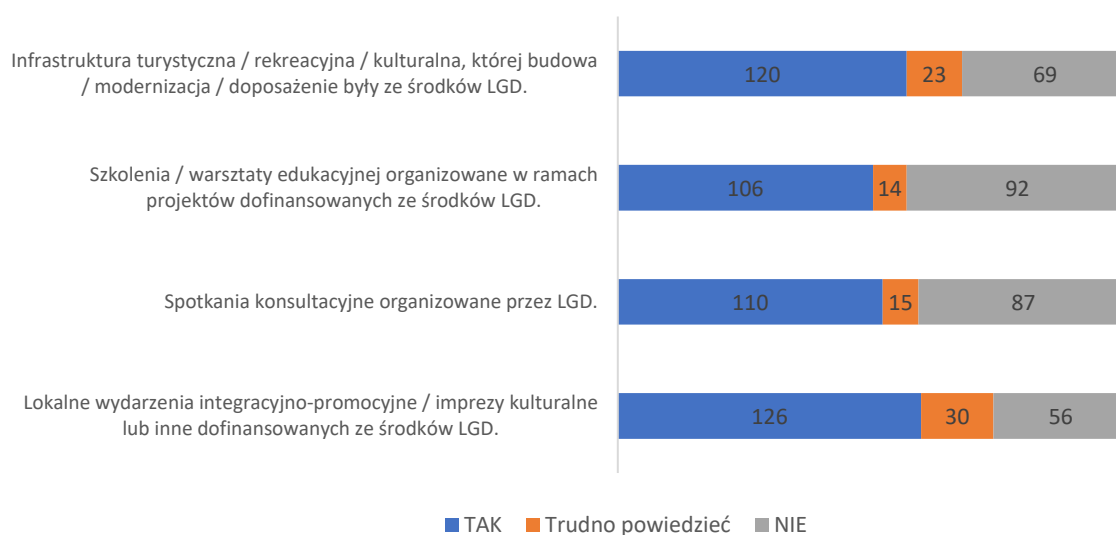
Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Respondenci mieli również możliwość zidentyfikowania czynników rozwojowych najbardziej wpływających na potencjał otoczenia. Kluczowym okazuje się być możliwość pozyskania środków UE na przedsięwzięcia wpływające na rozwój obszaru LSR (90,6%), przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców (83,5%) oraz wsparcie rozwoju szlaków turystycznych (84,91%).

Bardzo wysoko został również oceniony wpływ na rozwój obszaru ruchu turystycznego (76,9%), rozwój marki lokalnej (75,9%), działań podejmowanych przez lokalne samorządy i instytucje kultury (75%), posiadane zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe (73,6%) oraz silne poczucie tożsamości miejsca, duma z miejsca zamieszkania (70,3%).

Kluczowy w tym zakresie może być również rozwój rynków zbytu produktów lokalnych (69,3%), rozwój współpracy międzypokoleniowej (66%), aktywnie działające organizacje pozarządowe (64,1%) oraz dalszy rozwój partnerstwa trójsektorowego (63,1%).

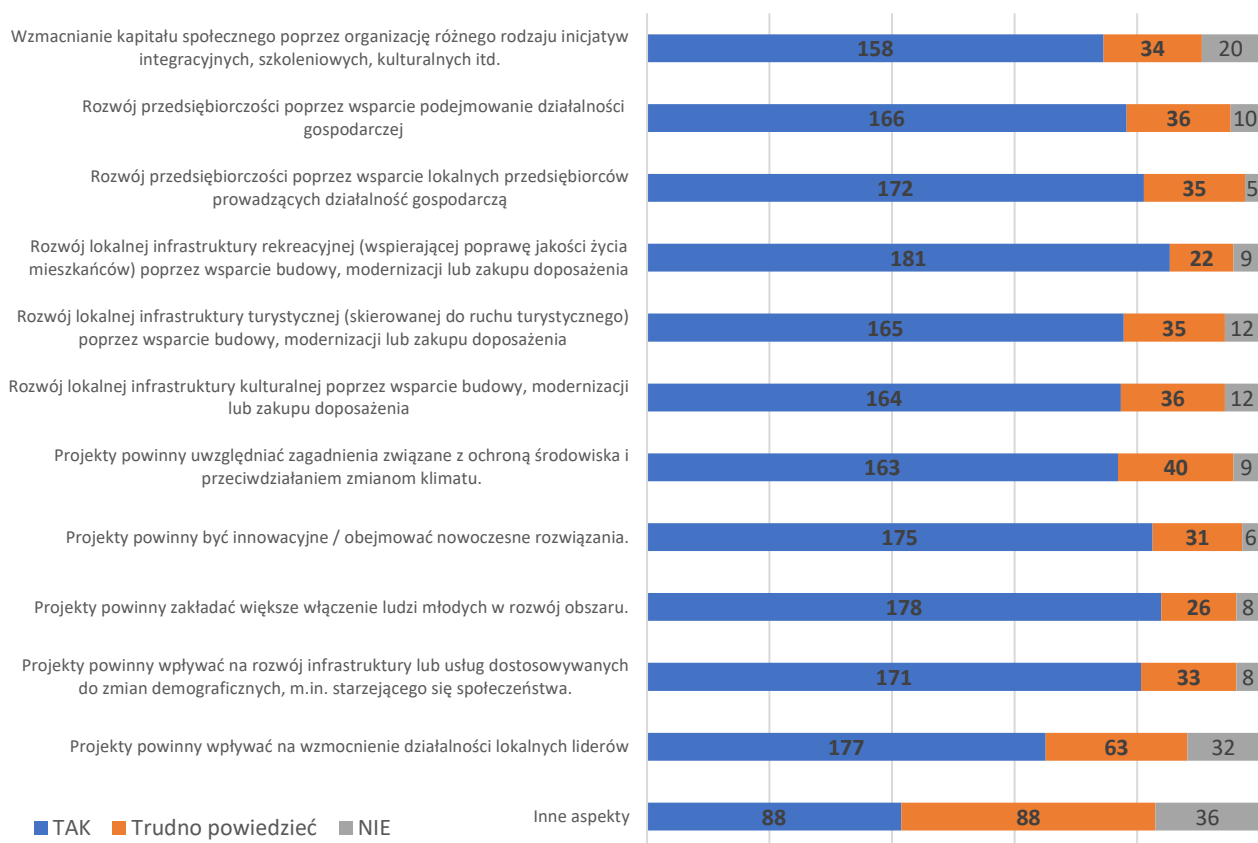
Wykres nr 17 Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Ponad połowa respondentów korzystała z oferty utworzonej dzięki przedsięwzięciom realizowanym w ramach LSR obejmującym projekty dotyczące infrastruktury turystycznej / rekreacyjnej / kulturalnej oraz projekty miękkie dotyczące warsztatów, szkoleń, spotkań integracyjnych i imprez kulturalnych. Znaczna część mieszkańców nie korzysta z oferty dostępnej na obszarze LSR. W indywidualnych wywiadach wskazywano, iż przestanką takiego stanu rzeczy może być przede wszystkim brak wolnego czasu i natłok codziennych obowiązków.

Wykres nr 18 Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach?

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

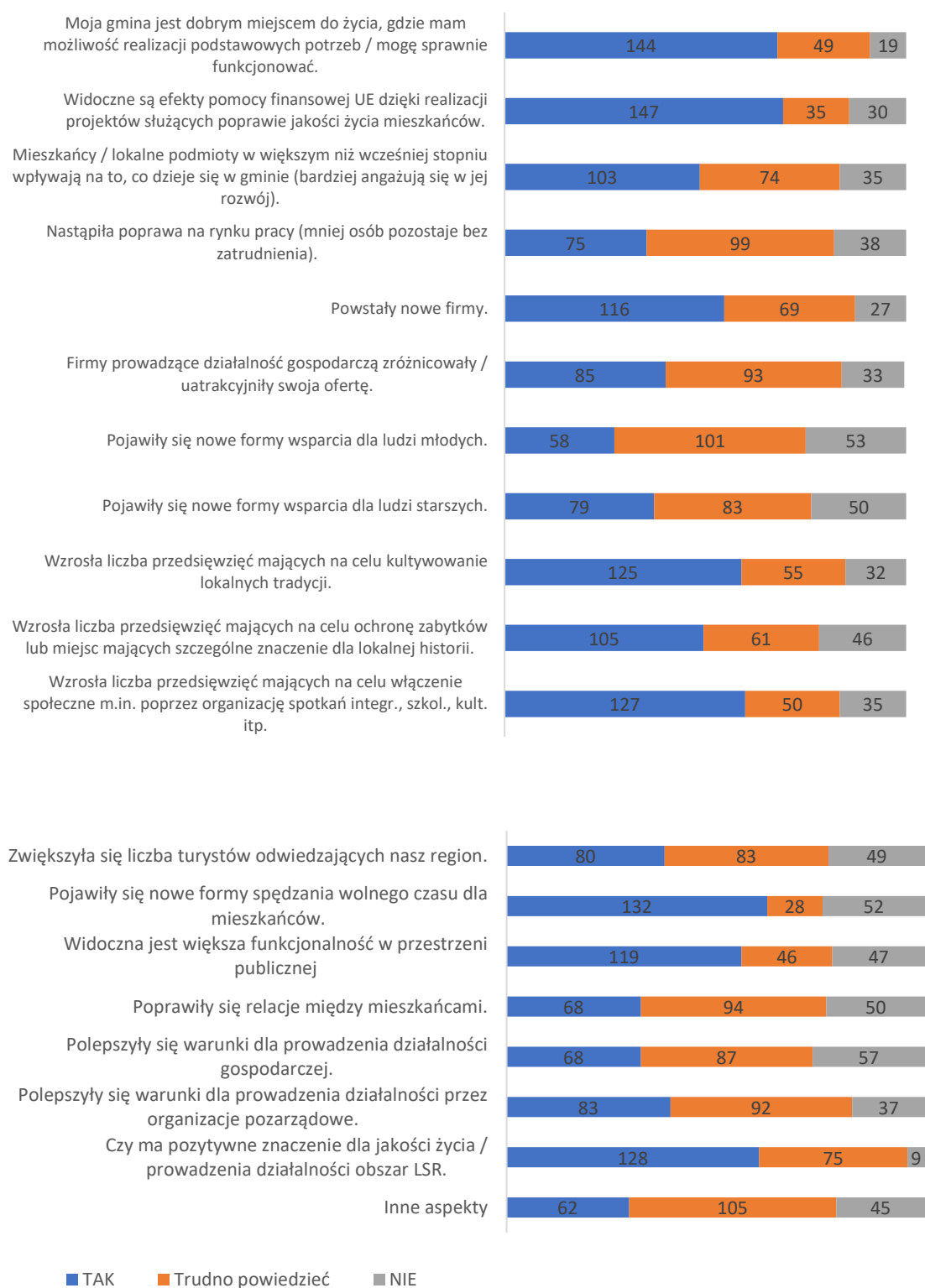
Wyniki ankiet pokazują, iż mieszkańcy pozytywnie oceniają potencjał obszaru objętego LSR, a także zauważają efekty jakie przyniosła realizacja projektów wybieranych w związku z ogłaszaniem przez LGD naborami wniosków o przyznanie pomocy. Znaczący udział pozytywnych odpowiedzi pokazuje różnicę między badaniem przeprowadzonym na początku roku. Najwyżej ocenionym przez respondentów czynnikiem rozwojowym obszaru LSR jest lokalna infrastruktura rekreacyjna (wspierająca poprawę jakości życia mieszkańców) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia – pozytywnie wypowiedziało się w tym zakresie 85,4% ankietowanych oraz wsparcie lokalnych przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą – 81,1% ankietowanych.

Ważnymi czynnikami wpływającymi na rozwój otoczenia są również wzmacnianie kapitału społecznego poprzez organizację różnego rodzaju inicjatyw integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itd. (74,5%), wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (78,3%), rozwój lokalnej infrastruktury turystycznej (skierowanej do ruchu turystycznego) (77,83%) oraz rozwój lokalnej infrastruktury kulturalnej (77,36%). Poziom negatywnych odpowiedzi w tym zakresie wynosił od 2,4% do 9,4%.

Mieszkańcy jednoznacznie wskazali na czynniki mogące negatywnie oddziaływać na jakość życia na obszarach wiejskich i podkreślili potrzebę ich preferowania przy podejmowaniu decyzji o kierunkach wydatkowania środków finansowych. Dotyczyło to w szczególności kwestii związanych z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu (76,9% wskazań), innowacyjności (82,6%), większego włączenia ludzi młodych w rozwój obszaru (84%) oraz rozwoju infrastruktury lub usług dostosowanych do zmian demograficznych, m.in. starzejącego się społeczeństwa (80,7%). Negatywne odpowiedzi w tym zakresie oscyływały w przedziale od 2,8% do 4,3%.

W odniesieniu do wysokiego odsetka pozytywnych odpowiedzi nieznacznie zaskakuje ocena potrzeby wzmocnienia działalności lokalnych liderów. W tej kwestii pozytywnie wypowiedziało się 65,1% respondentów, przy prawie 23,2% nie mających zdania oraz 1,8% przeciwnych. Kwestia ta powinna być przedmiotem odrębnej analizy w kontekście budowania potencjału przy pomocy lokalnych animatorów.

Wykres nr 19 Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Mieszkańcy pozytywnie postrzegają zmiany, jakie nastąpiły w ostatnich latach w ich otoczeniu. Swoją gminę jako dobre miejsce do życia traktuje 67,9% respondentów, ale aż 23,1% nie ma na ten temat zdania. Wiele osób docenia również wpływ pomocy finansowej UE na poprawę jakości życia mieszkańców (69,3%), przy 16% neutralnych odpowiedzi.

Stosunkowo wysoko ocenia się również wpływ lokalnych podmiotów na to co dzieje się w otoczeniu (prawie 49% respondentów), przy czym ok. 35% nie umiało zająć stanowiska w tej kwestii. Jednocześnie ponad 16% ankietowanych nie widziało zwiększonego wpływu na otoczenie lokalnych liderów.

W podobny sposób była postrzegana kwestia zmian na rynku pracy. Poprawę dostrzegło prawie 36% ankietowanych, przy negatywnych odczuciach 18% osób. W tej kwestii nie potrafiło zająć stanowiska aż 46% respondentów.

Co ciekawe, ponad połowa zauważyła powstanie nowych firm oraz wzrost liczby przedsięwzięć mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji, ochronę zabytków lub miejsc mających szczególne znaczenie dla lokalnej historii, czy projektów zapewniających włączenie społeczne. Blisko 40% zauważyło również nową ofertę firm działających na lokalnym rynku.

Nie były zauważalne działania mające na celu wsparcie dla młodych lub starszych osób. Obszar ten, dość istotny z punktu widzenia mieszkańców, powinien być w sposób szczególny potraktowany w nowej perspektywie finansowej.

Mieszkańcy pozytywnie postrzegali ofertę spędzania wolnego czasu (62%) oraz zwiększenie funkcjonalności przestrzeni publicznej (56,1%). Ponad 37% respondentów zauważyło większą liczbę turystów odwiedzających region, przy czym prawie 40% nie umiało się wypowiedzieć w tym zakresie. Wiele osób zauważa poprawę warunków do prowadzenia działalności gospodarczej (32,1%) oraz lepsze warunki funkcjonowania przez organizacje pozarządowe (39,2%). W tych kwestiach również mamy do czynienia z dość wysokim odsetkiem respondentów, którzy nie potrafili zająć stanowiska.

Obszar LSR tworzą przede wszystkim jej mieszkańcy. Ponad 32% zauważa poprawę relacji na obszarze. Co ważne ponad 60% ankietowanych pozytywnie postrzega swoje miejsce zamieszkania jako mające znaczenie dla jakości życia lub aktywności.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

1.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Przeprowadzone analizy wskazują, że wszystkie operacje wybrane w ramach ogłoszonych naborów wniosków bezpośrednio wpływały na możliwość osiągnięcia zdefiniowanych na poziomie LSR celów głównych i szczegółowych. Rada LGD dokonywała w ramach obowiązujących procedur szczegółowej oceny w tym zakresie. Dodatkowo badano możliwość osiągnięcia przez projekt wskaźników produktu i rezultatu, przy czym w zakresie oceny wg lokalnych kryteriów wyboru dodatkowo punktowano możliwość osiągnięcia celów na wyższym poziomie. Dotyczyło to w szczególności możliwości realizacji przez projekt wyższej niż minimalna liczby wskaźników.

Na poziomie LSR sformułowano 3 cele główne:

CO.1 Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców

CO.2 Rozwój turystyczny obszaru w oparciu o walory przyrodnicze i kulturalne

CO.3 Budowa zintegrowanego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa

Do każdego z celów głównych miały prowadzić cele szczegółowe i przypisane im przedsięwzięcia:

- **CO.1 CS.1 Rozwój gospodarczy obszaru w oparciu o przedsiębiorczość mieszkańców** (P.1.1.1 Rozwój działalności gospodarczych oraz P.1.1.2 Podejmowanie działalności)

gospodarczej

- **CO.1 CS.2 Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR** (P.1.2.1 Podnoszenie kompetencji kadry wspierającej realizację LSR)

- **CO.2 CS.1 Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru** (P.2.1.1 Budowa lub modernizacja obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej oraz P.2.1.2 Promocja obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku i rekreacji)

- **CO.2 CS.2 Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług** (P.2.2.1 Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru, P.2.2.2 Zachowanie tożsamości lokalnej oraz P.2.2.3 Zachowanie, utrwalenie i promocja dziedzictwa lokalnego w tym lokalnych produktów i usług)

- **CO.3 CS.1 Aktywizacja społeczności lokalnej** (P.3.1.1 Organizacja szkoleń lub innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym podnoszącym kompetencje mieszkańców lub rozwijającym ich świadomość; P.3.1.2 Pobudzanie oddolnych inicjatyw kulturalno-społecznych mieszkańców na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz integracji społeczności lokalnej; P.3.1.3 Działania aktywizacyjne skierowane do grup zagrożonych ubóstwem lub wkluczeniem społecznym oraz P.3.1.4 Realizacja wizyt studyjnych krajowych lub zagranicznych w celu wymiany doświadczeń, kształtowania postaw pro obywatelskich, integracji i tworzenia kapitału społecznego)

- **CO.3 CS.2 Wzmocnienie kapitału społecznego** (P.3.2.1 Wzmocnienie potencjału i współpraca organizacji pozarządowych P.3.2.2; Wspieranie aktywnego udziału społeczeństwa w procesie realizacji LSR oraz P.3.2.3 Zwiększenie ilości miejsc integracji społeczno-kulturalnych lub poprawa stanu wyposażenia obiektów już istniejących).

Przedsięwzięcia wykazywały synergię oraz komplementarność.

W odniesieniu do wskaźników produktu możliwe było uzyskanie dodatkowych punktów, jeśli wnioskodawca wykazał wpływ operacji na wskaźnik przypisany do innych celów niż te z ogłoszenia.

W przypadku wskaźników rezultatu premiowano:

- możliwość utworzenia większej niż minimum liczby miejsc pracy w przeliczeniu na etaty średnioroczne,

- wpływ operacji na grupy defaworyzowane (młodzież do 30 r.ż. oraz osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych),
- udział beneficjenta w oferowanych przez LGD działaniach doradczych oraz informacyjno-szkoleniowych.

Nie ma zagrożenia w zakresie możliwości osiągnięcia wskaźników przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć, a tym samym celów głównych i szczegółowych. Przypisane do celów budżety były pochodną zidentyfikowanych potrzeb oraz zainteresowania ubieganiem się o wsparcie (aktualizacja budżetu wrosła w porównaniu z pierwotnie zakładanym m.in. dzięki bonusowi, różnicom kursowym oraz dodatkowym środkom z nowej perspektywy).

Ponad połowę budżetu na poddziałanie 19.2⁵ pochłonęła realizacja CELU OGÓLNEGO 1 – 50,51% limitu, w zakresie którego najwyższy udział w wydatkach ma przedsięwzięcie 1.1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej, którego udział w poddziałaniu 19.2 stanowi 40,84%. Dodatkowo, w ramach przedsięwzięcia 1.1. Rozwój działalności gospodarczych wydatkowano 9,67% budżetu.

Powyższa proporcja jest również wynikiem zobowiązań wynikających z umowy ramowej, które jednoznacznie wskazują na konieczność zaplanowania przez LGD 50% budżetu na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy. Respondenci pozytywnie odnosili się do osiągniętych w Celu 1 wskaźników, zwłaszcza doceniali efekty wzrostu oferty świadczonych usług. Biorąc jednak pod uwagę obecną sytuację na lokalnym rynku, a także prognozowane spowolnienie gospodarcze, wskazywano na potrzebę bardziej zrównoważonego rozkładu wydatków pomiędzy podmioty, które rozwijają działalność gospodarczą a podmioty, które zamierzają ją podjąć. Na obecnym etapie, liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie podejmowania działalności gospodarczej wynosi 89, natomiast w zakresie rozwijania – 12. Docelowa wartość wskaźnika w wysokości 121 rozpoczętych działalności gospodarczych na pewno zostanie osiągnięta (został ogłoszony nabór wniosków w II półroczu 2022 roku). Mimo znacznie niższego wskaźnika rezultatu rozwój działalności gospodarczej stanowił budżecie poddziałania 19.2 – 9,67%

Równie znaczący udział w wydawanych środkach miał cel ogólny 2, związany z rozwojem turystycznym obszaru w oparciu o jego walory przyrodnicze i kulturalne. Udział w budżecie na poziomie 38,27% został skierowany przede wszystkim na cel szczegółowy 2.1 związany wzrostem atrakcyjności turystycznej obszaru (35,85%). W przypadku celu ogólnego 3 udział w budżecie na poziomie 11,22% został skierowany przede wszystkim na cel szczegółowy 3.2 Wzmacnianie kapitału społecznego (8,94%).

Mieszkańcy uczestniczący w badaniu dostrzegli poprawę infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz pozytywnie ocenili nową ofertę w zakresie spędzania czasu wolnego, jak również wzrost liczby wydarzeń na obszarze. Pozytywnie oceniono wsparcie kierowane do osób młodych (do 30 r.ż.), jednak z uwagi na wykluczenie cyfrowe, komunikacyjne i w konsekwencji społeczne osób starszych (powyżej 60 r.ż.) proponowano podejmowanie różnych inicjatyw dla srebrnego sektora. Respondenci wykazali się znajomością efektów operacji realizowanych przez LGD oraz finansowanych w ramach LSR. Najbardziej pozytywnie odbierano możliwość korzystanie z ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury oraz udział w wydarzeniach promocyjnych organizowanych przez LGD.

W obszarze aktywizacji społeczności lokalnej nieco więcej niż jedna trzecia mieszkańców uczestniczących w badaniu wskazała na dostrzegalny większy wpływ mieszkańców na to, co dzieje się w gminie, a nieco mniej na poprawę relacji pomiędzy mieszkańcami. W ramach działań służących podnoszeniu kompetencji, wiedzy i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR realizowano szkolenia dla pracowników oraz organów LGD, osiągając wskaźniki na wysokim poziomie.

Znacząca aktywność LGD dotyczyła również projektów współpracy (docelowo 6), podobnie jak na polu realizacji operacji własnych (docelowo 5).

---

⁵ Poddziałanie 19.2 Wsparcie na wdrażanie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 2020.

Trafność celów zdefiniowanych w LSR potwierdza wysokie zainteresowanie wnioskodawców możliwością uzyskania wsparcia, działaniami informacyjno-szkoleniowymi, czy doradztwem.

W kontekście wskaźników rezultatu warto w nowej perspektywie finansowej UE położyć większy nacisk na nie w taki sposób, aby precyzyjniej wskazywały na sposób jego pomiaru.

Powyższa ocena potwierdza, iż potrzeby na obszarze LSR są zróżnicowane. Gminy zlokalizowane wokół większych miast (uprzemysłowione) mają inne potrzeby niż gminy, które mają charakter bardziej rolniczy lub stanowią jedynie sypialnie dla osób pracujących w dużym mieście. Taki stan przekłada się częściowo na aktywność mieszkańców w zakresie działań z zakresu przedsiębiorczości. Trudniej na tych obszarach zachęcić mieszkańców do aktywności (nie mają wolnego czasu, na włączenie się do życia lokalnej społeczności).

Postęp realizacji LSR nie budzi żadnych zastrzeżeń, a aktywności LGD w wielu obszarach działalności pozytywnie wpłynęła na poziom realizacji celów. Aktywność ta jest realizowana systematycznie, dzięki czemu potencjalni beneficjenci mają możliwość na bieżąco uczestniczyć w różnych jej formach oferowanych przez LGD.

Na przestrzeni lat zmieniła się sytuacja społeczno-gospodarcza. Następstwa pandemii Covid-19 oraz wojny na Ukrainie, wysoka inflacja, widoczne spowolnienie gospodarcze, powodują, że część założeń w LSR stała się nieaktualna. Przystępując do budowy nowej strategii należałoby uwzględnić zachodzące procesy gospodarcze.

Stopień osiągnięcia celów głównych i przypisanych do niego wskaźników LSR został przedstawiony w Rozdziale 5.2 Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR.

1.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Każdy obszar tworzą przede wszystkim ludzie. Od ich aktywności i chęci włączenia się w procesy rozwojowe zależy budowanie jego potencjału. Lokalny kapitał społeczny miał wpływ na powstawanie partnerskich relacji opartych na zaufaniu i wzajemnych szacunku co było czynnikiem rozwojowym społeczeństwa w wielu aspektach. LGD przeprowadziła wiele naborów wniosków skierowanych na wzmacnianie kapitału społecznego oraz inicjowała wiele przedsięwzięć w tym zakresie. W tym aspekcie należy podkreślić pomoc jaką oferowano stowarzyszeniom, nie tylko w otrzymywaniu środków na projekty grantowe, ale też w rozmaitych kwestiach prawnych czy księgowych diskutowanych podczas udzielanego doradztwa.

W zakresie ogłaszanych naborów realizowano projekty mające na celu wzmocnienia kapitału społecznego poprzez organizację cyklu szkoleń dla OSP, doposażenie ogólnodostępnych i niekomercyjnych miejsc integracji i spotkań mieszkańców, a także wspieranie realizacji oddolnych inicjatyw skierowanych do mieszkańców i organizacji pozarządowych. Na ten zakres oddziaływały również operacje własne podejmowane przez LGD, które miały na celu budowanie lokalnego społeczeństwa obywatelskiego (Smaki Leśnej Krainy Górnego Śląska, Legendy Leśnej Krainy Górnego Śląska).

W tym zakresie został również zrealizowany jedyny projekt granowy, w przypadku którego grantobiorcy przeprowadzili warsztaty aktywizujące dzieci i młodzież, warsztaty z tradycji i kultury, spartakiadę wiedzy i sportu, akcję integrację, półmaraton, festiwal tradycyjnych zawodów i gwary śląskiej, Jarmark Jakubowy i wydarzenie kulturalne.

Podejmowane inicjatywy oddziaływały również na lokalne dziedzictwo, zwiększanie dostępności miejsc integracji społeczno-kulturalnej poprzez ich doposażenie lub adaptację czy np. zakup strojów dla orkiestry dętej i mażorettek.

Aktywność LGD obejmowała również organizację warsztatów i szkoleń o charakterze edukacyjnym podnoszącym kompetencje mieszkańców lub rozwijającym ich świadomość, czy wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych.

Warto podkreślić duże zaangażowanie we włączenie kapitału społecznego już na etapie pracy nad LSR, co skutkowało pobudzeniem aktywności mieszkańców i wzrostem zapotrzebowania na wsparcie realizacji podejmowanych przez nich inicjatyw. Aktywność ta była nawet wyższa w trakcie realizacji LSR, w szczególności w zakresie udziału w działaniach animacyjnych, sieciujących lub szkoleniowo-doradczych.

W okresie sprawozdawczym ugruntowała się również pozycja LGD, jako partnera gmin członkowskich w realizacji projektów lokalnych. Przedstawiciele LGD organizowali stoiska promocyjno-wystawiennicze, które zwiększały świadomość o podejmowanych przez LGD aktywnościach, w tym dotyczących projektów realizowanych przez samą LGD (projekty własne, partnerskie projekty współpracy, działania promocyjno-aktywizacyjne i inne).

Respondenci wskazywali na znaczący wpływ podejmowanych inicjatyw na nabywanie potencjału przez organizacje pozarządowe, jak również mieszkańców i wnioskodawców. Wielu z nich stało się partnerami LGD, którzy nie tylko zrealizowali projekty, ale również zaangażowali się w budowanie lokalnego partnerstwa. Wszystkie wspierane projekty przekładały się na ogół mieszkańców, gdyż to oni byli końcowym ich beneficjentem. Lokalna społeczność doświadcza możliwości wpływu na to, co się dzieje w ich otoczeniu. Podkreślano, iż w szczególności po okresie pandemii oraz w czasie nadchodzącego kryzysu ważnym elementem wpływającym na zachowanie potencjału ludzkiego będą spotkania integracyjne, wyjazdy studyjne, szkolenia i warsztaty dla społeczności lokalnych oraz dalsze wsparcie działalności organizacji pozarządowych czy infrastruktura społeczna. W nowej strategii powinno znaleźć się pula środków na realizację tego typu inicjatyw, zwłaszcza iż cieszą się one dużą popularnością.

Podejmowane projekty miały na celu nie tylko doskonalenie, ale również powinny służyć radzeniu sobie z wyzwaniami i optymalizowaniu oddolnego zaangażowania mieszkańców. Wpływa na to zbudowana przez wiele lat współpraca i partnerskie realizacje.

Otwartość LGD na nowych partnerów (obecnie w skład LGD wchodzi 473 członków partnerstwa) angażuje nowych ludzi i stwarza nowe możliwości, wnosi zasoby, pomysły i innowacje, co wpływa na wzmocnienie lokalnych powiązań i zachęca do zaangażowania się. Zresztą sektor społeczny obok sektora gospodarczego jest kluczowym elementem wdrażania Podejścia Leader. Wypracowane przez lata formy współdziałania i współpracy mają bezpośredni wpływ na wydajność lokalnych zasobów ludzkich. Zbudowane powiązania i relacje między ludźmi, nadały im formalną i nieformalną formę służącą stymulowaniu zachowań społecznie korzystnych. Budowany kapitał społeczny dostarcza nam m.in. wzorów współdziałania poprzez np. identyfikację dobra wspólnego oraz umożliwia pielęgnowanie relacji między ludźmi na zasadach zaufania, zrozumienia, wypracowania wspólnych wartości i wzorców zachowania. Ten kapitał społeczny stanowił głównego adresata realizowanych operacji i inicjatyw.

W kolejnym okresie programowania istotne będzie zatem położenie większego nacisku na działania kształtujące postawy obywatelskie w społeczności lokalnej, budujące poczucie sprawczości mieszkańców oraz angażujące w większym stopniu młodzież oraz seniorów. Ważnym aspektem budowania kapitału społecznego będzie wsparcie lokalnych liderów, w szczególności młodych, którzy staną się wsparciem przy inicjowaniu i później wdrażaniu projektów społecznych.

1.3. Przedsiębiorczość

Podejmowane przedsięwzięcia z zakresu rozwoju przedsiębiorczości, w szczególności tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, stanowiły niezwykle istotny obszar aktywności LGD. Wsparcie przedsiębiorczości zostało przypisane do celu ogólnego 1. Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców, na który przeznaczono ponad 50% środków LSR.

Odbiorcami wsparcia byli mieszkańcy podejmujący działalność gospodarczą oraz sektor mikro i małych przedsiębiorstw. Zidentyfikowane na poziomie LSR grupy defaworyzowane (osoby młode do 30 r.ż. oraz osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych) mogły liczyć na szczególne preferencje w tym obszarze. To właśnie oni stanowili grupę osób zagrożonych bezrobociem. Niska aktywność społeczna osób młodych przejawia się niskim zaangażowaniem w działalność organizacji pozarządowych, brakiem chęci do aktywności wolontaryjnej. Trudna sytuacja na rynku pracy dotyczyła również osób o niższych kwalifikacjach, bez odpowiedniego doświadczenia. Brak atrakcyjnych propozycji pracy był jedną z przesłanek migracji.

W zakresie rozwoju przedsiębiorczości wnioskodawcy mieli możliwość przeznaczenia części kosztów na podnoszenie kompetencji własnych lub zatrudnianych pracowników. Sprzyjało to budowaniu potencjału na przyszłość.

Ostatnie lata przyniosły rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR. Przede wszystkim należy stwierdzić, że w badanym okresie wzrosła liczba podmiotów gospodarki narodowej w całym województwie, jak i na obszarach wiejskich. Pomimo tego mieszkańcy nadal odczuwają niewystarczającą ofertę sektora przedsiębiorców w zakresie usług. Struktura pod względem form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw na obszarze LSR to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa, a wśród nich przeważa jednoosobowa działalność gospodarcza prowadzona przez osoby fizyczne.

Najwyższe tempo wzrostu liczby przedsiębiorców cechuje gminy usytuowane wokół większych miast.

Widoczny jest również ścisły związek z cechami demograficznymi społeczności lokalnej oraz poziomem przedsiębiorczości wiejskiej.

Respondenci z obszaru LSR w większości potwierdzali, iż w latach poprawiła się sytuacja na rynku pracy, a przede wszystkim dało się zaobserwować powstanie nowych firm oraz rozwój oferty wśród istniejących. Dane sprawozdawcze pokazują, iż wybrane przez LGD projekty w zakresie przedsiębiorczości wpłynęły na osiągnięte w tym zakresie wyniki. Udało się bowiem zrealizować szereg innowacyjnych operacji, z których znacząca część funkcjonuje nadal. Przeprowadzona analiza na kompletnych danych beneficjentów wsparcia dla przedsiębiorców wykazała, iż w badanym okresie zawiesiło lub wyrejestrowało działalność gospodarczą 9,9% wspartych przedsiębiorców. Biorąc pod uwagę wszystkie negatywne konsekwencje jakie pojawiły się w następstwie lockdownów oraz wojny w Ukrainie, wynik ten należy uznać za wysoce zadowalający. Warto bowiem podkreślić, że zmienione podejście do okresu trwałości w zakresie przedsięwzięć na podejmowanie działalności gospodarczej pozwala liczyć okres trwałości od momentu zgłoszenia się przed osobą podejmującą działalność gospodarczą do ubezpieczeń emerytalnych, rentowych i wypadkowych (tzw. samozatrudnienie oskładkowane) lub od momentu zatrudnienia pracownika. Wiele uruchomionych działalności oraz większość rozwijanych znajduje się już po okresie trwałości, a mimo to nadal funkcjonuje na obszarze objętym LSR.

Znacząca część respondentów nie wyobraża sobie skutecznego funkcjonowania LGD w nowej perspektywie bez skierowanie wsparcia na obszar związany z przedsiębiorczością. Jednak w związku z dużą liczbą utworzonych nowych podmiotów oraz czekającą nas niezwykle trudną sytuacją na lokalnym rynku, warto rozważyć skierowanie większego strumienia środków finansowych na wsparcie inicjatyw firm już istniejących.

Analiza wsparcia rozwoju przedsiębiorczości poprzez cele do niej przypisane została przedstawiona w Rozdziale 5.2 Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR. Nabory w tym zakresie cieszyły się bowiem największym zainteresowaniem.

1.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Sąsiedztwo aglomeracji górnośląskiej stwarza możliwości rozwoju turystyki na obszarze LSR. Znajdują się tutaj atrakcyjne tereny pod budownictwo rezydencjalne i letniskowe. Nadal jednak potencjał turystyczny obszaru pozostaje nie w pełni wykorzystany, gdyż brakuje bazy noclegowej i częściowo gastronomicznej

oraz imprez i działań promocyjnych o znaczeniu ponadlokalnym. LGD zainicjowała realizację wielu przedsięwzięć oddziałujących na atrakcyjność turystyczną obszaru. Obejmowały one w szczególności opracowanie i wprowadzenie zasad przyznawania marki lokalnej, wdrożenie projektu Marki Turystycznej – Sieć Ekomuzea, opracowanie koncepcji sieci tras rowerowych i wdrożenie projektu związanego z turystyką rowerową. Aktywności objęty również wypromowanie projektów związanych z Legendami oraz Smakami z Leśnej Krainy Górnego Śląska.

Wsparciu turystyki i dziedzictwa kulturowego służyło szereg naborów ogłaszanych z zakresie rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego. Realizowane projekty obejmowały inwestycje zewnętrzne w infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną pozwalające na tworzenie miejsc do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez zagospodarowanie terenu, place zabaw, siłownie terenowe, ścieżki, itd. oraz infrastrukturę wewnętrzną związaną z doposażeniem obiektów lub ich adaptacją na miejsca rekreacji i wypoczynku.

Obszar LSR posiada bogatą kulturę i wyróżniającą się kuchnię regionalną i gościnnością. To miejsce pełne zieleni i świeżego powietrza, o co niezwykle trudno w województwie śląskim. Posiada ciekawe zabytki i historię, dlatego idealnie nadaje się do rozwoju turystyki wiejskiej. Na tym obszarze warto leczyć syndrom deficytu natury. Skuteczność podejmowanych działań w zakresie promocji turystyki i dziedzictwa kulturowego obszaru spowolniła pandemia. Respondenci dostrzegają drzemiący na obszarze potencjał i wskazują na potrzebę jego rozwoju. Nie da się bowiem zbudować turystycznej marki regionu w kilka lat. Działania muszą być systematyczne, wtedy pojawi się szansa na jego spożytkowanie. Działania w zakresie budowy wyspecjalizowanego produktu turystycznego wydają się odzwierciedlać te oczekiwania.

Na obszarze LSR agroturystyka traktowana jest jako strategiczny priorytet rozwoju turystyki. Może to znaleźć odzwierciedlenie w nowej perspektywie, w której wsparcie agroturystyki będzie jednym z premiowanych obszarów w ramach wyboru LSR. Tym bardziej, że warunki makroekonomiczne sprzyjają rozwojowi lokalnej turystyki rodzinnej, a ze względu na położenie obszaru także turystyki weekendowej, zapewniającej możliwość aktywnego spędzania wolnego czasu, także poprzez poznawanie walorów przyrodniczych i kulturowych.

Obszar LSR wyróżnia się również bogatym dziedzictwem kulturowym. Dotyczy to zarówno sfery kultury materialnej jak i duchowej. Widoczna była daleko idąca współpraca między jednostkami sektora finansów publicznych (muzea, izby regionalne, ośrodki kultury, świetlice oraz biblioteki publiczne) oraz organizacjami pozarządowymi (Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, zespoły folklorystyczne, orkiestry dęte i inne). Składane w ramach naboru projekty pokazują zainteresowanie kulturą także lokalnych przedsiębiorców. Sfera kultury jest ważnym czynnikiem rozwoju lokalnego, zwłaszcza jeśli zwyczaje i wzory zachowań oparte są na lokalnych tradycjach i wartościach. Biorąc pod uwagę zakres wsparcia kierowanego przez LGD można zauważyć staranność o zachowanie harmonii pomiędzy potrzebami społecznymi a walorami otoczenia. Nabory wniosków poza przedsiębiorczością w większości pokrywały się ze zgłaszanym zapotrzebowaniem.

Przedstawiciele lokalnej społeczności wskazywali na szanse wynikające właśnie z rozwoju turystyki, gdyż wzrasta zapotrzebowanie na turystykę aktywną i prozdrowotną. Niewykorzystanie posiadanego potencjału do rozwoju turystyki może w dłuższej perspektywie wpłynąć na spadek atrakcyjności obszaru w kontekście chociażby rosnącej konkurencji ze strony sąsiednich regionów. Warto wykorzystać szansę rozwoju usług związanych z turystyką weekendową lub samą rekreacją.

Respondenci potwierdzili, że widoczne jest zwiększenie liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji.

Analiza wsparcia rozwoju turystycznego obszaru w oparciu o walory przyrodnicze i kulturalne została przedstawiona w Rozdziale 5.2 Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR.

1.5. Grupy defaworyzowane

W LSR, w wyniku dokonanej diagnozy obszaru, zidentyfikowano dwie grupy defaworyzowanej: osoby do 30 r.ż. oraz osoby z niskimi kwalifikacjami zawodowymi. Wybór grup defaworyzowanych odpowiadał na problemy występujące na obszarze LGD i można przyjąć, iż nadal pozostaje aktualny. W LSR przewidziano wiele działań, które realizowały potrzeby grup defaworyzowanych, co dodatkowo znalazło odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. W każdym z naborów wnioskodawcy mogli uzyskać dodatkowe punkty, jeśli wykazali, że planowane przedsięwzięcie jest skierowane do grup defaworyzowanych. Przy czym wyżej punktowane było większe oddziaływanie projektu na grupy defaworyzowane poprzez zaspokojenie potrzeb większej ich liczby. W znacznej części zgłaszane projekty były skierowane na potrzeby grup defaworyzowanych, co pozwoliło m.in. na utworzenie miejsc pracy im dedykowanych.

Wśród grup defaworyzowanych nie zidentyfikowano osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Jednak inne działania skierowane na wzmocnienie kapitału społecznego, rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury oddziaływały na zmniejszenie zagrożeń w tym zakresie. Wobec wielu wyzwań, jakie czekają nas w najbliższy czasie, należałoby raz jeszcze dokonać analizy i wskazać grupy osób znajdujące się w niekorzystnej sytuacji, do których należałoby kierować wsparcie.

Realizowane przez LGD działania przyczyniły się do poprawy sytuacji grup defaworyzowanych. Co do zasady służyły temu wszystkie przedsięwzięcia LSR.

W kontekście nowych wyzwań związanych z następstwami wojny w Ukrainie oraz efektów kryzysu energetycznego można się spodziewać wzrostu skali ubóstwa i wykluczenia, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Ubóstwo dotyczy osób, których dochody i zasoby nie są wystarczające do utrzymania poziomu życia uznanego za wystarczający w społeczeństwie, w którym żyją.

Natomiast wykluczenie społeczne jest to proces, w wyniku którego pewne osoby nie mogą w pełni uczestniczyć w życiu społecznym ze względu np. na ich ubóstwo, brak podstawowych kwalifikacji lub w wyniku dyskryminacji. Nie jest łatwo zdefiniować zjawisko wykluczenia społecznego oraz znaleźć skuteczne formy rozwiązania tego problemu. Jest ono efektem braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych lub społecznych np. w zakresie ekonomicznym, edukacyjnym lub kulturowych, komunikacyjnym, informacyjnym, cyfrowym. Może dotyczyć osób młodych, starszych, niepełnosprawnych, chorych i wielu innych.

Przygotowując się do określenia założeń dla nowego okresu programowania w zakresie warto rozważyć precyzyjniejsze zdefiniowanie wskaźników bezpośrednio odnoszących się do wsparcia grup osób w niekorzystnej sytuacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć. Dzięki temu możliwy będzie bieżący monitoring ich sytuacji i jednoznaczne podejście do interpretacji wskaźników.

Wywiady wskazują, iż w zakresie oczekiwanych działań podejmowanych na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego należałoby podejmować zarówno działania miękkie bezpośrednio wpływające na poprawę sytuacji, jak również kierować wsparcie do podmiotów realizujących przedsięwzięcia oddziałujące na przeciwdziałanie tym zjawiskom, tj. wsparcie ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury, w tym tworzenie miejsc do wypoczynku i rekreacji, preferowanie osób w niekorzystnej sytuacji przy środkach kierowanych na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, usługi publiczne, itd.

1.6. Innowacyjność

Innowacyjność jest jednym z podstawowych celów przekrojowych unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich, dlatego promocja innowacyjności znalazła odzwierciedlenie w celach i przedsięwzięciach LSR oraz w lokalnych kryteriach wyboru. Innowacyjność dotyczyła również samego podejścia do sposobu przygotowania LSR, w której uwzględniono wsparcie na przygotowanie koncepcji smart village (ukierunkowanych na rozwiązania innowacyjne).

Innowacyjność została zdefiniowana na poziomie LSR. Przez innowacyjność należało rozumieć zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych zasobów unikalnych i charakterystycznym na obszarze LSR (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych). Innowacyjne było również ich nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja.

Definicja nie odróżniała się znacząco od stosowanych przez inne LGD, przy czym ocena innowacyjności była stopniowa. Wyżej ceniono innowacyjność projektu na całym obszarze LSR, niż na obszarze jednej gminy. Praktyczne zastosowanie definicji innowacyjności przysparzało członkom rady oceniającym parkiety, jak również samym beneficjentom wiele trudności zwłaszcza w początkowym okresie wdrażania LSR.

Członkowie Rady wskazywali, iż część projektów nie miała charakteru innowacyjnych, ponieważ wzorowała się na wcześniej powstałych usługach czy produktach zwłaszcza z kontekście wykorzystania lub zmobilizowania lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Część wnioskodawców zabiegała o punkty za innowacyjność, mimo, iż w rzeczywistości nie wdrażała innowacji w skali LSR. Niektórzy wskazywali na drobne zmiany, które miały być nowością na terenie gminy. Mimo tego większość projektów uzyskała status innowacyjnych, czemu sprzyjała stopniowalność kryterium oraz szeroka definicja innowacji. Prawie każdy z projektów jest w pewien sposób unikalny i właśnie tym projekty różnią się od procesów o charakterze powtarzalnym. Nie kategoryzowano projektów pod kątem innowacyjności, jednak pojawiły się innowacje produktowe, procesowe i marketingowe.

1.7. Projekty współpracy

LGD podjęła się realizacji 6 projektów współpracy i planuje 7 absorbując maksymalny możliwy budżet wynoszący 10% środków dedykowanych dla poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW na lata 2014-2020, tj. 543 950,00 euro. W okresie badania LGD zawarła z podmiotem wdrażającym 6 umów o przyznaniu pomocy i rozliczyła 2 projekty. Realizacja wszystkich zamierzeń przebiega zgodnie z założeniami, nie występują czynniki mogące zakłócić możliwość ich realizacji w zakładanych terminach.

Zgodnie z wypracowaną przez ENRD definicją współpraca oznacza podejmowanie wspólnych działań z przynajmniej jednym obszarem w innym kraju oraz dzielenie się doświadczeniami. Współpracę należy traktować jako część lokalnej strategii rozwoju, a nie jako element ją uzupełniający. Może ona być na przykład sposobem na osiągnięcie masy krytycznej niezbędnej z perspektywy wykonalności konkretnego projektu albo też środkiem zachęcającym do podejmowania inicjatyw uzupełniających takich jak wspólne działania marketingowe LGD w różnych regionach. Głównym rezultatem przewidywanym w ramach współpracy jest wzajemne uczenie się.

Dotychczasowe doświadczenia nabyte w trakcie realizacji projektów współpracy wskazują na ich szczególną użyteczność, identyfikowaną nie tylko w kontekście efektów rzeczowych i finansowych. To właśnie współpraca stała się fundamentalną cechą oraz źródłem innowacji i wartości dodanej zapewnianej przez metodę LEADER. Wspiera ona i zachęca LGD do podejmowania działań wspólnie z innymi LGD lub z grupą stosującą podobne podejście. W obecnej perspektywie LGD podejmowała się projektów współpracy międzyterytorialnej w obrębie województwa i poza. Zrealizowano również międzynarodowe projekty współpracy.

Projekty współpracy obejmują konkretne działania o jednoznacznie określonych rezultatach zapewniających korzyści wszystkim partnerom, w tym bezpośrednio oddziaływanie projektu na obszar każdego z nich. Dzięki realizacji projektów w takiej formule udało się nadać lokalnym przedsięwzięciom nowy wymiar a sam projekt uzyskuje większą masę krytyczną, ponieważ całkowite korzyści znacznie przewyższyły sumę poszczególnych osiągnięć (1+1=11).

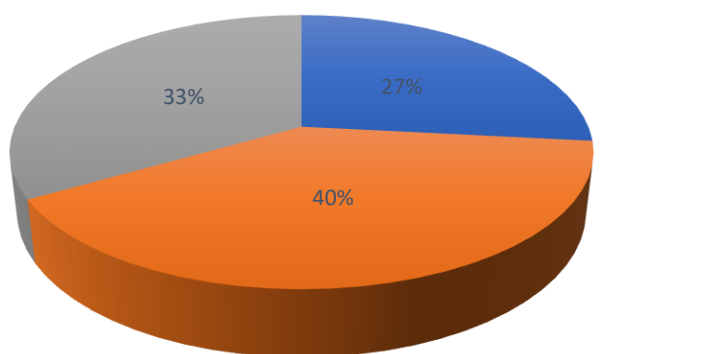
Poprzez połączenie zasobów i wiedzy fachowej uzyskano korzyści skali oraz synergie, które sprzyjały zrealizowaniu założeń projektu, były pomocne w zaspokajaniu potrzeb i rozwiązywaniu problemów ujętych w LSR współpracujących obszarów. Pozyskanie nowych partnerów zapewniło szersze pozycjonowanie LGD i oferty na nowych rynkach, w szczególności poprzez promocję. Współpraca międzynarodowa otworzyła LGD drogę do nowych kontaktów, poszerzenia horyzontów oraz dostępu do dodatkowego know-how. Zamiast ze sobą konkutować, współpracujący partnerzy wykorzystali wzajemnie uzupełniające się cechy oraz podobieństwa. Nowe wizje, nowe wymiary i międzynarodowe doświadczenia były zachętą do stosowania lepszych metodologii działania i nowych metod pracy. Pośrednio wygenerowało to dla obszarów wiejskich korzyści o charakterze społeczno-ekonomicznym oraz ekologicznym.

Międzynarodowy projekt współpracy wpłynął również na budowanie tożsamości terytorialnej i podnoszenie świadomości w sferze poznawania swojego regionu i jego historii. Lepsze zrozumienie własnego obszaru poprzez interakcje międzynarodowe wyzwoliło potrzebę do stania się faktycznymi „ambasadorami” regionu.

1.8. Ocena funkcjonowania LGD

LGD jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną spełnia wymogi określone w art. 4 ustawy RLKS⁶. Jednocześnie w organie decyzyjnym (Radzie) żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. LGD odpowiada za realizację LSR, w tym w szczególności ogłaszanie konkursów, przyjmowanie wniosków i przedkładanie ich Radzie LGD, celem dokonania wyboru projektów do realizacji w ramach LSR. Ponadto, wdraża plan komunikacji z lokalną społecznością zawierający w szczególności opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, jak również opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz ich efektów.

Wykres nr 20 Rozkład sektorowości wśród członków Rady

■ sektor publiczny ■ sektor gospodarczy ■ sektor społeczny, w tym mieszkańcy

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Na przestrzeni dwóch perspektyw programowych LGD wypracowała partnerskie relacje ze wszystkimi partnerami, co stanowi fundamentalną cechę podejścia Leader. Wypracowane mechanizmy zapewniły m.in. prawidłowe funkcjonowanie wszystkich organów LGD (Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna, Rada LGD), z których mimo, że każdy ma do odegrania inną rolę, to wszystkie razem działały wydajnie, co pozwoliło osiągnąć zakładane cele. Wszyscy interesariusze mają możliwość inicjowania zmian oraz wypowiedzania się na temat funkcjonowania LGD, poprzez prowadzone przez biuro LGD działania monitoringowe oraz ewaluacyjne. Forma współpracy zawsze była dostosowywana do odbiorców.

⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności

Funkcjonowanie biura LGD należy ocenić pozytywnie. Bezpośredni wpływ na bardzo dobrą ocenę pracy miała m.in. doskonała znajomość zasad i procedur przez pracowników biura oraz świetne rozeznanie w potrzebach lokalnej społeczności. Anketowani i respondenci bardzo pozytywnie oceniają działalność LGD, zwłaszcza iż znacząca większość skutecznie korzystała z oferty wsparcia oraz działań aktywizujących. Doceniano skuteczny zakres doradztwa pracowników biura LGD, wysoką użyteczność informacji zamieszczanych na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych. Mimo, iż zespół pracowników biura nie jest duży – składał się z 6 pracowników: Dyrektora Biura oraz 4 Specjalistów (ds. animacji lokalnej i księgowości, ds. monitoringu i ewaluacji, ds. wdrażania LSR, ds. obsługi kancelarii, rozwoju oraz promocji) oraz 1 koordynatora projektu współpracy „Marka Turystyczna - Sieć Ekomuzea”. Współpraca oparta jest na zasadach partnerskich, co pozwala uniknąć konfliktów. Podział zadań pomiędzy pracowników jest przejrzysty i stały, przy czym w okresach wzmożonej pracy przy określonym zadaniu, pracownicy się uzupełniają lub zastępują. Dotyczy to w szczególności organizacji i przeprowadzenia naborów wniosków oraz różnego rodzaju przedsięwzięć animacyjnych kierowanych do większej grupy obiorców.

Działania komunikacyjne realizowane są przez LGD z dużą systematycznością. Zespół prowadzi również monitoring podejmowanych działań. Dobór działań komunikacyjnych był uzależniony od etapu realizacji LSR i celu danego zamierzenia.

W realizacji działań komunikacyjnych biuro wykorzystywało wszelkie dostępne metody i kanały dotarcia do odbiorców: mailing, strony internetowe LGD i gmin wchodzących w skład LGD, biuletyn LGD, prasa, spotkania informacyjno – szkoleniowe, materiały informacyjne, promocyjne, doradztwo w biurze LGD. Dostęp do działań realizowanych przez LGD był powszechny. W przypadku np. wyjazdów studyjnych , w których mamy ograniczoną liczbę uczestników, wprowadzano jasne i partnerskie mechanizmy zasad uczestnictwa. Z oferty LGD korzystało szerokie grono odbiorców: przedstawiciele sektora społecznego, gospodarczego oraz publicznego, potencjalni beneficjenci oraz inni mieszkańcy obszaru LSR. Szczególną uwagę przykładano przy organizacji działań animacyjnych do zapewnienia uczestnictwa osobom identyfikowanym na poziomie LSR jako grupy defaworyzowane.

Działania komunikacyjne zostały zaplanowane adekwatnie do potrzeb i możliwości budżetowych, cechowały się również systematycznością. Respondenci pozyskiwali informacje na temat LGD i jej działalności z różnych źródeł, bez najmniejszych trudności.

Zakres informacji zawartych na stronie internetowej, jej przejrzystość, funkcjonalność i intuicyjność mogą być wzorem do wykorzystania na przyszłą perspektywę.

Należy również podkreślić, iż pandemia COVID-19 nie wpłynęła znacząco na pracę Biura LGD. Dostosowano się do wszystkich wymogów i standardów związanych z bezpieczeństwem, jednak zapewniono bieżącą obsługę zainteresowanych wnioskodawców bądź za pośrednictwem poczty elektronicznej, bądź telefonu lub spotkań online.

LGD zapewnia również możliwość systematycznego podnoszenia kwalifikacji pracowników biura LGD, Zarządu i Rady, dzięki czemu możliwe było stałe wspieranie beneficjentów w procesie realizacji i rozliczania projektów.

1.9. Ocena procesu wdrażania

Proces wdrażania należy ocenić pozytywnie. W ramach Inicjatywy LEADER niezbędne było zastosowanie partnerskiego podejścia w kontaktach wewnętrznych jak i zewnętrznych. Istotne było również propagowanie przykładów dobrych praktyk, które były dowodem na możliwość skutecznego aplikowania o środki na realizację własnych zamierzeń. LGD musiała wielokrotnie się mierzyć z wyzwaniami i problemami, najczęściej niezależnymi od niej, np. związanymi z pandemią COVID-19, czy następstwami wojny w Ukrainie. W analizowanym okresie konieczne było dokonanie zmian w LSR.

Najważniejsze korekty była następstwem potrzeby przesunięcia środków (oszczędności) m.in. w następstwie zmiany podejścia do przeliczeń na walutę euro. Wymagało to również aktualizacji planu działania w zakresie wskaźników oraz planu komunikacji. Konieczne było też dostosowywanie LSR do zmian w przepisach prawna lub wytycznych.

Opracowane procedury były przejrzyste, niedyskryminujące oraz pozwalały uniknąć ryzyka konfliktu interesów zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów unijnych i krajowych. W przypadku wystąpienia jakichkolwiek problemów z interpretacją zapisów procedur, każdy potencjalny beneficjent miał możliwość uzyskać niezbędne informacje od pracowników biura LGD.

Podejście Lader zapewnia oddolny wybór projektów, który ze względu na swoją wartość najlepiej przyczyniają się do wdrażania LSR. Wpływ lokalnych kryteriów na wybór projektów odbywa się za pomocą oceny zgodności projektu z obowiązującymi kryteriami. Przyjęte kryteria były rodzajem kompromisu między wytycznymi, zaleceniami i potrzebami LSR. Dzięki temu umożliwiły dokonywanie skutecznych wyborów. Zwykle kryteria ewaluują wraz z przesuwaniem się etapów wdrażania strategii, jednak w przypadku LGD nie było potrzeby dokonywania zasadniczych zmian w tym zakresie.

Przyjęte kryteria zapewniały weryfikację spełnienia nałożonych w konkursie na wybór LSR wymogów, oraz pozwalały na różnicowanie wniosków. Wnioskodawca miał możliwość dokonania oceny we własnym zakresie i określenia oczekiwanej liczby punktów. W sytuacji, jeśli Rada nie przyznała punktów w ramach danego kryterium, miał możliwość zapoznania się z uzasadnieniem oceny i złożenia protestu.

Na końcowym etapie wdrażania LSR można zauważyć, iż w większości przypadków wnioskodawcy, Rada LGD oraz podmiot wdrażający mieli podobne podejście do interpretowania zasad oceny wg lokalnych kryteriów. Rozbieżności pojawiały się jedynie w momencie nie uzyskania wystarczającej liczby punktów do dokonania wyboru lub do zmieszczenia się w limicie z ogłoszenia. Niezadowolenie części Wnioskodawców jest wpisane w ocenę.

W opinii respondentów obowiązujące kryteria zapewniały wybór projektów, które w najwyższym stopniu przyczyniały się do osiągnięcia efektów LSR. Dlatego też przyjęte kryteria spełniły swoją rolę.

W kontekście nowej perspektywy programowej konieczny będzie odpowiedni dobór kryteriów. Warto wyciągnąć już na tym etapie odpowiednie wnioski m.in. w zakresie zasad stopniowania punktacji w ramach określonego kryterium. Np. w zakresie kryterium związanego z wpływem operacji na ochronę środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, określono minimum kwotowe (5% wydatków na zadania w tym zakresie) ale nie wprowadzono kryterium rodzajowego (np. preferencja dotyczy wydatków na OZE), które jednoznacznie wskazałoby jakie działania wpływają (oddziałują) bezpośrednio na środowisko, a jakie są elementem promocji (wpływają na podstawy ma edukację). Podobnie w przypadku innowacyjności – należy np. wykluczyć innowacje pozorne lub działania imitujące.

Lokalne kryteria wyboru zostały opracowane zgodnie z wymogami, posiadały metodologię stosowania wyliczeń, były mierzalne albo zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób dokonania oceny, wskazujący wymagania konieczne do spełnienia w zakresie danego kryterium, nie budzące wątpliwości interpretacyjnych.

Kryteria posiadały dodatkowe opisy/definicje umożliwiające ocenę. Zasady ustalania lub zmiany kryteriów zostały określone w sposób jednoznaczny i przejrzysty. Ta przejrzystość zachęcała wnioskodawców do takiego przygotowywania projektów, żeby możliwe było uzyskanie najwyższej liczby punktów. Dokonując wyboru w zakresie obowiązujących kryteriów zabiegano, żeby ich spełnienie nie było obciążone ogromnym wysiłkiem, ale jednocześnie, żeby zapewniały możliwość wyboru najlepszych projektów. Kryteria miały różnicować projekty w zakresie liczby uzyskiwanych punktów, żeby możliwy był ranking projektów i dokonanie wyboru z najwyżej punktowanych. Uzyskanie większej liczby punktów wiązało się z koniecznością odpowiedniego przygotowania projektu oraz ukierunkowania go na kluczowe zagadnienia premiovane w ramach lokalnych kryteriów.

Wybór operacji najlepiej wpisujących się w lokalne kryteria pozytywnie wpływał na możliwość realizacji wskaźników LSR, ale również innych założeń jak np. innowacyjność, ochrona środowiska, czy wsparcie grup defaworyzowanych. Stasowane w LGD lokalne kryteria wyboru spełniły swoją rolę, pozwalając na wybór najlepszych operacji, które zapewniły możliwość realizacji LSR zgodnie z planem.

Nabyte doświadczenia i wnioski wynikające ze stosowania poszczególnych kryteriów zostaną wykorzystane w nowej perspektywie. Jakiegokolwiek zmiany powinny powodować skuteczniejszy wybór projektów.

Wszystkie wybrane projekty przyczyniały się do skutecznego wdrażania LSR i zapewniły osiągnięcie zakładanych wskaźników. LSR była odpowiedzią na problemy społeczności, zatem każda operacja oddziaływała na zaspokojenie zgłaszanych potrzeb lub niwelowała występujące braki.

Jednocześnie projekty, które znajdowały się wyżej na liście realizowały wskaźniki w większym stopniu. Co do zasady każdy zrealizowany projekt był odpowiedzią na potrzeby zdiagnozowane w LSR

Wybór wniosków to pochodna wielu czynników, które składają się na ostateczny efekt. Pierwszym jest poprawność formalna i merytoryczna dokumentacji, drugim – stopień spełniania przez projekt lokalnych kryteriów, ostatnim – przygotowanie projektu w taki sposób, żeby w najwyższym możliwym stopniu spełniał lokalne kryteria dostępu. Poza tym projekt musiał być realny i możliwy do realizacji – a w przypadku rozwoju przedsiębiorczości – również uzasadniony ekonomicznie.

Nabory wniosków były ogłaszane w zamkniętych przedziałach czasowych, tj. w terminach od – do. To powodowało, że możliwość ubiegania się o wsparcie została ograniczona czasowo do terminu określonego w ogłoszeniu. Biorąc pod uwagę fakt, iż LGD wybierała projekty, które były zgodne z LSR, programem oraz uzyskały największą liczbę punktów według lokalnych kryteriów wyboru – można przyjąć, iż wybierane projekty były najlepsze ze złożonych w danym czasie. Ponadto, obowiązujące przepisy i wytyczne pozwalają na wybór projektów, które już na etapie oceny LGD są możliwe do realizacji i mają szansę uzyskać dofinansowanie (zapewnia to ocena zgodności z PROW na lata 2014-2020).

Od 2015 roku, kiedy lokalne strategie były przygotowywane przez lokalną społeczność zmieniło się otoczenie LSR. Wnioskodawcy zgłaszali dziś wiele problemów, w związku z zaistniałą sytuacją pandemiczną, z których zasadniczym było utworzenie i utrzymanie miejsc pracy ponad wymagane minimum. Problemy związane były również z terminowością dostaw i opóźnieniami w realizacji robót budowlanych. Rozwiązywano je albo poprzez zmianę przepisów oraz wydłużanie terminów realizacji projektów.

Budżet został optymalnie zaprojektowany. Wysokość środków na poszczególne przedsięwzięcia była adekwatna do potrzeb zdiagnozowanych i zaprojektowanych w ramach poszczególnych przedsięwzięć. Często popyt przekraczał dostępny budżet. Budżet LSR zostanie wykorzystany w całości, jednak nie wszystkie zgłaszane potrzeby zostaną zaspokojone. Ten duży popyt powinien znaleźć odzwierciedlenie w założeniach do nowej perspektywy programowej.

Na przyszłość można również zadbać o skuteczniejszy obieg informacji między podmiotem wdrażającym, ARiMR, MRiRW i LGD poprzez utworzenie kanału dostępu grupom do interpretacji, stanowisk, a także danych o operacjach, na każdym etapie ich realizacji. Dobrze byłoby wprowadzić już kanały informacyjne związane z nową perspektywą programową.

Należałoby ujednoczyć podchodzenie do wszystkich działań związanych z PROW jak i pozostałych Programów (beneficjenci korzystający z różnych źródeł wsparcia wskazują w tym zakresie na duże różnice w podejściu do aplikowania i oceny). Będzie to postulat podejmowany przy rozmowach o nowym okresie programowania.

1.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Zrównoważony rozwój terytorialny jest jednym z trzech celów strategicznych WPR, związanych z rozwojem społeczno-gospodarczym obszarów wiejskich, tworzeniem warunków dla ochrony różnorodności strukturalnej i podnoszeniem jakości życia w całej UE. Jednocześnie LEADER to podejście oparte na „oddolnym” rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność (RLKS) na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Akronim „LEADER” oznacza „powiązania między działaniami na rzecz rozwoju gospodarki wiejskiej”. LEADER jest podejściem mającym na celu mobilizację i realizację rozwoju obszarów wiejskich zakorzenionego w społecznościach lokalnych, a nie wykorzystanie sztywnego zestawu mechanizmów finansowych. Jego celem jest zaangażowanie energii i zasobów mieszkańców i lokalnych organizacji jako głównych aktorów rozwoju, a nie biernych beneficjentów polityki, umożliwiając im wniesienie wkładu w przyszły rozwój ich własnego obszaru.

LEADER miał zapewnić mieszkańcom obszarów wiejskich możliwość uczestniczenia w podejmowaniu decyzji na poziomie lokalnym poprzez tworzenie wielosektorowych partnerstw, które opracowują i wdrażają LSR, finansowanych z EFRROW. W strategiach LGD identyfikują potrzeby rozwojowe obszaru lokalnego i podejmują decyzje dotyczące kierunków wydatkowania środków, które najlepiej odpowiadają tym potrzebom. Podejście to miało na celu wspieranie wyjątkowo zintegrowanego, odpowiedniego i spójnego podejścia do rozwoju lokalnego.

Z badań prowadzony przez Komisję Europejską wynika, iż w zakresie Podejścia Leader opracowano rozwiązania, które na gruncie lokalnym stanowiły skuteczną odpowiedź wobec wyzwań i możliwości rozwoju gospodarczego i społecznego. Mimo, iż budżet na Podejście Leader w całym kraju stanowił niewiele ponad 7% środków EFRROW, udowodnił swoje znaczenie i skuteczny wpływ na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w całej Unii Europejskiej. Dotyczy to również LSR wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”.

LEADER to jedno z najbardziej popularnych i rozpoznawalnych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystywanych w Europie od ponad 20 lat. W Polsce zostało wprowadzone jako pilotaż w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004 – 2006”, stanowiącego jeden z elementów realizacji strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, określonej w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2004-2006.

Podejście miało wspomóc włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w proces oddolnego podejmowania decyzji i działań mających na celu poprawę jakości ich życia. W tej metodzie najważniejszym podmiotem tego procesu jest społeczność.

Najsilniejsze oddziaływanie Podejścia Leader w obecnej perspektywie programowej dotyczy tworzenia i utrzymywania miejsc pracy, zwiększenie wartości dodanej na gruncie lokalnym w obszarze kapitału ludzkiego, zachowania i promocji lokalnego dzieciństwa oraz rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. Istotą Podejścia Leader poza partnerstwem jest również współpraca. Dodatkowe korzyści dotyczą również wzrostu wiedzy i umiejętności w zakresie lokalnego zarządzania inicjatywami.

Wyniki prowadzonych badań są zdecydowanie pozytywne, choć występują pewne obszary, które mogą zostać udoskonalone. Dotyczy to w szczególności lepszej komunikacji w ramach systemu instytucjonalnego (na linii instytucja zarządzająca programem – agencja płatnicza – podmiot wdrażający - LGD), zwiększenie przejrzystości ról w ramach podejścia Leader oraz uproszczenie procedur oraz wzmocnienie współpracy i określenie nowych wskaźników dla lepszego uchwycenia przyszłych wyników.

Zastosowanie metody LEADER pozwoliło na kompleksowe rozwiązywanie lokalnych problemów, bowiem zapewniło możliwość realizacji przedsięwzięć / projektów zgodnych z LSR, unikalnych, o zróżnicowanym charakterze, które wzajemnie się dopełniały.

LEADER umożliwił również koordynację wdrażania operacji realizowanych przez różnorodnych inwestorów, co pozwalało na osiągnięcie większej efektywności niż w przypadku, gdyby te działania były niepowiązane, m.in. przez możliwość ogłaszania naborów wniosków o przyznanie pomocy obejmujących zakresem całe przedsięwzięcia LSR (projekty grantowe).

Ważnym aspektem wyboru operacji był również ich dobór pod względem komplementarnego zaspokojenia lokalnych potrzeb oraz pod kątem odpowiedzi na zgłaszane zapotrzebowania.

Należy również odnotować pozytywny wpływ Podejścia Leader na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności m.in. poprzez partnerstwo, aktywizację i integrację, ich usamodzielnienie i upodmiotowienie oraz zwiększenie efektywności podejmowanych działań (efekt kuli śnieżnej). Wartością dodaną jest również maksymalne dopasowanie do lokalnych potrzeb dzięki oddolności.

LGD we wszystkich aktywnościach wychodziła naprzeciw oczekiwaniom interesariuszy, w tym społeczności lokalnej, organizacji samorządowych, lokalnych samorządów czy przedsiębiorców. Było to jednym z czynników wpływających na dużą rozpoznawalność LGD i docenienie efektów prowadzonych działań. Respondenci w zdecydowanej większości potwierdzili, że uczestniczyli w wydarzeniach lokalnych dofinansowanych z projektów wybieranych przez LGD, korzystali z usług wprowadzonych na obszar dzięki dotacjom na wsparcie przedsiębiorczości, czy też korzystali z infrastruktury, której budowa, modernizacja lub doposażenie było finansowane dzięki dokonywanym przez LGD wyborom.

Można uznać, że LEADER wnosi europejską wartość dodaną w porównaniu z innymi politykami rozwoju obszarów wiejskich. Jego lokalne ukierunkowanie, elastyczność i zintegrowane podejście są powszechnie uznawane za wyjątkową innowację na poziomie UE, która wywarła trwały wpływ na rozwój tych obszarów.

LGD połączyła różne zasoby regionalne (podmioty, aktywa i know-how), łącząc sektory publiczne, gospodarcze i społeczne w nowy sposób, aby stymulować nowe rozwiązania i osiągać lepsze wyniki.

Znaczne zaangażowanie się w lokalną animację zbudowało nowe umiejętności i zaufanie wśród lokalnych podmiotów, w tym grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (defaworyzowanych), lokalnych stowarzyszeń czy przedsiębiorców. Inaczej jak w przypadku pozostałych funduszy UE, Podejście Leader zapewniło inwestowanie w kapitał ludzki i społeczny oraz docieranie do szerszego grona lokalnych podmiotów poprzez niestandardowe zaspokajanie ich potrzeb. Powszechnie się tak postrzega unikalne rozwiązania w ramach Inicjatywy LEADER.

LEADER wykazał wartość dodaną dla lokalnego zarządzania i kapitału społecznego. Widoczne są pozytywne skutki zaangażowania lokalnych interesariuszy w podejmowanie decyzji, mobilizację miejscowej ludności, lepsze zrozumienie lokalnego potencjału rozwojowego i sposobów jego aktywizacji. Ewoluuwał podział władzy między podmiotami (zamiast działać samodzielnie przez gminy), dzięki czemu lokalne potrzeby były lepiej zaspokajane.

Szczególną wartością dodaną dla podejścia leader jest realizacja projektów współpracy, która została opisana w niniejszym rozdziale w części 1.7. Projekty współpracy.

7. Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.

Postęp realizacji LSR nie budzi zastrzeżeń. Warte podkreślenia jest, iż w przypadku większości operacji osiągnięto już stan docelowy. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów.

Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

Generator wniosków

Co do zasady – wnioskodawcy wskazują na potrzebę dalszych uproszczeń w procedurach obsługi wniosków. Na pewno dużym uproszczeniem byłoby wprowadzenie generatora wniosków z instrukcją online i walidacjami wykluczającymi możliwość popełniania błędów formalnych.

Pozyskiwanie danych do monitorowania i ewaluacji (System IT)

Badania wykazało na występujące trudności w monitorowaniu i ewaluacji LSR związane z brakiem systemu informatycznego, do którego podmioty wdrażające wprowadzałyby dane zarówno

z wniosków o przyznanie pomocy, umów oraz z etapu rozliczenia projektu. Dotyczy to również ankiet monitorujących, które są składane do podmiotów wdrażających jedynie w wersji papierowej i są przetwarzane na poziomie pojedynczego beneficjenta. W przyszłości LGD powinna zabiegać o uzyskanie dostępu do danych z systemu IT dedykowanego do obsługi RLKS, jak miało to miejsce

w okresie programowania 2007-2013. Obecnie dostęp do danych dotyczących stanu realizacji poszczególnych projektów ogranicza się do przekazywanego przez podmiot wdrażający Zestawienia z arkusza kalkulacyjnego Excel, do którego ręcznie wprowadzane są dane z umów i płatności. Z uwagi na czasochłonność przygotowywania zestawienia – dostęp do tych danych jest cykliczny, a zakres mocno ograniczony. Ponadto, pojawiają się pomyłki. Warto zabiegać, aby na przyszłą perspektywę został zapewniony system informatyczny, w przypadku którego (wzorem perspektywy 2007-2013) możliwe byłoby generowanie gotowych zestawień oraz dedykowanych raportów z każdego etapu wdrażania w odniesieniu do pojedynczej LSR.

Definiowanie wskaźników rezultatu

Warto również zwrócić uwagę na sposób definiowania wskaźników rezultatu.

W obiektach o charakterze niekomercyjnym, ogólnodostępnych nie prowadzi się ewidencji odwiedzin. Jednocześnie w LSR nie wskazano jakiego okresu dotyczy badanie (np. roku po zakończeniu realizacji operacji), dlatego można przyjąć, iż można je odnosić do okresu trwałości. Nie zobowiązano beneficjentów do prowadzenia stosowanych ewidencji (nie znalazło to odzwierciedlenia w umowach, nie wprowadzono również obowiązku sprawozdawczego w tym zakresie, nie określono również przykładowych dokumentów, które miały stanowić ślad rewizyjny). Brak nałożenia na beneficjentów wymogu prowadzenia dokumentacji w tym zakresie powoduje, iż w ramach badania ewaluacyjnego oparto się na danych z wywiadu i dokumentacji zdjęciowej (jeśli była dostępna).

Przy określaniu liczby osób poinformowanych o produktach lokalnych z obszaru LGD, nie jest możliwe określenie pełnej liczby osób, które dowiedziały się o produkcie np. z mediów społecznościowych, ze strony internetowej, plakatów, czy innych form promocji. Zasadnie nie zobowiązano beneficjentów do prowadzenia stosowanych ewidencji, gdyż byłoby to niezwykle pracochłonne i kosztowne. W badaniu poziomu tego wskaźnika również oparto się na danych szacunkowych.

Przy formułowaniu wskaźników na nową perspektywę należy zwrócić szczególną uwagę na ten aspekt.

Szacowanie wartości wskaźników

Odnotowano znaczne przekroczenia w poziomach osiągnięcia wskaźników, co wskazuje na ich niedoszacowanie w kontekście zasad prowadzonej oceny. Dotyczy to większości wskaźników produktu i rezultatu. Można rozważyć określenie minimalnego poziomu wartości danego wskaźnika.

Zachowanie wartości dodanej współpracy

Duża liczba projektów współpracy ze znaczącymi efektami na poziomie LSR, ale również oddziałujących na cały obszar ma znaczenie dla rozwoju terenu LGD. Zachowanie niewątpliwej wartości dodanej projektów współpracy, zadbanie o innowacyjność w sferze współpracy w nowej perspektywie, nastawienie się na animowanie podmiotów do nabycia kompetencji żeby projekty współpracy były dalej realizowane jest istotne.

Definiowanie lokalnych kryteriów wyboru

W kontekście nowej perspektywy programowej konieczny będzie odpowiedni dobór kryteriów. Warto wyciągnąć już na tym etapie odpowiednie wnioski m.in. w zakresie zasad stopniowania punktacji w ramach określonego kryterium. Np. w zakresie kryterium związanego z wpływem operacji na ochronę środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, określono minimum kwotowe (5% wydatków na zadania w tym zakresie) ale nie wprowadzono kryterium rodzajowego (np. preferencja dotyczy wydatków na OZE), które jednoznacznie wskazałoby jakie działania wpływają (oddziałują) bezpośrednio na środowisko, a jakie są elementem promocji (wpływają na podstawy ma edukację). Podobnie w przypadku innowacyjności – należy np. wykluczyć innowacje pozorne lub działania imitujące.

Zapewnienie jednolitego podejścia do procedur oceny wniosków

Wypracowanie na poziomie np. województwa jednolitych procedur oceny wniosków w obszarach, w których weryfikacja dotyczy elementów wynikających z obowiązujących przepisów prawa. Uproszczenie systemu wdrażania ułatwi i przyspieszy ocenę wniosków.

Zabezpieczenie możliwości realizacji finansowego kamienia milowego z umowy ramowej poprzez wystąpienie o przesunięcie terminu realizacji zobowiązania do końca 2023 roku

Pojawienie się pandemii Covid-19 było poważnym czynnikiem ograniczającym możliwość prawidłowej realizacji LSR. Podjęte przez instytucję zarządzającą programem działania zaradcze doprowadziły m.in. do zmiany postanowień umowy ramowej. Jedynym określonym do osiągnięcia wskaźnikiem jest finansowa realizacja LSR na poziomie 85% udzielonego w ramach LSR wsparcia wg stanu na 30.06.2023 rok.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż tempo wypłaty środków tylko w części jest uzależnione od LGD, gdyż czynnikami wpływającymi na wysokość wypłaconych środków są przede wszystkim sami beneficjenci, którzy składają wnioski rozliczające realizowane projekty. Ograniczeniami w realizacji projektów są często warunki rynkowe, np. wydłużający się czas oczekiwania na dostawy spowodowany zerwaniem łańcuchów dostaw w następstwie Covid-19 oraz wojny w Ukrainie.

Na obecnym etapie wdrażania LSR nie istnieje zagrożenie osiągnięcia finansowego poziomu realizacji strategii, biorąc pod uwagę wartość zawartych umów o przyznaniu pomocy (biorąc pod uwagę terminy instrukcyjne, do końca II kw. 2023 roku powinny być zawarte wszystkie umowy o przyznaniu pomocy, z wyjątkiem przygotowania koncepcji smart village).

Osoby w niekorzystnej sytuacji – grupy defaworyzowane

Wybór grup defaworyzowanych odpowiadał na problemy występujące na obszarze LGD. Niezbędna wydaje się kontynuacja, czy też rozwój mechanizmów do nich kierowanych lub rozważenie wyboru dodatkowej grupy jak osoby starsze

Ludzie młodzi i osoby starsze.

Ten obszar będzie wymagać szczególnej analizy i wyciągnięcia wniosków na nową perspektywę. Działania na rzecz osób po 50 roku życia pozytywnie oceniło 55% respondentów (4% bardzo dobrze, 26% dobrze, 25% średnio). Negatywna ocena dotyczyła 34% respondentów. Zasadniczą kwestią w nowej perspektywie powinno być również zapewnienie wsparcia realizacji działań w ramach szeroko rozumianej polityki senioralnej.

Ponadto, przedstawiciele młodego pokolenia w niewystarczającym stopniu angażują się w prace na rzecz lokalnej społeczności.

Specyficzne potrzeby osób młodych i seniorów powinny być również uwzględnione w działaniach związanych z rozwojem ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury, czy tworzeniem oferty kulturalnej.

Zakresy wsparcia

Operacje związane z przedsiębiorczością należy ocenić w kategorii sukcesu. Respondenci wskazali przedsiębiorczość jako istotny obszar wymagający dofinansowania, zwłaszcza, że pozwala na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy.

Również działania infrastrukturalne przyniosły szereg pozytywnych rezultatów i zwiększyły atrakcyjność obszaru oraz pozytywne postrzeganie gmin objętych LSR jako miejsca do mieszkania i aktywności.

Ponadto, działania wzmacniające lokalny kapitał, skierowane na zachowanie dziedzictwa i kultywowanie tradycji były bodźcem rozwojowym obszaru.

Podobnie projekty współpracy, które dodatkowo silnie wpływały na wartość dodaną Podejścia Leader.

Przeprowadzona na etapie przygotowania LSR analiza okazała się trafna, dlatego w przygotowaniach do nowej perspektywy programowej należałoby wykorzystać mechanizmy, które zapewniły właściwy dobór zakresów wsparcia.

Potencjał obszaru

Projekty sieciujące lub projekty współpracy mogą stać się doskonałą formą rozwoju potencjału LSR oraz mieć wpływ na niwelowanie różnic rozwojowych. Kontynuowanie tych rozwiązań wydaje się nie tylko zasadne, ale skuteczne w nabywaniu kluczowych kompetencji.

8. Spis Tabel, Rysunków i Wykresów.

Spis tabel

Tabela nr 1 Obszary / pytania badawcze

Tabela nr 2 Drzewo pytań ewaluacyjnych w ewaluacji ex-post

Tabela nr 1 Obszary / pytania badawcze

Tabela nr 2 Drzewo pytań ewaluacyjnych w ewaluacji ex-post

Tabela nr 3 Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych a 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok.

Tabela nr 4 Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca.

Tabela nr 5 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto.

Tabela nr 6 Ludność w gminach bez miast na prawach powiatu i w miastach na prawach powiatu wg płci.

Tabela nr 7 Zestawienie naborów wniosków w latach 2016 -2021.

Tabela nr 8 Harmonogram naborów wniosków (stan realizacji na koniec 2021 roku)

Tabela nr 9 Zestawienie poziomu realizacji wskaźników produktu LSR

Tabela nr 10 Zestawienie poziomu realizacji wskaźników rezultatu LSR

Tabela nr 11 Finansowy stan realizacji LSR na 30.06.2022 r

Tabela nr12 Realizacja Planu szkoleń dla pracowników Biura i członków organu decyzyjnego.

Tabela nr 13 Liczba odwiedzin na stronie internetowej

Tabela nr 14 Inne materiały informacyjne

Tabela nr 15 Materiały informacyjne z głównymi założeniami LSR

Tabela nr 16 Liczba odwiedzin na portalu społecznościowym

Tabela nr 17 Liczba zorganizowanych przez biuro LGD własnych wydarzeń

Tabela nr 18 Liczba zorganizowanych przez biuro LGD spotkań z koordynatorami gminnymi

Spis Rysunków

Rysunek nr 1 Mapa obszaru

Spis Wykresów

Wykres nr 1 Rozkład sektorowości wśród członków LGD

Wykres nr 2 Główne źródła informacji o LGD i podejmowanych przez nią działaniach

Wykres nr 3 Miejsce zamieszkania

Wykres nr 4 W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Wykres nr 5 W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „W ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się?”

- Wykres nr 6 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem atrakcyjności turystycznej?
- Wykres nr 7 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem infrastruktury i oferty kulturalnej?
- Wykres nr 8 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów?
- Wykres nr 9 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych?
- Wykres nr 10 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz bezrobotnych?
- Wykres nr 11 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia?
- Wykres nr 12 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz osób po 50 roku życia?
- Wykres nr 13 Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem działań na rzecz kobiet?
- Wykres nr 14 Miejsce zamieszkania respondenta ankiety ewaluacyjnej ex-post
- Wykres nr 15 Wiek respondenta ankiety ewaluacyjnej ex-post
- Wykres nr 16 Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu
- Wykres nr 17 Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach
- Wykres nr 18 Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach?
- Wykres nr 19 Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?
- Wykres nr 20 Rozkład sektorowości wśród członków Rady

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Aneks nr 1 do umowy nr L/R/02/2022 zawarty w dniu 29 lipca 2022 r. roku w Koszęcinie przesuający termin realizacji zadania na 30.09.2022 r.

Aneks nr 2 do umowy nr L/R/02/2022 zawarty w dniu 29 września 2022 r. roku w Koszęcinie przesuający termin realizacji zadania na 30.11.2022 r.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

ANKIETA MONITORUJĄCA STOPIEŃ REALIZACJI LSR LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „LEŚNA KRAINA GÓRNEGO ŚLĄSKA”

Metryczka

M1. Miejsce zamieszkania *

- Gmina Ciasna
- Gmina Herby
- Gmina Kalety
- Gmina Kochanowice
- Gmina Koszęcin
- Gmina Krupski Młyn
- Gmina Miasteczko Śląskie
- Gmina Pawonków
- Gmina Pilchowice
- Gmina Pyskowice
- Gmina Rudziniec
- Gmina Sośnicowice
- Gmina Toszek
- Gmina Tworóg
- Gmina Wielowieś
- Gmina Zbrostawice
- Inne:

M2. Płeć *

- Kobieta
- Mężczyzna

M3. Wykształcenie *

- Podstawowe
- Zawodowe
- Średnie
- Wyższe
- Inne:

M4. Rodzaj beneficjenta *

- Rolnik
- Przedsiębiorca
- Organizacja pozarządowa
- Samorząd terytorialny
- Uczeń/Student
- Emeryt/Rencista

- Osoba bezrobotna
- Osoba nieaktywna zawodowo
- Osoba zatrudniona
- Inne:

M5 Wiek *

- Poniżej 18 lat
- 18-25 lat
- 26-35 lat
- 36-45 lat
- 46-59 lat
- 60 lat i powyżej

Proszę odpowiedzieć na poniższe pytania zaznaczając wartość najbliższą Państwa ocenie.

1. Jak oceniasz funkcjonowanie biura obszaru LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska” zapewniającego obsługę mieszkańców? *

- 1 bardzo nisko
- 2
- 3
- 4
- 5 bardzo wysoko

2. Jak oceniasz harmonogram naboru wniosków? *

- 1 bardzo nisko
- 2
- 3
- 4
- 5 bardzo wysoko

3. Jak oceniasz dostęp informacji na stronie internetowej LGD „Leśna Kraina Górnego Śląska”? *

- 1 bardzo nisko
- 2
- 3
- 4
- 5 bardzo wysoko

4. Jak oceniasz harmonogram realizacji planu komunikacji? *

- 1 bardzo nisko
- 2
- 3
- 4
- 5 bardzo wysoko

5. Jakie dodatkowe działania preferuje Pan/Pani w Planie Komunikacji (spotkania, szkolenia, prezentacje, broszury itp.)?

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

ANKIETA OCENIAJĄCA FUNKCJONOWANIE STOWARZYSZENIA LGD „LEŚNA KRAINA GÓRNEGO ŚLĄSKA”

Metryczka

M1. Miejsce zamieszkania *

- Gmina Ciasna
- Gmina Herby
- Gmina Kalety
- Gmina Kochanowice
- Gmina Koszęcin
- Gmina Krupski Młyn
- Gmina Miasteczko Śląskie
- Gmina Pawonków
- Gmina Pilchowice
- Gmina Pyskowice
- Gmina Rudziniec
- Gmina Sośnicowice
- Gmina Toszek
- Gmina Tworóg
- Gmina Wielowieś
- Gmina Zbrostawice
- Inne:

M2. Płeć *

- Kobieta
- Mężczyzna

M3. Wiek*

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 45-59
- 60 i powyżej

M4. Wykształcenie *

- Podstawowe
- Zawodowe
- Średnie
- Wyższe
- Inne:

M5. Rodzaj beneficjenta *

- Społeczny
- Mieszkańcy
- Gospodarczy
- Publiczny

Proszę odpowiedzieć na poniższe pytania zaznaczając wartość najbliższą Państwa ocenie.

1. Jak ocenia Pan/i ogólnie zaangażowanie członków LGD w jej działalność w 2021 roku?

- bardzo dobrze
- dobrze
- źle
- bardzo źle
- nie ma zdania

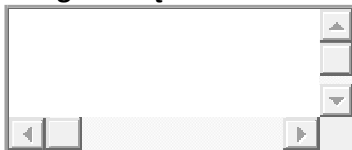
2. Czy zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem, że stowarzyszenie wykazuje zrównoważoną reprezentację podmiotów z obszaru działania LGD pod względem sektorowym, instytucjonalnym, geograficznym, społecznym?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- trochę tak / trochę nie
- raczej nie
- zdecydowanie nie
- nie ma zdania

3. Czy przyjęte procedury oraz kryteria wyboru i oceny projektów pozwoliły na wybór operacji w największym stopniu realizujących cele LSR?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- trochę tak / trochę nie
- raczej nie
- zdecydowanie nie
- nie ma zdania

4. Czy spotkał/a się Pan/i z kryterium oceny szczególnie trudnym do spełniania lub oceny w ramach ubiegania się o dofinansowanie za pośrednictwem LGD? Jeśli tak, to proszę podać jakie.

5. Jak ocenia Pan/i działania informacyjno-promocyjne prowadzone przez LGD?

- bardzo dobrze
- dobrze
- źle
- bardzo źle
- nie ma zdania

6. Jakie działania informacyjno-szkoleniowe powinny Pana/Pani zdaniem zostać wzmocnione lub wprowadzone?

7. Jak ocenia Pan/i możliwość uzyskania informacji/ pomocy ze strony LGD?

- bardzo dobrze
- dobrze
- źle
- bardzo źle
- nie ma zdania

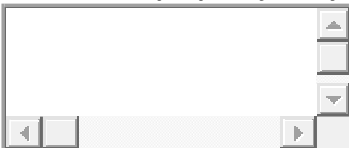
8. Jak ocenia Pan/i jakość pracy Biura i Pracowników LGD?

- bardzo dobrze
- dobrze
- źle
- bardzo źle
- nie ma zdania

9. Jak ocenia Pan/i ogólnie działalność LGD w danym roku?

- bardzo dobrze
- dobrze
- źle
- bardzo źle
- nie ma zdania

10. Co Pan/i proponuje, aby usprawnić funkcjonowanie LGD?

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

ANKIETA dla mieszkańców / podmiotów prowadzących działalność na obszarze strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2022 (dalej LSR) wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska” (dalej LGD)

METRYCZKA

1. Płeć. Należy wybrać 1 odpowiedź.

- Kobieta
- Mężczyzna

2. Wiek. Należy wybrać 1 odpowiedź.

- do 18 lat
- a) 18-25 lat
- b) 26-35 lat
- c) 36-45 lat
- d) 46-55 lat
- e) 56-65 lat
- f) 66 lat lub więcej

3. Miejsce zamieszkania Należy wybrać 1 odpowiedź.

- 1) Gmina Ciasna
- 2) Gmina Herby
- 3) Gmina Kalety
- 4) Gmina Kochanowice
- 5) Gmina Koszęcin
- 6) Gmina Krupski Młyn
- 7) Gmina Miasteczko Śląskie
- 8) Gmina Pawonków
- 9) Gmina Pilchowice
- 10) Gmina Pyskowice
- 11) Gmina Rudziniec
- 12) Gmina Sośnicowice
- 13) Gmina Toszek
- 14) Gmina Tworóg
- 15) Gmina Wielowieś
- 16) Gmina Zbrostawice

4. Reprezentuję sektor Należy wybrać 1 odpowiedź.

- a) Społeczny
(mieszkańcy, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe itd.)
- b) Gospodarczy
(przedsiębiorcy, rolnicy i inne podmioty prowadzące działalność gospodarczą)
- c) Publiczny
(jednostki sektora finansów publicznych)

5. Wykształcenie Należy wybrać 1 odpowiedź.

- a) Podstawowe
- b) Zawodowe
- c) Średnie
- d) Wyższe
- e) Inne: .....

PYTANIA EWALUACYJNE**6. Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?**

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	Trudno powiedzieć	NIE
Moja gmina jest dobrym miejscem do życia, gdzie mam możliwość realizacji podstawowych potrzeb / mogę sprawnie funkcjonować.			
Widoczne są efekty pomocy finansowej UE dzięki realizacji projektów służących poprawie jakości życia mieszkańców.			
Mieszkańcy / lokalne podmioty w większym niż wcześniej stopniu wpływają na to, co dzieje się w gminie (bardziej angażują się w jej rozwój).			
Nastąpiła poprawa na rynku pracy (mniej osób pozostaje bez zatrudnienia).			
Powstały nowe firmy.			
Firmy prowadzące działalność gospodarczą zróżnicowały / uatrakcyjniły swoją ofertę.			
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych.			
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi starszych.			
Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji.			
Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu ochronę zabytków lub miejsc mających szczególne znaczenie dla lokalnej historii.			
Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu włączenie społeczne m.in. poprzez organizację spotkań integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itp.			
Zwiększyła się liczba turystów odwiedzających nasz region.			
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu dla mieszkańców.			
Widoczna jest większa funkcjonalność w przestrzeni publicznej			
Poprawiły się relacje między mieszkańcami.			
Polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej.			
Polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności przez organizacje pozarządowe.			
Czy ma pozytywne znaczenie dla jakości życia / prowadzenia działalności obszar LSR.			
Inne aspekty			

7. Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	Trudno powiedzieć	NIE
Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez organizację różnego rodzaju inicjatyw integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itd.			

Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie podejmowanie działalności gospodarczej			
Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie lokalnych przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą			
Rozwój lokalnej infrastruktury rekreacyjnej (wspierającej poprawę jakości życia mieszkańców) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Rozwój lokalnej infrastruktury turystycznej (skierowanej do ruchu turystycznego) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Rozwój lokalnej infrastruktury kulturalnej poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Projekty powinny uwzględniać zagadnienia związane z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu.			
Projekty powinny być innowacyjne / obejmować nowoczesne rozwiązania.			
Projekty powinny zakładać większe włączenie ludzi młodych w rozwój obszaru.			
Projekty powinny wpływać na rozwój infrastruktury lub usług dostosowywanych do zmian demograficznych, m.in. starzejącego się społeczeństwa.			
Projekty powinny wpływać na wzmocnienie działalności lokalnych liderów			
Inne aspekty			

8. Czy słyszał Pan/Pani o Stowarzyszeniu Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”?

Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Tak → Proszę przejść do pytania nr 9.
- b) Nie → Proszę przejść do pytania nr 10.

9. W jaki sposób dowiedziałem się o Stowarzyszeniu Lokalna Grupa Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”? Proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź (można wybrać kilka wierszy).

	TAK
Publikacje w prasie na temat działalności LGD	
Informacje na stronie internetowej LGD	
Informacje na stronie internetowej gminy z obszaru LGD	
Informacje ze stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	
Informacje od znajomych / rodziny	
Informacje z tablic informacyjnych / billboardów / plakatów	
Informacje z publikacji / materiałów promocyjnych	
Informacje ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub warsztatów szkoleniowych	
Informacje z mediów społecznościowych (Facebook)	
Inne (podać jakie)	

10. Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	Trudno powiedzieć	NIE
Infrastruktura turystyczna / rekreacyjna / kulturalna, której budowa / modernizacja / doposażenie były ze środków LGD.			
Szkolenia / warsztaty edukacyjnej organizowane w ramach projektów dofinansowanych ze środków LGD.			
Spotkania konsultacyjne organizowane przez LGD.			
Lokalne wydarzenia integracyjno-promocyjne / imprezy kulturalne lub inne dofinansowanych ze środków LGD.			

10. Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	Trudno powiedzieć	NIE
Partnerstwo trójsektorowe, współpraca między podmiotami na rzecz rozwoju obszaru LSR.			
Możliwość pozyskania środków UE na przedsięwzięcia wpływające na rozwój obszaru LSR.			
Aktywna działalność organizacji pozarządowych (w tym Kół Gospodyń Wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych, itd.)			
Aktywna działalność lokalnych samorządów i instytucji kultury			
Przedsiębiorczy i aktywni mieszkańcy.			
Silne poczucie tożsamości miejsca, duma z miejsca zamieszkania.			
Zasoby przyrodnicze / dziedzictwo kulturowe ułatwiające prowadzenie działalności.			
Rozwój produktów lokalnych nawiązujących do specyfiki obszaru / oferta produktów turystycznych i usług lokalnych, w szczególności ze znakiem MARKI LOKALNEJ			
Wsparcie rozwoju szlaków turystycznych (piesze, rowerowe, itp.)			
Rozwój współpracy międzypokoleniowej (młodzi versus starsi).			
Rozwój rynków zbytu produktów lokalnych.			
Rozwój ruchu turystycznego			
Inne aspekty			